

Ivana Klavis

«Kjønnsinkongruens, enda en ting vi skal spørre om»

**En undersøkelse om hvordan barnevernkonsulenter
forholder seg til kjønnsidentitet i sitt arbeid med familier
hvor barn og unge opplever kjønnsinkongruens**

Masteroppgave i Barnevern
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap

OsloMet – storbyuniversitetet , Fakultet for samfunnsvitenskap
Oslo, mai 2021

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie som omhandler barnevernkonsulenters forhold til kjønnsidentitet i deres arbeid med familier der barn og unge opplever kjønnsinkongruens. Kjønnsinkongruens er oppgavens hovedtema og begrepet brukes til å beskrive en opplevelse av manglende samsvar mellom selvopplevd kjønnsidentitet og det kjønnen vedkommende ble tildelt ved fødsel på bakgrunn av sine kjønnsorganer (Helsedirektoratet, 2020).

Barn og unge som opplever kjønnsinkongruens bryter med kjønnsnormene i samfunnet og vurderes å tilhøre en sårbar gruppe. De står i fare for negativ utvikling dersom de opplever manglende forståelse, støtte og anerkjennelse for deres opplevelse (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.). Barnevernkonsulenter skal ha fokus på barn og unge i et helhetlig perspektiv, hvor alle forhold ved deres liv som kan være av betydning for utvikling skal undersøkes. Dette er en kompleks oppgave i praksis, som forutsetter blant annet at barnevernkonsulenter har et bevisst forhold til kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens.

Oppgavens problemstilling er som følgende:

«Hvordan forholder barnevernkonsulenter seg til kjønnsidentitet i deres arbeid med familier hvor barn og unge opplever kjønnsinkongruens?»

Oppgavens teoretiske forankring tar utgangspunkt i kjønnsteorien til Judith Butler som beskriver kjønn som en sosial konstruksjon og performativitet. Fra moderne sosiologisk teori anvendes deler av konfliktteoriene og systemteoriene til Anthony Giddens, Pierre Bourdieu og Michel Foucault med fokus på aktør/struktur problemet. Masteroppgavens datamaterialet består av seks kvalitative forskningsintervju med barnevernkonsulenter som er ansatt i ulike bydeler i den kommunale barneverntjenesten i en storby i Norge.

Det er tre hovedfunn i denne masteroppgaven. Det første indikerer at barnevernkonsulentene har liten erfaring med tema og ingen har lært noe om kjønnsinkongruens via sin arbeidsgiver. Det andre funnet tyder på at det mangler en felles forståelse av kjønn og kjønnsidentitet, og at det er liten bevissthet i forhold til tema i barneverntjenesten. Det er tredje funnet går ut på at majoriteten av barnevernkonsulentene opplever tema som vanskelig å snakke om.

Barnevernkonsulentene spør ikke om dette da det ikke finnes en fellesforståelse eller retningslinjer om at dette skal praktiseres. Samtidig uttrykker barnevernkonsulentene at de er enige i at barnevernkonsulentene har et ansvar om å spørre barn og unge om alt som kan

påvirke deres utvikling negativt, inkludert dette tema. Selv om det er enighet om at det kan være positivt å spørre barn og unge om dette, trekker noen frem at det kan bli vanskelig å forstå hvorfor dette er relevant og at det blir enda en ting som det skal spørres om.

På bakgrunn av funn og valgt teori kan konklusjonen tyde på at barnevernkonsulentenes manglende erfaringer, forståelse, kunnskap, refleksjoner og bevissthet omkring tema kan føre til at barnevernkonsulentene ikke forholder seg til tema. De kan dermed gå glipp av viktig informasjon i kartleggingen av årsaker som kan føre til negativ utvikling hos barn og unge. Mangel på denne informasjonen kan føre til at barnevernkonsulentene både svikter når det gjelder å gi riktig hjelp til rett tid, og til at de bidrar til reproduksjon av de samme mønstrene av forskjeller og diskriminering som de i sitt mandat skal bekjempe (Aadnanes, 2017, s. 347).

Nøkkelord: barnevern, kjønnsinkongruens, kjønnsidentitet, kjønnteori, moderne sosiologisk teori

Summary

This master thesis is a qualitative study that deals with child protection workers' relationship with gender identity in their work with families where children and young people experience gender incongruence. Gender incongruence is the main theme of this thesis and the term is used to describe an experience of inconsistency between self-perceived gender identity and the gender the person was assigned at birth on the basis of their gender organs (The Norwegian Directorate of Health, 2020).

Children and young people who experience gender incongruence violate gender norms in society and are considered to belong to a vulnerable group. They are at risk of negative development if they experience a lack of understanding, support and recognition for their experience (Patient Organization for Gender Incongruence, w.y). Child protection workers must focus on children and young people in a holistic perspective, where all aspects of their lives that may be important for development must be examined. This is a complex task in practice, which presupposes, among other things, that child protection workers should have a conscious relationship with gender identity and gender incongruence.

The research question of the thesis is as follows:

"How do child protection workers relate to gender identity in their work with families where children and young people experience gender incongruence?"

The theoretical foundation of the thesis is based on the gender theory of Judith Butler, which describes gender as a social construction and performativity. From modern sociological theory parts of the conflict theories and systems theories of Anthony Giddens, Pierre Bourdieu and Michel Foucault are presented with a focus on the actor / structure problem. The master thesis' data material consists of six qualitative research interviews with child protection workers employed in different districts in the municipal child protection service in a large city in Norway.

There are three main findings in this master's thesis. The first indicates that the child protection workers have little experience with the topic and no one has learned anything about gender incongruence via their employer. The second finding indicates that there is a lack of a common understanding of gender and gender identity, and that there is little awareness in relation to this topic in the child protection service. The third finding is that the majority of

child protection workers find this topic difficult to talk about. The child protection workers do not ask about this as there is no common understanding or guidelines on how this should be practiced. At the same time, all express that they agree that the child protection service has a responsibility to ask children and young people about anything that may negatively affect their development, including this topic. Although there is agreement that it can be positive to ask children and young people about this, some point out that it can be difficult to understand why this is relevant and that this would be yet another thing that needs to be asked about.

On the basis of findings and chosen theory, the conclusion may indicate that the child protection workers' lack of experience, understanding, knowledge, reflections and awareness of topics can lead to child protection workers not relating to topics and thus miss important information in identifying causes that may lead to negative development in children and adolescents. Lack of this information can lead to child protection workers both failing to provide the right help at the right time and to contributing to the reproduction of the same patterns of differences and discrimination that they must combat in their mandate (Aadnanes, 2017, p. 347).

Keywords: child welfare, gender incongruence, gender identity, gender theory, modern sociological theory

Forord

Nå som jeg endelig er i mål med masteroppgaven og masterstudiet triller tårene mens jeg skriver forordet. Som alenemor med fulltidsjobb skulle jeg kun ta en eksamen om gangen i håp om å fullføre hele studiet til slutt. En fjern drøm har nå blitt oppfylt. Og selv om jeg valgte å ta mastergrad kun for meg selv, innså jeg raskt at det er få ting i livet vi klarer å gjøre uten støtte fra andre.

Aller først må jeg takke mitt kjære barn, min vakre påfugl Mili, som har siden 2009 utfordret mitt syn på ulike fenomener som jeg tok for gitt og trodde jeg visste alt om, slik som kjønn og kjønnsidentitet. Du er en gave til denne verden og representerer alt det som er godt og riktig med verden i dag. Jeg elsker deg! Videre vil jeg takke min kjære familie og gode venner som har støttet og heiet på meg hele veien. Dere betyr alt for meg.

Denne oppgaven hadde ikke blitt til uten informantene som tok seg tid til å snakke med meg og dele sine tanker med åpenhet og raushet. Jeg takker hver og en av dere fra hjertet mitt. En stor takk til min inspirerende veileder Nicole Hennem som har ubetinget støttet meg gjennom alle opp- og nedturer i denne prosessen. Til mine andre «frivillige veiledere», støttespillere, tidligere medstudenter og ikke minst gode venner: Tania Thomas, Alice Refsdal og Joakim Finne, dere er *bestest* og jeg vet ikke hva jeg hadde gjort uten dere! Jeg vil også takke min tidligere veileder fra bachelor studiet Halima El Abassi som ved siden av å være *superhuman* har tatt seg tid til å lese og gi tilbakemeldinger på oppgaven min. Sist, men ikke minst, en stor takk til min kjære leder Cathrine von der Fehr som har tilrettelagt for og støttet meg i forbindelse med masterstudiet ved siden av fulltidsstilling i en hektisk arbeidshverdag.

Denne oppgaven dedikeres til alle de vakre og sjeldne blomstene i blomsterengen, som barna som bryter med kjønnsnormene er. Dere er verdifulle og bør både beundres og beskyttes.

Oslo, 14.05.2021

Ivana Klavis

«*We don't see things as they are;
We see them as we are*»
- Anaïs Nin

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	9
1.1 Litteratursøk	11
1.2 Tidligere forskning	11
1.3 Problemstilling og avgrensning	14
1.4 Sentrale begreper knyttet til problemstillingen	15
1.5 Oppbygging av oppgaven	16
2. Teoretiske utgangspunkt	17
2.1 <i>Kjønnsteori</i>	17
2.1.1 Noen ulike tilnæringsmåter og teoretikere	17
2.1.2 Noen ulike forståelser av kjønn	18
2.1.3 Judith Butler – teori om kjønn som sosial konstruksjon	19
2.1.4 Heteronormativitet	20
2.1.5 Språket og diskurs	20
2.1.6 Performativitet	21
2.1.7 Kjønnsideidentitet	22
2.2 <i>Moderne sosiologisk teori</i>	22
2.2.1 Aktør/Struktur – problemet	22
2.2.2 Anthony Giddens og strukturasjonsteori	23
2.2.3 Makt og ulikhet i strukturasjonsteorien	24
2.2.4 Pierre Bourdieu – Handlingsteori og aktørforståelse	24
2.2.5 Sosialt felt og doxa	24
2.2.6 Habitus	25
2.2.7 Symbolsk makt	26
2.2.8 Michel Foucault – Makt og diskurs	26
3. Forskningsmetode	29
3.1 Valg av forskningsmetode	29
3.2 <i>Vitenskapsteoretisk utgangspunkt – Hermeneutikken</i>	30
3.2.1 Forforståelse	31
3.3 <i>Beskrivelse av fremgangsmåte</i>	33
3.3.1 Intervjuguide	33
3.3.2 Utvalg og rekruttering av informanter	34
3.3.3 Informert samtykke	35
3.3.4 Intervjugjennomføring	35
3.4 <i>Beskrivelse av dataanalysen</i>	37
3.4.1 Transkribering	37
3.4.2 Dataanalyse	37
3.4.2 Teori og tematisk analyse	38
3.5 <i>Vurdering av forskningsmetode</i>	39
3.5.1 Relabilitet, validitet og overførbarhet	39
3.5.2 Tematisk analyse	40
3.6 <i>Forskningsetikk</i>	41
3.6.1 Kravet om konfidensialitet	41
3.7 <i>Oppsummering</i>	42
4. Presentasjon av funn	43
4.1 <i>Hvilke erfaringer har barnevernkonseptene med tema kjønnsinkongruens?</i>	43
4.1.1 Erfaring med tema og begrepet kjønnsinkongruens	43
4.1.2 Media	44

4.1.3	Har ikke lært noe i barneverntjenesten	45
4.1	<i>Hvordan forstår barnevernkonsulentene kjønn og kjønnsidentitet?</i>	45
4.1.1	Binær tankegang	45
4.1.2	Vanskelig tema	46
4.2	<i>Hvilke holdninger syns barnevernkonsulentene at deres kollegaer i barneverntjenesten har i forhold til dette tema?</i>	48
4.2.1	Forhold til tema i barneverntjenesten	48
4.2.2	Holdninger	49
4.2.3	Pronomen	50
4.2.4	Bør barneverntjenesten spørre om kjønnsidentitet	51
4.3	<i>Scenario</i>	53
4.3.1	Scenario basert på en virkelig hendelse fra praksis	53
4.3.2	Når ungdommen forteller selv	54
4.3.3	Når ungdommen ikke forteller	54
4.3.4	Viktig å spørre om kjønnsidentitet	54
4.4	<i>Hvilken kompetanse vurderer barnevernkonsulentene at trengs i barneverntjenesten?</i>	55
4.4.1	Kompetansen som trengs	55
5.	Diskusjon av funn	56
5.1	<i>Mangler barnevernkonsulentene en felles forståelse?</i>	56
5.1.1	Et medisinsk felt	56
5.1.2	Skam og tabu	56
5.1.3	Barnevernkonsulentene henter sin kunnskap fra media	58
5.1.4	«Sånn er det bare»	59
5.1.5	Binær forståelse av kjønn	60
5.1.6	Personlig erfaring er av betydning for forståelsen	62
5.2	<i>Bør barnevernkonsulentene kunne snakke og spørre om kjønnsidentitet?</i>	63
5.2.1	Vanskelig å snakke om	63
5.2.2	Vanskelig, men viktig å spørre om	64
5.2.3	Ingen retningslinjer i barnevernet	64
5.2.4	Holdninger	65
5.2.5	Barnets rolle og pronomen som eksempler på at språk er av betydning	66
5.2.6	Er kompetanse løsningen?	68
5.3	<i>Barnevernkonsulentene har makt til å påvirke heternormativiteten i samfunnet</i>	68
5.3.1	Normene i samfunnet påvirker barnevernkonsulentene	68
5.3.2	Barnevernkonsulentene kan påvirke normene	70
5.3.3	Gjensidig påvirkning	71
5.3.4	Barnevernkonsulenter har makt og kan påvirke diskurs om kjønnsidentitet	72
6.	Avslutning	74
	Litteraturliste	76
	Vedlegg	80
	<i>Vedlegg 1 – Intervjuguide</i>	80
	<i>Vedlegg 2 – Informasjonsskriv</i>	82
	<i>Vedlegg 3 – Godkjenningsbrev fra NSD</i>	84

1. Innledning

«Er det en gutt eller en jente?» er ofte det aller første spørsmålet som blir stilt om et barn, selv før barnet blir født. Svaret som gis baserer seg på det kjønnsorganet som er synlig, og i svaret ligger det allerede en rekke forventninger og forestillinger om hvordan livet skal leves og hvem dette barnet skal bli i fremtiden (Mortensen et al., 2008, s. 83). Svaret som gis, basert på barnets kjønnsorgan, kan vise seg å samsvare med det kjønnet som barnet senere identifiserer seg med. Hvis det ikke er samvær kalles dette i dag for «kjønnsinkongruens». Definisjonen av kjønnsinkongruens går ut på «en vedvarende følelse av manglende samsvar mellom personens tildelte kjønn ved fødselen og deres opplevde kjønn» (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.).

Kjønnsinkongruens er historisk sett et nytt begrep som erstatter tidligere diagnosebegrepet «kjønnsdysfori» som omhandler et ubehag knyttet til kjønn. I dag brukes begrepet til å erstatte og til å omfatte alle diagnoser som tidligere begynte med «trans-» og omfatter også alle som avviser kjønn eller/og flyter mellom kjønn. Personer som avviser kjønn for egen del vil kunne regnes som en del av inkongruensspekteret. Noen transvestitter vil si at deres drivkraft ikke har noe med kjønnsidentitet å gjøre. Kategoriene som tilhører kjønnsinkongruens anses ikke lenger for å være en del av mentale- og personlighetsforstyrrelser, selv om noen mennesker som opplever kjønnsinkongruens står i fare for å utvikle psykiske lidelser på grunn av manglende aksept av familie og i samfunnet (Sandberg, 2015, s 338). Kategoriene som tilhører kjønnsinkongruens har i 2018 blitt flyttet til et eget kapittel om problemstillinger eller utfordringer knyttet til kjønn og seksuell helse (FRAMBU kompetanse senter for sjeldne diagnoser, 2018; M. Fernández Rodríguez, 2018).

Det å oppleve kjønnsinkongruens anses i dag for å være en tilstand eller en subjektiv opplevelse. Opplevelsen av kjønnsinkongruens vurderes i dag av Verdens Helseorganisasjonen (World Health Organization Europe, u.å.) som en menneskerett til å definere seg selv, og som en del av mangfoldet i normalbefolkningen (Helsedirektoratet, 2020). Tilnærmingen, forskningen og behandlingen av personer som opplever kjønnsinkongruens er preget av heteronormativitet som den rådende forståelsen av kjønn, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Det som fører til de store utfordringene er hvordan mennesker som opplever kjønnsinkongruens eller transperson blir oppfattet og fremstilt. Eksempelvis har det i media oftest vært negativt, som jeg vil komme tilbake til senere i denne oppgaven (Gilling mf., 2017).

Ifølge Helsedirektoratet (2020) har det over de siste fem årene, i ulike Europeiske land, blitt registrert en stor økning blant barn og unge, i alderen 3 – 17 år, som opplever kjønnsinkongruens. I en svensk studie fra 2018 ble det anslått at det kan være snakk om så mange som 1,2 – 2,7 prosent av alle barn og unge. Det er ikke dokumentert om årsaken er at flere opplever kjønnsinkongruens eller om det er enklere å si ifra om opplevelsen sammenlignet med tidligere (Helsedirektoratet, 2020). Ifølge Kaasbøll og Paulsen (2019) antas det at barn og unge som opplever en eller annen form for brudd med normer for seksualitet og kjønn er overrepresentert i barnevernet. Det finnes ikke klare tall på hvor mange det gjelder. For barnevernkonsulenter er det ikke antallet som er av betydning, men heller det ansvaret for å ivareta de barn og unge som er i behov av oppfølging i forhold til dette. Manglende forståelse for, støtte og aksept av barn og unge som opplever kjønnsinkongruens kan føre til at de utvikler psykisk påkjenning, psykiske lidelser og i verste fall suicidale tanker og selvmord. I tillegg er denne gruppen i høyere risiko for å bli utsatt for avvising fra sin egen familie, samt intoleranse og transfobiske holdninger med diskriminering, trakassering, utestenging og stigmatisering i samfunnet (Sandberg, 2015; Van der Ros, 2013, s. 5; World Health Organization Europe, 2021). Det er særlig forståelse og aksept av omsorgspersoner og nærfamilie som er av betydning for hvordan barn og unge som opplever kjønnsinkongruens utvikler seg (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.).

For at mennesker som opplever kjønnsinkongruens skal kunne være seg selv og leve et verdig liv kan deres kontakt med hjelpeapparatet være av stor betydning. Det finnes ingen nedre aldersgrense for henvisning til helsevesenet av barn og unge som opplever kjønnsinkongruens, selv om det finnes ulike aldersgrenser knyttet til ulik type behandling (Oslo Universitetssykehus, 2019). I forhold til juridisk bytte av kjønn er aldersgrensen satt til 6 år, med samtykke av minst en av foresatte (Lov om endring av juridisk kjønn, 2016). Det er særlig med tanke på den medisinske behandlingen og forholdene knyttet til endring av juridisk kjønn, som har hatt fokus i Norge (Helsedirektoratet, 2020). Samtidig konkluderer artikkelen til Folkehelseinstituttet om barn og ungdoms psykiske helse med at det forebyggende og helsefremmende arbeidet må foregå over ulike instanser og arenaer. Det antas at det er mulig å forebygge psykiske lidelser gjennom målrettede tiltak, som inkluderer tiltak i barnevernet (Folkehelseinstituttet, 2018).

Barnevernets mandat er nedfelt i lov om barneverntjenester (barnevernloven) (Bvl., 1992). Med lovens formål skal barneverntjenester sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Barn og unge skal møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse (Bvl., 1992, § 1-1). Videre har barneverntjenesten et spesielt forebyggende ansvar for å avdekke omsorgssvikt, adferd-, sosiale-, og emosjonelle vansker hos barn og unge så tidlig som mulig, for å begrense negativ utvikling (Bvl., 1992, § 3-1). Barnevernkonsulentenes hovedoppgave vil da være å undersøke og forbedre omsorgssituasjonen og levekårene for barn og unge som har eller står i fare for å utvikle sosiale eller psykososiale problemer. I praksis betyr det at barnevernskonsulenter skal utøve lokal og nasjonal helse- og sosialpolitikk, og si ifra om forhold som fører til dårlige levekår og som ekskluderer utsatte grupper fra samfunnet (Madsen 2015, s. 27 og 28). Ifølge yrkesetisk grunnlagsdokument forplikter barnevernkonsulenter seg til å vise solidaritet med utsatte grupper, samt å forhindre forskjellsbehandling blant annet med utgangspunkt i kjønn, kjønnsuttrykk og seksuell orientering (Fellesorganisasjonen, 2015, 3-5).

1.1 Litteratursøk

For å finne relevant litteratur og forskning på tema kjønnsinkongruens i barnevernet ble det gjort litteratursøk i Oria.no, Google Scholar og NTNUs bibliotek-database. I tillegg har det blitt søkt i Bufdir sin database. Jeg har søkt på enkelte ord, kombinert ulike ord og gjennomførte flere søk for å få en helhetlig oversikt. Det ble søkt både på norsk og engelsk for å inkludere internasjonale studier. Søket på «kjønnsinkongruens» gav et resultat med artikler som i hovedsak tilhører fagfelt som medisin og kjønnsforskning. Videre ble det søkt på kombinasjon av ordene «kjønnsinkongruens» og «barnevern», «kjønnsidentitet» og «barnevern», «kjønnsinkongruens» og «sosialt arbeid», «transperson» og «barnevern», «transperson» og «sosialt arbeid», «LHBTI», «LHBTI» og «barnevern», «LHBTI» og «sosialt arbeid» og «kjønnstematikk». De samme ordene ble søkt på engelsk. Jeg har videre sett på sekundære kilder og relevante referanser fra relevante rapporter. Rapportene som ble ansett som relevante for besvarelse av problemstillingen nevnes i neste avsnitt om tidligere forskning.

1.2 Tidligere forskning

Basert på mine søk, samt det som beskrives i noen av rapportene, kan det se ut som at tema barnevern og LHBTI (lesbiske, homofile, bifile, trans- og interkjønns personer) har vært lite forsket på i Norge og internasjonalt. Det har vært mindre fokus på dette i barnevernsrelatert

forskning, utdanning og praksis. Dette underbygges av artikkelen, med systematisk kunnskapsoversikt, til Jannike Kaasbøll og Veronika Paulsen publisert i 2019 i US National Library of Medicine National Institutes of Health. Artikkelen tar for seg blant annet at det er behov for bevisstgjøring, kunnskap og ferdigheter blant de ansatte i barneverntjenesten. Barn og unge som tilhører LHBTI gruppen kan ha mange av de samme utfordringene som barn som tilhører majoritets befolkningen, men disse barna står i fare for avvising fra og konflikt med foresatte. I artikkelen undrer forfatterne seg blant annet over manglende forskning på dette tema med tanke på at Sullivan allerede i 1994 publiserte en artikkel med beskrivelse av en mindre effektiv barneverntjenesten for barn og unge som tilhører minoritet i forhold til seksuell legning (Kaasbøll og Paulsen, 2019). Ifølge Sullivan (1994) er det spørsmål om utviklingshensyn, tjenestespørsmål og menneskerettigheter som må anerkjennes for å ivareta behovene for denne gruppen barn og unge.

Av internasjonale studier fant jeg studiet fra Nord-Amerika, *LGBTQ Youth in the Child Welfare System: An Overview of Research, Practice, and Policy*, publisert i 2016, som en av de siste som tok for seg LHBTI barn og unge i barnevernet. Ifølge rapporten antas det at barn og unge som tilhører denne gruppen er overrepresentert i barnevernet. Mange opplever utfordringer knyttet til diskriminering, marginalisering og manglende aksept (McCormick mf., 2016).

Rapporten fra 2016 *Rettane til LHBTI-barn i Norge*, utarbeidet av Redd Barna, FRI (Foreningen for kjønn- og seksualitetsmangfold, tidligere kjent som LLH) og Skeiv Ungdom viser at barn og unge som bryter med normen for kjønn og seksualitet er dårligere stilt enn andre barn på flere viktige områder. Barn og unge kan oppleve utfordringer på ulike arenaer som blant annet skole, fritidsaktiviteter, helsevesenet, barnevern og familievern. Tjenestene kan oppleves som mindre gode og mindre relevante for LHBTI personer enn for andre (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016; Senter for likestilling, 2016).

Høsten 2020 leverte NTNU Samfunnsforskning, i samarbeid med SINTEF Helse, og på oppdrag fra Bufdir, en rapport etter gjennomført prosjekt *Barnevern i et LHBTI-perspektiv*. Rapporten beskriver toårlig arbeid av evaluering av *Rosa kompetanse barnevern*, som er et kompetansehevende tiltak i regi av FRI. Tiltaket består av blant annet kursing og annen type kompetanseheving på tema LHBTI for ansatte i barnevernet. Målet har vært å beskrive hvordan tiltaket fungerer og hvordan det kan være nyttig med denne kunnskapen. Målgruppen

har primært vært ansatte på barnevernsinstitusjoner. Oppsummerende hovedpunkter av funnene er blant annet at det har vært uvanlig liten respons og utfordringer knyttet til å rekruttere informanter. Dette reflekterer at ansatte i barnevernet har det travelt, at det er manglende interesse for tema og ikke minst at tema ikke oppleves som relevant i barnevernet. Det er lite fellesstrategi og bevissthet i forhold til tema. Ansatte synes dette er vanskelig å snakke om og ansvaret om å ta det opp og snakke om dette legges over på barn og unge. Barnevernet står i fare for å iverksette feil tiltak fordi man ikke har nok informasjon og vurderingsgrunnlag for hva som er årsakene til symptomene og utfordringene. En av konklusjonene er at dette tema bør være på lista over ting som de ansatte skal spørre om og snakke om. Videre konkluderer rapporten med at det er stort behov for bevisstgjøring, kompetanseheving og at tema bør inngå i rutiner og retningslinjer (Svendsen og Paulsen 2020).

Oppsummerende viser forskningsrapportene, nasjonalt og internasjonalt, følgende funn som er relevante for denne masteroppgaven. Tema barnevern og LHBTI er lite i fokus i barnevernsrelatert forskning, utdanning og praksis. På den ene siden antas det at barn og unge som opplever kjønnsinkongruens, sammen med andre LHBTI barn og unge, er overrepresentert i barnevernet. Denne gruppen er dårlig stilt på ulike arenaer, inkludert barnevern og opplever at tjenesten er mindre god. Barn og unge kan oppleve avvisning og konflikt hjemme på grunn av seksuell legning eller kjønnsidentitet. Det er behov for anerkjennelse av denne gruppen slik at deres behov for tjenester og rettigheter blir ivaretatt. På den andre siden viser den siste forskningsrapporten fra NTNU blant annet at det er liten respons og utfordring knyttet til rekruttering av ansatte i barnevernet som informanter. Ansatte har det travelt, det er manglende interesse for tema og tema oppleves som ikke relevant. Det er lite fellesstrategi og bevissthet i forhold til tema. Tema er vanskelig å snakke om, og ansvaret om å snakke om dette legges over på barn og unge. Barnevernsansatte er i fare for å overse viktig informasjon som kan belyse årsaken til symptomer og er dermed i fare for å iverksette feil tiltak. Rapporten konkluderer med at det er stort behov for kompetanseheving og bevisstgjøring.

I selve problemstillingen ligger det en antagelse om at kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens er noe som barnevernkonsulenter bør forholde seg til. Med utgangspunktet som er presentert så langt i dette kapitlet er det ingen annen logisk konklusjon enn at ansatte i barneverntjenesten har et ansvar om å forholde seg til barn og unge som opplever kjønnsinkongruens.

1.3 Problemstilling og avgrensning

Arbeidet med problemstilling var utfordrende da opplevelsen av kjønnsinkongruens er en del av et stort spekter av ulike temaer knyttet til seksualitet og kjønnsidentitet. For å begrense oppgaven har jeg valgt å ha fokus kun på opplevelsen av kjønnsinkongruens blant barn og unge som kommer i kontakt med barneverntjenesten. Det foreligger ingen statlige retningslinjer som inkorporerer teorier om kjønnsinkongruens eller transperspektiver i barnevernsfaglig praksis. I tillegg finnes det lite forskning som kontekstualiserer disse praksisene i en norsk kontekst. Derimot har rettighetene i forhold til seksuelllegning, som rettighetene til homofile i større grad blitt inkorporert i norsk lovgivning og sosialfaglig praksis over de siste årene sammenlignet med tidligere. Transpersoner og mennesker som opplever kjønnsinkongruens er fortsatt i en start fase hva som gjelder lover og rettigheter. Et eksempel på dette er loven som vil beskytte mot hatkriminalitet motivert av en persons «kjønnsidentitet» eller «kjønnsuttrykk» som ble først vedtatt i Norge i 2020 (Prop. 66 L (2019 – 2020), 8.3). Min oppgave vil da i hovedsak ta for seg tema knyttet til kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens.

Problemstillingen som skal besvares er som følgende:

«Hvordan forholder barnevernkonsulenter seg til kjønnsidentitet i deres arbeid med familier hvor barn og unge opplever kjønnsinkongruens?»

I tillegg til problemstillingen utviklet jeg fem deltemaer som jeg ønsker å undersøke og som følges i intervjuene. Tilsammen vil disse kunne bidra til å belyse problemstillingen mer i dybden.

Deltemaer

1. Hvilke erfaring har barnevernkonsulentene med tema kjønnsinkongruens?
2. Hvordan forstår barnevernkonsulentene kjønn og kjønnsidentitet?
3. Hvilke holdninger synes barnevernkonsulentene at deres kollegaer i barneverntjenesten har i forhold til dette tema?
4. Hvordan snakker barnevernkonsulentene om dette tema med ungdom som forteller om selvopplevd kjønnsinkongruens og blir det snakket om dersom ungdommen ikke forteller om dette selv?
5. Hvilken kompetanse vurderer barnevernkonsulentene at trengs i barneverntjenesten for å kunne jobbe med tema?

Hvordan barnevernkonsulenter forholder seg til kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens er noe av det denne masteroppgaven vil utforske. Å forholde seg til vil i dette tilfelle bety «å være i et bestemt forhold til» og brukes til å beskrive de erfaringer, antagelser, tanker, meninger, forståelser, holdninger og handlinger som barnevernkonsulentene har eller mangler i forhold til tema. Problemstillingen og deltemaer kan belyse ulike sider ved barnevernkonsulentenes forhold omkring dette tema og tydeliggjøre hva som kan være av betydning for at barn og unge skal få rett hjelp til rett tid. Den faglige hensikten med problemstillingen er å sette kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens på dagsorden i barneverntjenesten og gjøre barnevernkonsulenter oppmerksom på hvordan de kan forholde seg til kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens på en måte som vil være ivaretagende ovenfor barn og unge som de kommer i kontakt med.

1.4 Sentrale begreper knyttet til problemstillingen

Barnevernkonsulent: Barnevernspedagoger eller sosionomer som er ansatt i den kommunale barneverntjenesten. I denne oppgaven er det med sikte på de som møter familier i løpet av en undersøkelse eller/og i tiltaksfase. Jeg har valgt å trekke frem barnevernkonsulentene og ikke barneverntjenesten som institusjon fordi familiene møter enkelte barnevernkonsulenter og det er barnevernkonsulentenes forståelse av kjønnsinkongruens som er i fokus for oppgaven (Madsen 2015, s. 63).

Barn og unge: Masteroppgavens problemstilling tar for seg alle barn i en alder fra 3 – 17 (+ ettervern), som er i kontakt med barneverntjenesten. Selv om det er en økning av barn og unge som opplever kjønnsinkongruens, finnes det ikke nøyaktige tall på hvor mange barn og unge opplever kjønnsinkongruens verken av de som er i kontakt med barnevernet, eller i samfunnet for øvrig.

Kjønnsidentitet: er synonymt med opplevd kjønn og brukes til å omtale det kjønn man selv opplever seg som (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.).

Kjønnsinkongruens: den subjektive kjønnsopplevelsen eller kjønnsidentitet som ikke samsvarer med det kjønn vedkommende fikk tildelt ved fødselen (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.).

1.5 Oppbygging av oppgaven

Kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens er et lite utforsket tema. For å skape en bred forståelse av hva denne tematikken omhandler vil jeg redegjøre for den vitenskapsteoretiske forståelsen av kjønn som oppgaven bygger på, og som danner grunnlaget for forståelsen av kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens. I kapittel 2 redegjør jeg for det teoretiske grunnlaget i oppgaven. Metodisk tilnærming med beskrivelse av forskningsprosessen og etiske refleksjoner beskrives i kapittel 3. Analysefunn i studien presenteres i kapittel 4 før det drøftes i lys av tidligere forskning og valgt teori i kapittel 5. Masteroppgaven avsluttes med kapittel 6 hvor jeg presenterer en kort oppsummering og konklusjon, hvor problemstillingen og deltemaene besvares.

2. Teoretiske utgangspunkt

Kunnskapsområdet i det barnevernfaglige feltet består av en kombinasjon av ulike humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagdisipliner som for eksempel pedagogikk, psykologi, juss og sosiologi. Det er i lys av flere perspektiver samtidig at det blir mulig å romme og reflektere over en større kompleksitet som det barnevernfaglige feltet preges av. På bakgrunn av dette, og for å belyse problemstillingen og datamaterialet med bredde, har jeg ikke valgt å ta for meg kun et sammenhengende teoretisk perspektiv, men heller deler av perspektiver fra kjønnsteori og det moderne sosiologiske teori.

For å bygge videre på betydning av kjønnsinkongruens presenteres en oppsummerende forklaring på kjønnsteori, kjønn og kjønnsidentitet. Videre fokuseres det på teorien om kjønn som sosial konstruksjon og performativitet slik som beskrevet av kjønnsteoretiker Judith Butler. Fra det barnevernfaglige feltet introduseres moderne sosiologisk teori med fokus på aktør/struktur- problemet og utvalgte teorier til sosiologteoretikerne Anthony Giddens, Pierre Bourdieu og Michel Foucault.

2.1 Kjønnsteori

Teori om kjønn vil på ulike måter være av betydning i utøvelsen av sosialt arbeid og i det barnevernfaglige feltet. Et eksempel er at det skilles mellom mann og kvinne, de behandles ulikt og forstås ulikt bare basert på deres kjønn (Mattsson 2015, s. 31). Kjønnsteori er en moderne teori som har oppstått delvis som en kritikk av den tradisjonelle forståelsen av kjønn som feminismen i stor grad baserer seg på, og som delvis er ment å være et forsøk å tenke på nye måter omkring kjønn på (Mortensen et al., 2008, s. 15). Kjønnsteori tar for seg mange store spørsmål om kjønn, som for eksempel hva kjønn er, hvordan det fremstår, forhold mellom kjønn, hva det er i et historisk perspektiv og hva det vil si i dagens samfunn. Kjønnsteori er et tverrfaglig felt og består av omfattende diskusjoner innad i de ulike feltene (Mortensen et al., 2008, s. 11 og 15).

2.1.1 Noen ulike tilnæringsmåter og teoretikere

For å svare på spørsmålet om hva kjønn er, kan ulike tilnæringsmåter benyttes. Noen av tilnærmingene kan være historiske, sosiologiske, antropologiske, biologiske, den psykoanalytiske, den eksistensialistiske/fenomenologiske, den ontologiske, den diskursive og den dekonstruktive (Mortensen et al., 2008, s. 15). Teoretikere som trekkes frem som ledende tenkere innenfor det kjønnsteoretiske feltet er Julia Kristeva, Simone de Beauvoir, Luce

Irigaray, Judith Butler og Gayatri Chakravorty Spivak. I en historisk sammenheng, bygger kjønnsteorien på en lang filosofisk og teoretisk tradisjon som berøres av noen viktige og kjente tenkere som Nietzsche, Freud, Marx, Heidegger, Lacan, Derrida, Foucault og Deleuze (Mortensen et al., 2008, s. 16). Før jeg gjør rede for deler av teorien til Judith Butler, vil jeg presentere ulike forståelser av kjønn som vil være relevant for masteroppgaven.

2.1.2 Noen ulike forståelser av kjønn

Den mest vanlige måten å tenke kjønn på i dag er knyttet til biologi og den medisinske forskningen på 1700-tallet som sammenlignet ulike anatomiske elementer, og delte dem i to enheter, mann og kvinne (Mortensen et al., 2008, s. 79). I en historisk sammenheng, argumenterte historikeren Laqueur at den vestlige «binære» eller «tokjønnsmodellen» oppsto med utviklingen av medisinsk vitenskap, og at før det var det kun et kjønn som rådet; det mannlige, hvor kvinnen var en mangelfull versjon av mannen (Mortensen et al., 2008, s. 19). Selv om det er flere år hundre år siden «ettkjønnsmodell» rådet, er det noen som argumenterer for det fortsatt i dag, men at det ene kjønn i dag er det kvinnelige. Ifølge Witting (Butler, 1990) finnes det ingen kjønn utenom den feminine da det maskuline ikke er det maskuline, men det generelle, det nøytrale eller det universelle (Butler, 1990, s. 27).

Fra et biologisk perspektiv er den åpenbare tanken at det finnes to kjønn, mann og kvinne. Men selv medisinvitenskapen har utviklet seg så mye at det ikke lenger holder å vise til naturen og si at biologisk fødes vi som mann eller kvinne, da det finnes mange eksempler på at mennesker fødes med ulike varianter av kjønn og kjønnskromosomer (Mortensen et al., 2008, s. 79). I dag lever det ca. 150 000 millioner mennesker i verden som betegnes som «interkjønn». Interkjønn betyr at mennesker fødes med ulike variasjoner av kjønnsorganer og kjønnskromosomer. Dette er ikke veldig sjeldne tilfeller i naturen, selv om det vanligste er at mennesker fødes med to ulike kjønnsorganer, penis og vulva, slik som vi til vanlig forbinder med kjønn (United Nations for LGBTI Equality Free & Equal, u.å.). Mennesker som faller utenfor den binære forståelsen av biologisk kjønn har historisk sett blitt behandlet som avvikere, og blir fortsatt den i dag operert slik at de skal vokse opp til å leve som enten mann eller kvinne. Det å vokse opp å leve som enten mann eller kvinne basert på kjønn tildelt ved fødsel er grunnleggende en problematisk tanke i kjønnsteorien (Mortensen et al., 2008, s. 15).

Allerede med Freud og psykoanalysen ble det hevdet at kjønn ikke bare er biologisk, men noe som er sosialt og kulturelt konstruert. Marx hevdet at dette gjør at Freud kan betraktes som

grunnlegger av en helt ny diskurs om kjønn og seksualitet som anses for å være revolusjonerende (Mortensen et al., 2008, s. 17).

I nyere tid har Simone de Beauvoir, som et av de fremste bidragsytere til feminismen, hevdet at kjønnsforskjellene er biologiske og gitte forskjeller, samtidig mente hun at kvinne er frie og ansvarlige (Mortensen et al., 2008, s. 17 og s. 47). Beauvoir er kjent for sitt sitat «en fødes ikke som kvinne, man blir det» som tolkes i tråd med tanker om at kjønn er kulturelt, sosialt og historisk konstruert. Videre kan det tolkes i tråd med tanker om frihet, ansvar og valg. Kvinnekroppen eller kjønnsorganet bestemmer ikke hvordan livet skal leves (Mortensen et al., 2008, s. 36 - 37 og 45 - 47). Innenfor Beauvoir sin tenkning forstås kjønnsidentitet som en evig, uavsluttet prosess, med frihet som det ultimate målet (Mortensen et al., 2008, s. 18). Frigjøringsprosessen i feminismen er i stor grad knyttet til eksistensialismen som har fokus på frihet, ansvar og valgmuligheter. Det er denne tanken, at dette også skal gjelde kvinner, som feminismen forbindes med. Mennesker har ikke valg i forhold til å bli født, deres eksistens, men hvert menneske er ansvarlig for hvordan de velger å være i verden (Mortensen et al., 2008, s. 36).

I den diskursive tilnærmingen, som jeg fokuserer på i denne oppgaven, forstås kjønn som biologisk og sosialt fenomen som produseres innenfor ulike makt- og kunnskapsregimer. Det er via språket og måter vi snakker om fenomener på, også kalt for diskursive praksiser, at ulike forståelser skapes (Mortensen et al., 2008, s. 19 og s. 70). Michel Foucaults tenkning om forholdet mellom diskurs og makt ligger til grunn hvor hans poeng er at det er i språket om verden at verden blir til, og hvor vårt kunnskap produseres og formes. Det er via språket at makten opererer og fungerer i det moderne samfunnet. Sannheten om verden produseres gjennom diskurser (Mortensen et al., 2008, s. 70 og 71). Det er dette utgangspunktet som Judith Butler bygger videre på, og samtidig er hun enig med de Beauvoir om at kvinne ikke er noe noen er, men er uenig i at det er noe som man «blir». Butler mener at kjønn er noe som man «gjør». Dette vil jeg gå nærmere inn på.

2.1.3 Judith Butler – teori om kjønn som sosial konstruksjon

Judith Butler er en Nord-Amerikansk filosof og kjønnsteoretiker som har hatt stor innflytelse i utviklingen av blant annet skeiv teori, spesielt med sitt kjente verk, boken «Gender trouble». Boken anses for å være en respons eller kritikk til feminismen, og viktig bidrag til utviklingen av skeiv- og kjønnsteori. Selv om denne boken er datert en tid tilbake, er den en klassiker i

kjønnsteorien og er like relevant i dag som da den ble utgitt. Boken tar for seg både teorier om feminisme, men også undergravde identiteter. Butler, (1990), skriver innledningsvis i sin bok at den er ment som et forsøk på å avdekke hvordan visse vante måter å tenke kjønn på, i hovedsak en «binær» tankegang om at det finnes to kjønnskategorier som er mann og kvinne, begrenser de mulighetene som finnes innad kjønnslivet og bidrar til å opprettholde kjønnsdiskriminering i samfunnet (Butler, 1990). Et av argumentene og det som gjør Butlers teori kontroversiell omhandler at mennesker fødes med to ulike kjønnsorganer, men at denne biologiske forskjellen også er noe som har blitt sosialt konstruert (Butler, 1990, s. 9 & 10).

2.1.4 Heteronormativitet

Butler (1990) stiller spørsmål om «kjønn» er noe vi *har* eller noe vi *er*, det siste ofte forbundet med spørsmål «hvilket kjønn er du, eller barnet?». Hvis kjønn er noe man er, så samsvarer det med feministisk tankegang om at kjønn blir konstruert, at det er noe man *blir* basert på samfunnets forventninger. At kjønn blir konstruert betyr at det er kulturelt, og ikke biologisk faktor, som blir skjebnen (Butler 1990, s. 10 & 11; Mortensen et al., 2008, s. 45). Butler (1990) skriver videre at tanken om at det finnes en sannhet om kjønn skapes gjennom kjønnsnormene der den kulturelle normen er at kjønn ikke kan eksistere uten å følge det biologiske kjønn (Butler, 1990, s. 23 og 24). «Det motsatte kjønn» er det som opprettholder biologisk kjønn og sosialt kjønn innad det binære mønsteret, som Butler også kaller for «heteronormativitet» (Butler, 1990, s. 30). Heteronormativitet betyr at det i møte med mennesker er nesten alltid en selvfølge om at heteroseksualitet og ciskjønn er utgangspunktet med mindre det motsatte er bevist. Hetero normen omfatter de kulturelle og sosiale normer og praksiser som reflekteres i språket om at alle mennesker er heterofile og har en kjønnsidentitet som samsvarer med det kjønn de fikk tildelt ved fødsel. Ikke-heterofile mennesker og de som opplever kjønnsinkongruens blir automatisk avvikere og tilhører en minoritet når heteronormativitet er et utgangspunkt (Bufdir, 2015). En binær tankegang og et heteronormativt utgangspunkt, som i dagens samfunn oppfattes som det mest naturlige og noe som vi tar for gitt, kan endres til å være noe helt annet i fremtiden fordi det som konstrueres i dag er en forståelse av virkeligheten, og ikke virkeligheten i seg selv (Mattsson, 2015, s. 32).

2.1.5 Språket og diskurs

Det kan være problematisk å tenke på kjønn som noe som er sosialt konstruert. Utfordringen kan ifølge Butler (Mortensen et al., 2008, s. 81) ligge i at det kan føre til en tanke om at biologisk kropp ikke eksisterer i det hele tatt eller at språket kan være det eneste som

eksisterer. Ifølge Butler (Mortensen et al., 2008, s. 75) er biologisk kjønn en diskursiv kategori. Med dette mener Butler at dette begrepet gir en effekt som er basert på en bestemt måte å snakke på. Som et språklig, diskursivt begrep, har det en historie som vil si at det har oppstått på en bestemt tid, i en bestemt kontekst og med et konkret hensikt. Med dette utgangspunkt mener Butler at det også er et begrep som er historisk foranderlig. Det samme gjelder kroppen, og forståelse av kroppen, som hun mener at alltid er en effekt av visse diskursive praksiser. Diskursive praksiser er det som former vår forståelse av kropp og hvordan den fremstår for oss (Mortensen et al., 2008, s. 75 og 76).

2.1.6 Performativitet

Videre er det ifølge Butler (Mortensen et al., 2008, s. 76) slik at kjønn er verken noe man *er* eller *har*, men noe som blir *gjort*. Kjønn er noe som blir til via handlinger og språket. Man blir ikke kvinne eller mann kun fordi noen sier det, men fordi det er utsagn som bygger på en institusjonell praksis, eller en lov, som kan siteres og som går inn i en sosial og kulturell praksis som er befestet enten gjennom lov eller sedevane. Våre handlinger om kjønn gir konkret uttrykk til det som egentlig er «fiktivt» og på den måten kroppsliggjør vi også loven (Mortensen et al., 2008, s. 77). Butler mener at det er viktig å stille seg spørsmål om hva som er det primære og sekundære, indre og ytre, reelt og etterligning. Slike spørsmål undergraver kjønnets realitet og man sitter igjen med en kopi av en kopi og ingen original. Dette kan ifølge Butler bidra til å tenke, å forstå og å snakke om kjønn på nye måter (Mortensen et al., 2008, s. 78).

Ifølge Butler (1990) er det ikke mulig å velge sitt kjønn. Det man kan gjøre er å søke alternative måter å repetere de kjønnsdiskursene man allerede er en del av. Det er ikke et spørsmål om å repetere, men om hvordan vi velger å repetere diskurser (Butler, 1990, s. 148; Mortensen et al., 2008, 79). Butler mener ikke at det ikke finnes noe biologisk kjønn, men at begrepet har en historie og brukes på en måte som fastholder bestemte betydninger av kjønn slik vi forstår den i dag. Det finnes ikke en endelig sannhet om kjønn. Kjønn er et fenomen som blir produsert og reproduisert hele tiden. Det at kjønn er performativt vil si at ingen er et spesielt kjønn i utgangspunktet. Butler mener at når man åpner opp for en forståelse av det biologiske kjønnets også er konstruert, blir det nødvendig å undersøke om også selve kjønnforskjellen, den binære forståelsen, også er en konstruksjon (Mortensen et al., 2008, s. 79).

2.1.7 Kjønnsideidentitet

Ifølge Freud etableres kjønn som identitet som et resultat av en lang og farefull utviklingsprosess. Kjønnsideidentitet blir ikke forstått som noe biologisk, men som et resultat av en konstruksjonsprosess (Mortensen et al., 2008, s. 22 og 23). Med sin bok, «Gender trouble», stiller Butler (1990) spørsmål ved hvordan kjønn blir til. Er dette noe som mennesker blir født med eller er dette en konstruksjon som blir til mens vi vokser opp og utvikler vår identitet? Når mennesker ser på kjønn som noe som skiller menn og kvinner fra hverandre, har man en tendens til å overse skille mellom biologisk kjønn og sosialt kjønn, på engelsk kalles dette for «sex» og «gender». Dette fører til at man automatisk forventer at mennesker som er født med penis vil vokse opp til å bli maskuline og de som fødes med vulva vil vokse opp til å bli feminine. På den måten blir kjønnsorganet avgjørende for utvikling av kjønnsideidentitet. Ifølge Butler er dette to helt ulike ting, og hun argumenterer for at kjønnsideidentitet ikke er noe vi blir født med, men tvert imot at dette er noe som dannes på bakgrunn av de forventningene og tilbakemeldingene vi får i det samfunnet som vi vokser opp i (Butler, 1990, s. 8). Ifølge Leira (2003) er ikke kjønnsideidentitet naturgitt eller ferdig etablert i 3-årsalderen som tidligere psykologi hevdet. Leira hevder at det er et resultat av de forhandlingene som enkeltmennesker fører med sin kulturelle kontekst. Kulturen skaper seg selv gjennom tabubelagte myter som har definisjonsmakt. Det som avviker fra normalen behandles som tabu og fører til følelser av skam (Leira, 2003, s. 114).

2.2 Moderne sosiologisk teori

Sosiologi omtales som en lære om sosiale systemer. Den tar sikte på å være en generell samfunnsvitenskap som studerer forutsetningene for, oppkomsten av og samspillet mellom samfunnets ulike elementer. Sosiologisk teori består av ulike fagtradisjoner, teorier og teoretikere. Det finnes to hovedformer for sosiologisk teori som er forklaringsbasert og generell teori, men alle former for sosiologisk teori inneholder både generell refleksjon og erfaringsbaserte elementer i ulik grad (Aakvaag, 2008, s. 5 og 6).

2.2.1 Aktør/Struktur – problemet

En overordnet rammefortelling, det som fremfor alt blir diskutert i moderne sosiologisk teori, går ut på «aktør/struktur – problemet» som anses for å være det mest sentrale av alle samfunnsteoretiske problemer. Spørsmål om aktør/struktur – problemet, blant annet hvem av aktør og struktur er den første bevegelse i samfunnet, er spørsmål som engasjerer mange sosiologer og bidrar til en vedvarende debatt. Aktører er medlemmer i samfunnet, og

strukturen er summen av regler og ressurser som er tilgjengelige for aktørene, som kommer til uttrykk i formelle og uformelle regler og koder. Noen av spørsmålene omhandler hensikten med det vi gjør og grad av rasjonalitet. Hvor frie er mennesker til å velge fritt og handle som de selv ønsker? Skapes den sosiale virkeligheten basert på de valgene og handlingene som tas og er det slik at disse utgjør den sosiale virkeligheten? Er strukturene i samfunnet begrensende eller muliggjørende? Tilpasser mennesker seg bare til samfunnet og forventningene uten å ha mulighet til å påvirke hvordan samfunnet bør være? Denne debatten muliggjør utvikling av nye posisjoner som kan ses på som en reaksjon på og kritikk av gamle posisjoner (Aakvaag, 2008, s. 6 og 30). Poenget er at i tradisjonell tid var det ikke vanlig å stille mange spørsmål og reflektere slik som man gjør i dagens moderne samfunn. Tidligere har mennesker vært mer opptatt av å opprettholde verdier, symboler, tradisjoner osv. I det moderne tid har vi blitt mer bevisste, og bevisstgjøringen bidrar til at vi stiller oss spørsmål om hva som er riktig og galt, hva man skal lytte til eller hva man skal gjøre. Aktører følger ikke blindt hva andre gjør og kan stille seg kritisk til ulike fenomener.

2.2.2 Anthony Giddens og strukturasjonsteori

Sosiologiske teorier som ble utviklet innen 1980-tallet ble kritisert for å være for aktørorienterte, slik at strukturelle føringer, makroforhold og samtidsdiagnoser ikke var tydeliggjort. Engelsk sosiolog Anthony Giddens som var opptatt av modernitet står bak et av de mest innflytelsesrike forsøkene på å lage en ny teoretisk syntese som skulle overskride skille mellom aktørorienterte og strukturorienterte retninger slik de fremsto frem til 1980-tallet. I tillegg ønsker Giddens å overvinne motsetningsforholdet mellom «subjektivismen» og «objektivismen». Subjektivismen, ifølge Giddens, går ut på at sosiologien må ta utgangspunkt i aktørene og den mening de tillegger sine handlinger mens de konstruerer den sosiale verden på en fri og selvstendig måte. Denne konstrueringen foregår «nedenfra og opp». Objektivismen er opptatt av å studere hvordan en objektiv sosial struktur, som eksisterer relativt uavhengig av aktørene, styrer aktørenes handlinger. Dette viser at skillet mellom subjektivismen og objektivismen går ut på et skille mellom aktørorienterte og strukturorienterte sosiologiske retninger (Aakvaag, 2008, s. 127 - 129).

Strukturasjonsteorien til Giddens er et forsøk på å løse aktør/struktur problemet og innebærer en forening av kompetent handlende aktører med sosiale strukturer. Aktør og struktur er ikke i motsetningsforhold men eksisterer i en sammenvevd relasjon til hverandre. Strukturteoriens kjerne innebærer derfor en dualitet i hvilket den sosiale strukturens regler og ressurser er både

mulighetsbetingende for og resultat av aktørens handlinger. Aktør og struktur er to aspekter av sosial praksis (strukturasjon). Med strukturasjonsteorien har Giddens lyktes med å forene aktør og struktur og utvikle en samfunnsontologi som forener viktige innsikter både fra subjektivismen og objektivismen. Grunnen til at dette blir sett på som vellykket og som et teoretisk fremskritt er fordi strukturasjonsteori gir helhetlig og enhetlig skildring av samfunnslivet enn det aktør- og strukturorienterte teorier har gjort tidligere. Denne teorien har hatt stort gjennomslag i sosiologien, men vil ikke si at den er uten svakheter (Aakvaag, 2008, s. 142).

2.2.3 Makt og ulikhet i strukturasjonsteorien

I strukturasjonsteorien beskrives makt som en del av handling innad aktørens evne til å gripe inn og påvirke verden omkring seg. Det sies lite om ulikhet som en realitet i den sosiale verden, og ulik fordeling av ressurser og muligheter til å utøve makt. For å komme nærmere inn på hvordan makt og ulikhet kan utgjøre en større del i en samfunnsontologi for å løse aktør/struktur-problemet skal jeg ta for meg teorien om sosialt felt, doxa og habitus til Pierre Bourdieu (Aakvaag, 2008, s. 145).

2.2.4 Pierre Bourdieu – Handlingsteori og aktørforståelse

Fransk sosiolog og konfliktteoretiker Pierre Bourdieu hadde det som mål å avdekke ikke-erkjente og miserkjente former for makt og dominans i samfunnet. Hans samfunnsteori tar form omtrent samtidig som Giddens utvikler sin strukturasjonsteori. På samme måte som Giddens vil Bourdieu overskride skillet mellom «subjektivistisk» og «objektivistisk» sosiologi og hevdet at vi må foreta to epistemologiske brudd. Først må man avdekke objektive sosiale strukturer. Her er nøkkelbegrepene «sosialt rom», «sosialt felt», «doxa» og «kapital». Det neste bruddet omhandler et subjektivistisk brudd hvor den kreative og kompetente aktøren hentes inn. Her er nøkkelbegrepet «habitu»s (Aakvaag, 2008, s. 148-150). Jeg vil ta for meg kort om sosialt felt og doxa, før jeg beskriver habitus og avslutningsvis beskriver aktør/struktur- problemet og symbolsk makt.

2.2.5 Sosialt felt og doxa

Ifølge Aakvaag (2008, s. 154 - 157) bruker Bourdieu begrepet sosialt rom om klassestrukturen i samfunnet som helhet, mens sosialt felt er et begrep som brukes om sosial struktur. Den viktigste forskjellen er at det er posisjoner i det sosiale rom som baserer seg på mengde og sammensetting av de ulike kapitalene som en aktør besitter. Med kapital mener

Bourdieu innflytelse i et felt, det vil si makt. Makten omhandler blant annet definisjon av hva som skal defineres som kapital på et felt. Dette er av betydning for forståelse av doxa som omhandler den grunnleggende, tause og implisitte enigheten om spillereglene på feltet og hva som skal gjelde som kapital.

2.2.6 Habitus

Habitusbegrepet er utgangspunktet for konsepsjon av den handlende aktøren i Bourdieus handlingsteori og aktørforståelsen. Definisjonen av habitus går ut på handlingstilbøyeligheter i et integrert system av varige og kroppsliggjorte disposisjoner som regulerer hvordan vi oppfatter, vurderer og handler i den fysiske og sosiale verden. Disse handlingstilbøyelighetene setter sitt preg på alt vi tenker og gjør, samt hvem vi er (Aakvaag 2008, s. 160).

Det at habitus er kroppsliggjort vil si at vår væremåte og våre handlinger er selvsagte, noe vi ikke tenker over, noe som bare er der. Ifølge Bourdieu er det sosiale forhold omgjort til natur. Videre vil kroppsliggjøring innebære at habitus er varig og stabil, og dermed kjernen i en persons identitet og utgjør personlighet. I denne sammenhengen styres våre handlinger av forutsigbarhet, sammenheng og regelmessighet gjennom livet. Vi kan ikke bare plutselig endre hvem vi er, da det vil gå imot den faktisitet som vår habitus utgjør. Dette går imot teori om refleksivitet som vi finner blant annet hos Giddens (Aakvaag, 2008, s. 160).

I tillegg til å være kroppsliggjort er habitus strukturerende, det vil si muliggjørende for deltakelse i sosiale situasjoner. Habitus utgjør ferdigheter og disposisjoner som er nødvendige for deltakelse i sosiale situasjoner. Uten habitus ville mennesker vært uten ferdigheter og mulighet for å orientere seg på en fornuftig og selvstendig måte, og dermed være fortapt. Slik forstått er habitus grunnlaget for den handlingskompetanse som går ut på et interessebasert syn på den sosiale virkelighet. Mennesker handler utfra ivaretagelse av egne interesser, og ikke fordi de har internalisert verdier og normer som forplikter dem på bestemte moralske idealer. Ifølge dette følger folk normer fordi de har noe å tjene på det og ikke fordi de må følge normene (Aakvaag, 2008, s. 161).

Til slutt har habitus et sosialt opphav som vil si at habitus ikke er bare strukturerende, men også strukturert. Habitus formes gjennom at vi kroppsliggjør de forventningene og reglene som vi må kjenne for å kunne delta i ulike sosiale miljøer. Ulike sosiale miljøer skaper ulike

habituser, og gjenspeiler personens posisjon i det sosiale rom. Habitus er et produkt av objektive sosiale betingelser og setter klassespesifikke grenser for våre handlinger og vår væremåte, som utgjør begrensningene ved habitus (Aakvaag, 2008, s. 161).

2.2.7 Symbolsk makt

Bourdieu undret seg over hvorfor undertrykte og dominerte grupper finner seg tilsynelatende lett i sin vanskelige og urettferdige posisjon. For å forstå hvorfor dette skjer mente Bourdieu at ulikhet og urettferdighet som en hovedregel tilsløres og tildekkes gjennom de måter som samfunnet organiserer og forstår virkeligheten på. Bourdieu kaller dette for «naturalisering» og viser til at makten som utøves fra de som dominerer utføres ved at visse fenomener fremstår som vanlige, naturlige, selvfølgelige, uproblematiske, «slik det skal være». Når dominerende grupper organiserer verden på måter som tildekker og naturaliserer deres vilkårlige privilegier kaller Bourdieu det for symbolsk makt. Symbolsk makt har som formål å opprettholde de eksisterende makt- og dominansstrukturer i samfunnet, og beskriver mekanismen som omgir og beskytter sosial ulikhet, og sikrer stabilitet og sosial reproduksjon i et hierarkisk klassesamfunn som egentlig ikke tåler dagslys (Aakvaag, 2008, s. 158).

Løsningen ligger ifølge Bourdieu i at vi må foreta et «objektivistisk brudd» med aktørens hverdagskunnskap og avdekke sosiale regelmessigheter og strukturer som i all hovedsak eksisterer uavhengig av hvorvidt aktørene selv oppfatter og intenderer dem. Hvis ikke står vi i fare for å reprodusere fordommer og feiloppfatninger i møtet med det feltet vi studerer (Aakvaag, 2008, s. 150 og 151).

2.2.8 Michel Foucault – Makt og diskurs

Postmodernist og fransk sosiolog Michel Foucault regnes for å være en av de som har hatt størst innflytelse på utviklingen av teorier om makt. Makt er et stort konsept som det snakkes om ulikt i ulike fagfelt. I sosialt og politisk felt, har makt blitt sett på som makt som utøves mot noen. Makt forstått slik som Foucault beskrev den er noe som er overalt rundt oss og i våre relasjoner og posisjoner til andre og som samtidig bygger opp og produserer med en produktiv effekt. Makt kommer fra alle steder og eksisterer i alle forhold. Det er en maktdynamikk som vi alle tar del i, i kraft av å være talende, tenkende og handlende mennesker i verden (Mortensen et al., 2008, s. 71; Staunæs 2003, s. 102 og 103).

Den diskursive tilnærmingen knyttes ofte til Michel Foucault og går ut på det som skjer i løpet av en samtale eller en diskurs. Foucault sitt bidrag til kjønnteorien er blant annet tanker om at seksualitet som diskurs blir til i det vi taler om det og er gjennomsyret av makt. Makt, ifølge Foucault, viser seg gjennom all diskursiv produksjon av kunnskap, sannhet og virkelighet (Mortensen et al., 2008, s. 18). Judith Butler sin tenkning om kjønn kan knyttes til Foucault der hennes tanker er at på samme måte som seksualitet produseres gjennom diskursive praksiser, produseres også kjønn på samme måte (Mortensen et al., 2008, s. 18 og 19). Kjønn som blir konstruert, konstrueres med et språk og innad rammene av en binær tankegang som er en del av et universelt rasjonalitet (Butler 1990, s. 12). Diskursene konstrueres i relasjon til hverandre, vi og de andre, det som er normalt og unormalt (Staunæs 2003, s. 105).

Foucault var interessert i hvordan normalitet og avvikelse skapes og viste til at grupper i samfunnet som har makt er de som produserer kunnskap og vitenskap. Derfor er makt og kunnskap påvirket av hverandre. Denne tanken deles av flere tenkere i postmodernismen og poststrukturalismen, som slik som Foucault er kritiske til den vestlige kunnskapsproduksjonen og ambisjonen om å produsere en objektiv og sann kunnskap. Vitenskap er resultat av privilegerte gruppers tankesett og verdensbilde av at det skal finnes en universell teori om verden som skal forstå og forklare og gjelde for alle (Mattsson 2015, s. 39).

Ifølge Aakvaag (2008, s. 321) har Foucault enestående evne til å gå inn i et kunnskapsfelt og snu opp ned på de «sannheter» som er etablert, og til å utfordre eksisterende doxa på et kunnskapsfelt. Moderne makt befinner seg i et spekter av ulike makttyper som muliggjør, produserer og regulerer ulike typer sosiale praksiser som fører til at den moderne staten påtvinges hovedansvaret for å løse ordensproblemer (Aakvaag, 2008, s. 317). For å kunne utøve makten på en god måte trenger staten kunnskap om befolkningen og makt for å kunne iverksette tiltak som fremmer befolkningens helse, utdanning osv. Makten utøves av ulike profesjoner, som sosionomer og barnevernspedagoger hvor det produseres kunnskap om feil og mangler ved befolkningen, som staten fanger opp og baserer utvikling av løsningsforslag på. Makten er på denne måten makt som positivt utøves over livet, mangfoldiggjør det, kontrollerer og samordner reguleringen av det (Aakvaag, 2008, s. 318). For å forstå hvordan maktstrukturer opprettholdes og hvordan gjeldende diskurser av hva som anses for å være norm og hva som avviker fra normen blir til, er det viktig å se nærmere på privilegerte

grupper med maktposisjon som definerer hvordan verden skal tolkes, forstås og forklares (Mattsson, 2015, s. 39).

Foucault var interessert i hvordan normalitet og avvikelse skapes og viste til at grupper i samfunnet som har makt er de som produserer kunnskap og vitenskap. Derfor er makt og kunnskap påvirket av hverandre. Denne tanken deles av flere tenkere i postmodernismen og poststrukturalismen, som slik som Foucault er kritiske til den vestlige kunnskapsproduksjonen og ambisjonen om å produsere en objektiv og sann kunnskap. Vitenskap er resultat av privilegerte gruppers tankesett og verdensbilde av at det skal finnes en universell teori om verden som skal forstå og forklare og gjelde for alle. Denne ambisjonen om å skape universelle teorier om verden er ikke bare umulig, men også problematisk fordi kunnskap ikke er objektiv, men subjektiv (Mattsson 2015, s. 39 og 40).

En universell sannhet er bare uttrykk for den makten privilegerte grupper har basert deres egne forståelser og interesser på. Det vi tror vi vet er resultat av maktproduksjon der kunnskap er preget av visse interesser og perspektiver (Mattsson 2015, s. 40). I sosialt arbeid opprettholdes diskurser og normer på hva som er normalt og hva som avviker gjennom lover, retningslinjer og den enkelte sosialarbeiderens oppfatninger (Mattsson 2015, s. 39). Det som gjør denne måten å forstå og forholde seg til makt på relevant for kjønnteorien er at denne tankemåten gjør det mulig å fange opp de mekanismene og fenomenene som umiddelbart virker naturlige og selvfølgelige og vise til at disse er produkt av maktutøvelse. Foucault hevdet at sannhet og makt står ikke i et motsetningsforhold til hverandre og derfor er det ikke mulig å oppnå objektivitet eller en sannhet som eksisterer uten en skjult grunnstein for virkeligheten (Mortensen et al., 2008, s. 72).

3. Forskningsmetode

Barnevernfaglig arbeid er en del av sosialt arbeid og retter seg mot arbeid med mennesker som krever at fagfeltet består av kunnskap om hele mennesket. Kunnskapen hentes fra ulike kunnskapstradisjoner eller vitenskapssyn, der det i hovedsak skilles mellom naturvitenskap som har fokus på den fysiske naturen og samfunnsvitenskap med studier av menneske som et tenkende og handlende vesen, samt menneskeskapte fenomener (Dalland, 2012, s. 51; Ringdal, 2013, s. 47). I sosialt arbeid er hovedmålet, med studier av menneskeskapte fenomener, å skape god praksis. Vitenskapelig kunnskap skapes i et samspill mellom teori og observasjoner av virkeligheten. For å komme fram til pålitelig kunnskap og holdbare teorier benyttes det ulike forskningsmetoder. Det vil si planmessige og systematiske måter å tenke- og innhente kunnskap på (Dalland, 2012, s. 50, s. 114; Ringdal, 2013, s. 37). I dette kapittelet vil jeg presentere forskningsmetoden som denne oppgaven tar utgangspunkt i. Jeg starter med å redegjøre for valg av metode, vitenskapelig ståsted og forforståelse. Deretter vil jeg beskrive intervjuprosessen før jeg avslutter med kvalitets vurdering av oppgaven, samt forskningsetiske avveininger.

3.1 Valg av forskningsmetode

Valg av metode er av stor betydning for hele forskningsprosjektet, inkludert muligheten for å lykkes med å besvare problemstillingen (Dalland, 2012, s. 42; Thagaard, 2018, s. 54). Det er vanlig å skille mellom kvantitativ- og kvalitativ metode med tanke på måten datamaterialet samles på, selv om disse kan kombineres. Mens kvantitativ metode kan gi viktig data i form av målbare enheter, vil kvalitativ metode antageligvis kunne gi en dypere forståelse av ulike fenomener (Dalland, 2012, s. 112 og s. 114). Jeg har i denne oppgaven valgt å benytte meg av kvalitativ metode for å øke muligheten for en dypere forståelse av fenomenet kjønnsinkongruens og barnevernkonsulentenes forhold til dette (Ringdal, 2013, s. 24 og s. 103).

Ved bruk av kvalitativ metode kan jeg via en målrettet samtale eller samtaleintervju undersøke hva barnevernkonsulentene sier at de gjør i praksis. Via vanlig språk i intervjuene kan jeg få innsikt i barnevernkonsulentenes verden, nærhet til fagfeltet som skal undersøkes, deres erfaringer, opplevelser, forståelse og refleksjoner. Deres forhold til tema kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens vil kunne fanges opp via intervjuene og via mine fortolkninger i etterkant. Intervjuene har som mål å innhente kvalitativ kunnskap og forsøker ikke å kvantifisere (Dalland, 2012, s. 156; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20; Ringdal, 2013, s. 27).

Fortolkningene av intervjuene er av stor betydning da det går ut på å forsøke å finne frem til et dypere mening enn det som er umiddelbart innlysende. Ulike type tilnærminger til kvalitative studier gir ulike perspektiver. I forskningen er det i hovedsak tre grunnleggende perspektiver. Kort forklart går den første ut på forklaringer og kalles for positivisme eller realisme. Den andre er hermeneutikk og fenomenologi som omhandler forståelse og tolkning. Den tredje er det konstruktivisme som omhandler fortellinger (Ringdal, 2013, s. 109). Denne oppgaven baserer seg i hovedsak på den vitenskapes teoretiske forståelse og fortolkningsrammen hermeneutikken.

3.2 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt – Hermeneutikken

Mens naturen er «gjenstanden» i de naturvitenskapelige studier, er det mennesker som er «gjenstanden» i samfunnsvitenskapene. Denne forskjellen går ut på at forskere innenfor naturvitenskapen forholder seg til teorier og diskusjoner som de ikke kan prøve direkte ut på sitt objekt, det vil si at de ikke kan drøfte sin forståelse av naturen med naturen. Når forskere fortolker mennesker med bakgrunn i deres fortellinger, da fortolkes mennesker og deres liv som de allerede har fortolket selv. I denne prosessen blir forskere også objekter for fortolkning hos de menneskene som deler fortellinger som skal undersøkes. Denne gjensidigheten kalles for den doble hermeneutikk, og hermeneutikk betyr fortolkningslære (Dalland, 2012, s. 57; Thagaard, 2018, s. 37 - 39).

Til vanlig tenker vi ikke mye over at vi hele tiden fortolker verden omkring oss. I denne oppgaven består datamaterialet av meningsfulle ytringer til barnevernkonsumenter som utgjør det grunnlaget som skal fortolkes i lys av konkrete fenomener, ved bruk av teori og metode for å komme fram til ny kunnskap og derfor vil hermeneutikken være relevant vitensteoretiske utgangspunkter i denne oppgaven (Dalland, 2012, s. 57).

For at meningsfulle fenomener skal forstås må de fortolkes. En slik prosess kalles for *den hermeneutiske spiral* eller *den hermeneutiske sirkel*. Poenget er å illustrere at tolkning, forståelse, ny tolkning og ny forståelse er alltid er en helhet og deler av en helhet som ikke tar slutt i forhold til fenomener og tekster. Et spørsmål mot forklaring fører til flere spørsmål. Dette er et uttrykt for det genuint menneskelige, og grunnlaget for å forstå og tolke menneskelig eksistens (Dalland, 2012, s. 58). I analysen av intervjuene vil det veksles mellom

å analysere delene og helheten av datamaterialet i henholdt til hvordan den hermeneutiske sirkel beskriver prosessen.

Når subjektive opplevelser skal undersøkes er det avgjørende å bruke en metode med regler som kan bidra til å komme fram til noe som er sant eller sannsynlig. Det må være mulig for en annen forsker å gjenta undersøkelsene og komme frem til de samme resultatene. Resultatene skal ikke være påvirket av mine egne vurderinger, fordommer eller forforståelse, noe som i realiteten er vanskelig å få til. Fordommer henger sammen med forforståelse og forstås til vanlig som noe negativt. I hermeneutikken ses fordommer på noe som kan være positivt fordi det gir muligheten til forståelse. Det er også et fleksibelt utgangspunkt som er i stadig forandring og som med nye fortolkninger kan endres til nye forståelser. Fordi enhver forskningsprosjekt påvirkes av forskeren er bevissthet rundt eget ståsted og forforståelse viktig. Med bakgrunn i dette vil jeg i neste avsnitt redegjøre for min forforståelse (Dalland, 2012, s. 58).

3.2.1 Forforståelse

Forforståelsen min reflekteres gjennom valg av tema, problemstillingen og det vitenskapsteoretiske perspektivet på kjønn som presenteres i denne oppgaven. Den kunnskapen og de erfaringene jeg har tilegnet meg hele livet i et heteronormativt samfunn, som student på sosionom studiet, senere som ansatt i barneverntjenesten og ikke minst som mor til et barn som opplever kjønnsinkongruens kan knyttes til min forforståelse. På denne måten har jeg med meg min egen oppfattelse av forståelsen og fortolkning i forhold dette tema.

Min interesse for å lære mer om kjønnsinkongruens kom da jeg studerte sosialt arbeid. I løpet av studiet ble jeg kjent med det som kalles for «Rosa kompetanse» som er et kompetansehevende tiltak i regi av Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, også kjent som FRI. Rosa kompetanse har fokus på LHBTI-tematikk og tilbyr faglig bistand og undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold til helsevesenet, barnevernet, skolesektoren, barnehager, politi- og påtalemyndighet og bedrifter. De holdt et foredrag for studentene og jeg ble for første gang introdusert for flere nye begreper, måter å være menneske på og ikke minst ble mer bevisst mitt ansvar som sosionom i møte med mennesker som opplever kjønnskongruens.

Det var likevel ikke før jeg som mamma opplevde at mitt eget barn, i 7 års alderen begynte å stille spørsmål ved sitt eget kjønnsidentitet at jeg begynte å tilegne meg enda mer kunnskap om tema. Som mamma har jeg vært i kontakt med foreningen for transepersoner i Norge, deltatt på årlig treff for familier med barn som bryter med kjønnsnormer, vært i samtaler ved helsestasjonen for kjønn og seksualitet i Oslo og deltatt på konferanse om kjønnsstøttende behandling for barn og unge med forskere som presenterte nyere funne både fra Norge og USA.

De siste 5 årene har jeg jobbet som barnevernkonsulent og møtt mange ungdommer i en alder mellom 13-23 år, men det er noen veldig få jeg har snakket med om seksualitet, og ingen om kjønnsidentitet. Helt siden jeg startet å jobbe som barnevernkonsulent har jeg hatt et bevisst forhold til skriving av referater med tanke på at klienter omtales som jenter og gutter, framfor for eksempel ved navn, barn eller ungdom. Dette er noe som jeg har tatt opp på arbeidsplassen min og opplevd at noen kollegaer har fått mer bevisst forhold til dette og at de har gjort endringer i forhold til skriving. Andre kollegaer har argumentert for at vi som ansatte i det offentlige har et ansvar for å vise barn inn i de to kjønnskategoriene som finnes og de skriver bevisst gutt og jente for å forsterke kjønnsnormene som er akseptable i samfunnet.

I forhold til tidligere forskning på tema ble jeg spesielt opptatt av forskningsprosjektet *Rosa kompetanse barnevern* som pågikk omtrent samtidig som jeg skrev masteroppgaven min. Dette fordi det var det siste store forskningsprosjektet til å gjennomføres i Norge på tema som jeg selv ønsket å skrive om. Jeg tok initiativ til kontakt og har vært i kontakt med prosjektleder Veronika Paulsen vinteren 2020 hvor vi utvekslet erfaringer og snakket blant annet om utfordringene knyttet til rekruttering av informanter. Personlig opplevde jeg det som betryggende og motiverende med anerkjennelse på egne funn, opp mot funnene til NTNU på det tidspunktet siden det viste seg at vi delte nokså like erfaringer, selv om vi i utgangspunktet jobbet med helt ulike prosjekt med tanke på størrelse, omfang, målgruppe og tematikk.

Hvem jeg er, samt egne erfaringer, kunnskap, engasjement og følelser vil prege oppgaven på godt og vondt. Min interesse for tema og kunnskapen jeg har tilegnet meg kan være en ressurs på den måten at den hjelper meg å se lettere hvor viktig og relevant dette tema er for barnevernkonsulenter, samtidig som jeg også ser at det trengs mer bevissthet og kunnskap på området. Kunnskap om begreper, ulike instanser, litteratur jeg allerede har lest og søkt etter, er med å bidra til at jeg har et godt utgangspunkt i søken etter mer kunnskap og bidrar til at

jeg lettere kan lage relevante spørsmål i forhold til oppgaven. Uten egen interesse ville jeg ikke ha valgt å skrive oppgaven, og dermed kan egen interesse for tema være en ressurs.

Samtidig er det åpenbart at jeg står nært tematikken både faglig og personlig. Jeg skriver oppgaven fra et ståsted som allerede er utviklet og skapt over de siste årene, som kan bidra til at jeg kan være mindre åpen for andre forståelser enn det jeg har i utgangspunktet. Som et forsøk på redusere påvirkning av mine erfaringer med tema, har jeg gjort en innsats på å blant annet fokusere på en bredde ved innhenting og søk etter informasjon. Jeg har valgt å ha et kritisk forhold på mine formuleringer, bruk av begreper, kildebruk og spørsmålene jeg har valgt å stille til barnevernkonsulentene i samtaleintervjuene. Til slutt har jeg tatt til meg konstruktive tilbakemeldinger fra min veileder og tre tidligere medstudenter, som har lest oppgaven min og stilt kritiske spørsmål som har bidratt til en mer utvidet egen perspektiv.

3.3 Beskrivelse av fremgangsmåte

Deltakende observasjon og samtaleintervju er de mest brukte teknikkene for datainnsamling i kvalitativ forskning (Ringdal, 2013, s. 228; Thagaard, 2018, s. 89). I et samtaleintervju tolkes meningen av sentrale temaer med mål om å forstå innholdet og meningen i det som blir sagt (Dalland, 2012, s. 155). For å besvare problemstillingen, som innebærer å hente informasjon om barnevernkonsulentenes erfaringer, forståelser, holdninger og behov for kompetanse anser jeg samtaleintervju for å være mest hensiktsmessig. Samtaleintervju er en lite standardisert og fleksibel intervjueteknikk som gir barnevernkonsulentene mulighet til å gi fleksible svar (Ringdal, 2013, s. 35 og 242).

3.3.1 Intervjuguide

I arbeid med andre mennesker, er samtale en av de viktigste verktøyene som brukes. I et forskningsintervju produseres kunnskap av og sammen med både informant og forsker, men forholdet er ikke likestilt. Det er asymmetrisk, noe som vises blant annet i at intervjuguide lages i forkant hvor spørsmålene lages og defineres av forskeren (Thagaard, 2018, s. 92). Grunnlaget for kunnskapen som produseres er de spørsmålene som stilles og svarene som gis. Selv om informantene kan være ulike i deres svar og måten de svarer på, er det viktig at forsker har utarbeidet et intervju med manuskript i forkant av intervjuene. Dette kalles for intervjuguide (Dalland, 2012, s. 151-153; Thagaard 2018, s. 100 og 101). For intervjuguiden i denne oppgaven valgte jeg å benytte meg av et semi-strukturert intervjuguide hvor temaene som skal belyses i all hovedsak fastlagt på forhånd, men uten bestemt rekkefølge slik at jeg

kunne følge barnevernkonsulentenes fortelling. Denne fleksibiliteten bidrar til at spørsmålene kan følge barnevernkonsulentene, og samtidig at det åpner opp for temaer som ikke er planlagt på forhånd. Jeg laget 5 hoved- eller nøkkelspørsmål i intervjuguiden som omhandler erfaringer, forståelse, holdninger, eksempel fra praksis og behov for kompetanse i forhold til tema.

Med tanke på min egen forforståelse, de erfaringene og kunnskapen jeg har med meg som studentforsker, har jeg vært opptatt av bevissthet rundt hvordan spørsmålene stilles. Dette er avgjørende for et godt intervju. Et hverdagspråk, med enkle og korte spørsmål vil sikre at spørsmålene ville bli oppfattet på en forståelig måte. Jeg valgte åpne spørsmål som kunne gi rom for å reflektere over egne opplevelser og holde seg i et tema over tid. Samtidig ville jeg ha bevissthet rundt prosessen i etterkant av intervjuene, selve transkriberingen, analysen, verifiseringen og rapporteringen av intervjuene (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 165 og 166).

3.3.2 Utvalg og rekruttering av informanter

En viktig del av all forskning går ut på rekruttering og utvalget av informanter. Informantene velges ut med fokus på hvem som kan delta og hvem kan bidra med kunnskapen som trenges for å besvare problemstillingen. Dette kalles for strategisk utvalg (Thagaard 2018, s. 54 - 56). I denne oppgaven består strategisk utvalg av 6 barnevernkonsulenter fra ulike barneverntjenester i storby. Deres erfaringer, forståelser, refleksjoner og kunnskap er viktig bidrag i besvarelsen av problemstillingen.

Samtlige barnevernkonsulenter som ble intervjuet mottok informasjonsskriv og samtykke skjema som beskriver masterprosjektet og hensikten med intervjuene. Det var ingen krav til forberedelse eller andre kriterier som kjønn, alder eller lignende. Dette av hensyn til både oppgavens tidsomfang og relevans for oppgaven. De barnevernkonsulentene som jobber i barneverntjenesten er kvalifiserte informanter utfra deres arbeidstilknytning.

Etter godkjenning fra NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste) startet prosessen med rekruttering av barnevernkonsulenter. I forkant av samtaleintervjuene sendte jeg ut email til barnevernledere ved 14 barneverntjenester i storby og spurte om de kunne dele emailen med sine ansatte. Det ble ikke sendt forespørsel til barneverntjenesten hvor jeg selv er ansatt, og ingen av informantene i denne oppgaven er barnevernkonsulenter ansatt ved barneverntjenesten hvor jeg jobber. Kort tid etter at utsendelse av email fikk jeg flere svar fra

barnevernledere om at de ikke kan bistå på grunn av tidsmangel og kapasitet. Noen av barnevernledere begrunnet aldri hvorfor de ikke delte emailen med sine ansatte. I dette første forsøket om rekruttering viste to informanter interesse for deltakelse. Etter å ha sendt ut en ny email med nytt forespørsel, ble det rekruttert en informant til. Resterende tre informanter ble rekrutterte via «snøballmetoden», som vil si via allerede rekrutterte barnevernkonsulenter som spurte sine kollegaer, og deres kollegaer som spredde ordet. Til slutt var det 6 barnevernkonsulenter som hadde samtykket til å delta som informanter for masterprosjektet.

Samtlige informanter var ansatt som barnevernkonsulenter i ulike barneverntjenester, og selv om det var variasjon i deres arbeidsoppgaver og teamtilhørighet, hadde samtlige kontakt med familier som av ulike grunner kommer i kontakt med barneverntjenesten. Gjennomføring av intervjuene ble avtalt i forkant via email eller telefonsamtale, og de fleste ble gjennomført på deres arbeidssted for å gjøre prosessen minst mulig tidskrevende for informantene. Et intervju ble gjennomført via telefon, på grunn av praktiske årsaker. Intervjuene varte i gjennomsnitt mellom 60 – 90 minutter. Alle mine spørsmål ble besvart av samtlige barnevernkonsulenter, hver for seg, i 6 ulike intervjuer. Selv om jeg i utgangspunktet ønsket flere informanter, vurderte jeg sammen med min veileder at jeg hadde nok datamateriale etter endte intervjuer til å starte transkribering og analyseprosessen.

3.3.3 Informert samtykke

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 104 og 105) er et viktig skritt i forberedelsen av intervjuene å gjennomgå og innhente samtykker fra barnevernkonsulentene. Før barnevernkonsulentene bestemte seg for å delta i studiet fikk de tilsendt informasjon om masteroppgaven, overordnede mål og hovedtrekkene i designet. De fikk informasjon om mulig risiko ved å delta i studien og muligheten til å trekke samtykke underveis. Deltakelsen er basert på frivillighet og et ønske om å delta. I begynnelsen av hvert intervju gjennomgikk jeg informasjonen og samtykke for deltakelsen, samt besvarte eventuelle spørsmål som de måtte ha. Barnevernkonsulentene bekreftet at de forsto hva de deltok på og signerte samtykkene på et dokument.

3.3.4 Intervjugjennomføring

Min posisjon og rolle som studentforsker stiller krav til profesjonalitet og kvalitet. Jeg hadde derfor forberedt meg i forkant av intervjuene teoretisk, praktisk og mentalt. All relevant dokumentasjon og intervjuverktøy var kontrollert. Jeg hadde reflektert over egne erfaringer,

kunnskap om tema og forforståelse, og ville møte mine informanter med genuin interesse for deres perspektiv.

Et overordnet mål for gjennomføring av intervjuene er å skape tillitt og trygghet i møte som kan påvirke informantene åpenhet og vilje til å dele sine tanker og opplevelser (Thagaard 2018, s. 109). For å oppnå dette ble det viktig for meg å være fleksibel i forhold til når og hvor intervjuene skulle gjennomføres. Jeg lot barnevernkonsulentene velg sted og tid som førte til at 5 av 6 samtaler ble gjennomført på deres arbeidssted, og den ene over telefon. Ved å ha intervjuene på deres arbeidssted sparte barnevernkonsulentene tid på reisevei og samtidig befant de seg et kjent og trygt sted under intervjuene. På denne måten kunne jeg vise at jeg anså deres tid som verdifull. Ulempen ved dette var at barnevernkonsulentene kunne bli forstyrret av kollegaer eller andre uforutsette ting på deres arbeidsplass underveis i intervjuene. Men dette skjedde heldigvis ikke under de intervjuene vi hadde.

Barnevernkonsulentene hadde alle satt av tid i sin kalender og booket nødvendige møterom for gjennomføring av intervjuene. Inntrykket var at de tok intervjuene på alvor og at de ville bidra med det de kunne, noe som jeg ikke tok for gitt.

Innledningsvis i intervjuene presenterte jeg meg selv, studiested, tema for masteroppgaven, lydopptak, samtykkeskjema, taushetsplikt og anonymitet. De ble forklart i forkant at barnevernkonsulentene ikke behøvde å si eller svare på det som de opplever som upassende. I tillegg ved å gjennomgå regler for samtalen, som blant annet muligheten for å ta pauser, forsikret jeg meg om at det var en felles forståelse for hensikten av intervjuet og av informasjonen som ble gitt.

Åpningsspørsmålet omhandlet barnevernkonsulentenes erfaringer med tema, både personlig og profesjonelt. Ut fra dette beveget vi oss naturlig videre på ulike spørsmål og tema. Jeg forsøkte å følge barnevernkonsulentenes fortelling slik som en semi-strukturert intervju åpner for. Jeg hadde forberedt noen oppfølgingsspørsmål, som førte til mulighet for å utdype noen av svarene og som førte til at jeg fikk informasjon om temaer jeg ikke hadde forberedt i intervjuguiden. Et eksempel er svarene om hvordan medier har preget og påvirket barnevernkonsulentenes kunnskapsgrunnlag om tema. Det førte til nye perspektiver som jeg ikke hadde forforståelse på for i forkant.

3.4 Beskrivelse av dataanalysen

3.4.1 Transkribering

Før analysen av intervjuene gjennomgikk jeg transkribering av intervjuene for å gjøre intervjuene mer anonyme og tilgjengelige for analysen. Transkribering innebærer at intervjuer skiftet form fra lydopptak til tekst. Denne prosessen kan gjøres på ulike måter i forhold til den analysen som skal foretas. Siden det ble benyttet temasentrert analyse valgte jeg å transkribere innholdet i språket og ikke alle detaljer. Alle setningene og uttalelsen ble skrevet ned ordrett, men det ble unnlatt å registrere lengden på alle tenkepausene, kroppsspråk som latter og lignende. Jeg valgte å transkribere hver eneste av intervjuene selv for både å lære av intervjuene og for å fange opp ulike poeng som jeg noterte underveis og senere brukte i analysen (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 204 -207).

Transkribering er en tidskrevende prosess. Det tok ca. 9 timer i snitt å transkribere hvert intervju. Jeg valgte derfor å transkribere hvert intervju like etter den var gjennomført og i forkant av neste. Dette sikret en variasjon og at jeg kunne ha mer kritisk blikk og bevisstforhold til meg som studentforsker i intervjusituasjonen. Jeg merket hvordan jeg utviklet meg fra første til siste intervju og ble tryggere på prosessen. Det tok ca. 12 uker fra første til siste intervju var gjennomført og ferdig transkribert. Til slutt satt jeg igjen med over 60 sider datamaterialet som skulle analyseres.

3.4.2 Dataanalyse

Analyse kan ses på som en spørsmålsdrevet prosess hvor man i etterkant leter etter svar i data som produseres (Johannessen mf., 2018, s. 22). Ifølge Dalland (2012, s. 249) er hensikten med analyse å finne ut hva meningen eller budskapet er slik at vitenskap kan produseres. For mitt masterprosjekt har jeg tatt utgangspunkt og fulgt oppskriften til tematisk analyse slik som beskrevet i Johannessen, Rafoss og Rasmussens (2018, s. 278). Ifølge Johannessen mf. (2018, s. 278 - 280) er tematisk analyse en nokså teoriuavhengig tilnærming som anses for å være den mest grunnleggende av de ulike tilnærminger til kvalitativ analyse. Tematisk analyse innebærer at det blir sett etter temaer i datamaterialet. Med tema menes de kategoriene som har viktige fellestrekk. Målet med en tematisk analyse er å gruppere svarene i ulike kategorier eller temaer som samlet vil kunne svare på forskningsspørsmålet eller problemstillingen.

3.4.2 Teori og tematisk analyse

Ifølge Johannessen mfl. (2018, s. 280 - 282), må jeg som forskerstudent har et bevisst og avklart forhold til mine antakelser og velge om jeg vil supplere fremgangsmåten med bestemte teorier eller ikke. I min analyse har jeg bevisst valgt å studere forholdet barnevernkonsulentene har til tema kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens, fremfor å ta utgangspunkt i en bestemt teori, selv om jeg vil drøfte funnene opp mot begreper og perspektiver som eksisterer i den teoretiske diskursen. På denne måten vil min tematisk analyse bære preg av en teoriuavhengig tilnærming.

Underveis i analyse prosessen har jeg måttet ta stilling til flere spørsmål og tatt ulike steg. Jeg tok utgangspunkt i de 4 stegene til temasentrert analyse slik de er beskrevet av Johannessen mfl. (2018, s. 282 – 313). Et av spørsmålene i forberedelsesfasen har omhandlet om jeg skulle se etter en rik beskrivelse av datamaterialet eller mer detaljert beskrivelse av noen konkrete deler og et annet omhandlet hva som skal telle som tema (Johannessen mfl. 2018, s. 284). For min analyse og besvarelsen av problemstillingen har jeg vurdert det som mest hensiktsmessig å se på datamaterialet som en helhet. På den ene siden kan det forenkle datamaterialets dybde og kompleksitet. På den andre siden ville det kunne gi meg en helhetlig og rik beskrivelse av barnevernkonsulentenes opplevelser, forståelser og erfaringer i forhold til valgt tema. For å finne frem til hva som skulle telle som tema startet jeg med å lese gjennom datamaterialet i sin helhet. Jeg gjorde dette et par ganger og noterte meg underveis noen stikkord over det som jeg synes var interessant i svarene til hver enkel barnevernkonsulent. Til slutt avsluttet jeg med noen notater om hva jeg tenker om datamaterialet som helhet.

Steg 2 omhandler koding som handler om å fremheve og sette viktige poenger i datamaterialet for å få oversikt i innholdet, produsere nye og dypere innsikter og tilrettelegge dataene for den påfølgende kategoriseringsfasen. Det er viktig å se på koding som en spørsmålsdrevet prosess med fokus på detaljer for å finne ut hva dette handler om (Johannessen mfl. 2018, s. 284). Jeg brukte god tid på denne delen, og gjentok prosessen slik at jeg gjennomførte grundig koding ved å markere relevant og potensielt relevant data. Dette gjorde jeg ved å lage en tabell med 4 kolonner. I den første skrev jeg inn aktuelle avsnitt og utsagn fra barnevernkonsulentene. Jeg markerte med gult stikkord og viktige poeng i avsnittene som jeg skrev forkortet over i den andre kolonnen. I kolonne 3 hadde jeg rom til å skrive stikkordoppsummering ved behov, mens i den siste skrev jeg ned refleksjoner som besto av assosiasjoner, ideer, poeng og funn.

Jeg endte opp med en tabell over ca. 40 sider og veldig mange koder som var klare til å kategoriseres.

Kategorisering er steg 3 i analysen og handler om å zoome ut og se hvordan dataene kan settes sammen i mer overordnede kategorier for å belyse en større helhet (Johannessen mfl. 2018, s. 294). Jeg sorterte kodene i et nytt tabell og endte opp med fem ulike kategorier eller temaer som jeg tenkte ville besvare forskningsspørsmålet. Hvert tema fikk flere koder som ble organisert og redusert til undertemaer. Jeg brukte ulike fargekoder for å skille svarene fra de ulike barnevernkonsulentene og gjennomgikk deres utsagn i hvert tema for å forsikre meg om at alle var plassert i riktig kategori. Flere av kategoriene fikk undertemaer. Og temaer som jeg satt igjen med er som følgende: *erfaringer med tema kjønnsinkongruens, forståelse av kjønn og kjønnsidentitet, holdninger til kollegaer, snakke med barn og unge om tema og hvilke kompetanse er det behov for*. Disse utgjør grunnlaget for fem deltemaer som ble presentert i kapittel 1. Til slutt var jeg klar til å skrive eller rapportere analysefunn i eget kapittel i oppgaven, kapittel 4.

3.5 Vurdering av forskningsmetode

Et kritisk blikk på egen forskning og valg av metode er viktig i all forskning. Her er det viktig å se på styrker og svakheter med kvalitativ metode. Noen av styrkene kan finnes i at det blir mulig å innhente detaljert informasjon og belyse komplekse fenomener. I dette tilfelle er det snakk om kjønnsinkongruens som det ikke foreligger mye forskning på. I lange intervjuer vil det være mulig å få innblikk i forståelsen av fenomenet. Svakheter ved oppgaven går ut på få antall deltakere som forteller om deres erfaringer, forståelser, holdninger osv., men samtidig er det ikke gjort observasjoner av hvordan de handler i praksis. Ting kan se annerledes ut i tekst, og fortolkninger er gjort utfra utdrag som kan ha føre til at informantene mente det de sa på en annen måte enn det som er fremstilt i oppgaven.

3.5.1 Relabilitet, validitet og overførbarhet

Ifølge Thagaard (2018, s. 187) går relabilitet ut på om datamaterialet er skapt på en pålitelig måte. Funnt i oppgaven skal være noe som mottakere har tillitt til, og ikke skyldes feil eller skjevheter. Dette krever både en gjennomgående bevissthet hos meg som studentforsker i forhold til hele oppgaven og samtidig også at jeg viser til de refleksjoner og fremgangsmåter jeg har benyttet meg av underveis. Dette kapittelet, om metode, er et bidrag til å gjøre rede for hele forskningsprosessen for å styrke pålitelighet til oppgaven. Videre styrker det

påliteligheten at jeg siterer barnevernkonsulentenes utsagn i analyse kapittelet og i diskusjonskapittelet. På denne måten viser jeg at datamaterialet er hentet fra egne forskningsintervjuer og ikke fra andre steder. Ved å bruke andre metoder som spørreundersøkelser eller deltagende observasjoner ville jeg fått en annen datamaterialet da både metoden og utvalget ville vært annerledes enn vet forskningsintervju. For meg har det vært positivt valg å gjennomføre forskningsintervju da målet har vært å beskrive og forstå barnevernkonsulentenes livsverden (Dalland, 2012, s. 153).

Ifølge Thagaard (2018, s. 189) omhandler validitet relevansen og gyldighet i datamaterialet for den konklusjonen som gjøres. Med bakgrunn i valget av forskningsintervju og kvalitativ metode bidrar dette til at validitet ivaretas i masteroppgaven. Mens jeg har utarbeidet forskningsspørsmålene og tolket og analysert funn i datamaterialet, har jeg forsøkt å være bevisst egne fortolkninger, samt tidligere forskning og utvalgte teorier.

I tillegg til pålitelighet og gyldighet i forskningsprosjektet vil spørsmål om overførbarhet, eller gyldighet i andre sammenhenger også være av betydning (Thagaard 2018, s. 194). På bakgrunn av dette må jeg stille meg undrende til om mine funn er relevante i andre sammenhenger. I dette masterprosjektet kan en svakhet med tanke på validitet være et lavt antall barnevernkonsulenter som deltok i intervjuene. Med kun seks informanter er det vanskelig å si at svarene er representative for barnevernkonsulentene generelt. Det som kan være styrke er med tanke på at barnevernkonsulentenes opplevelser og meninger i forhold til tema kjønnsinkongruens beskrives og fortolkes videre i lys av relevant teori. Funn i denne oppgaven kan være relevante for andre som jobber med rosa kompetanse i barnevernet. Dette med utgangspunktet i at masteroppgaven er basert på en kvalitativ undersøkelse med de begrensningene og mulighetene det gir.

3.5.2 Tematisk analyse

Samtidig som forskningsintervjuene retter seg mot den enkeltes opplevelser retter tematisk analyse seg mot den informasjonen datamaterialet gir om et tema. Det kan stilles spørsmål om dette var den beste analyseformen å benytte seg i denne undersøkelsen. En diskursanalyse kunne vært nyttig i forhold til å beholde fokuset på den enkeltes opplevelser og hvordan de skapte forståelse av hvordan verden er eller burde være. Hovedformålet ville vært å problematisere fremstillinger av verden fordi måten vi fremstiller og kommuniserer om verden på har konsekvenser for både enkeltmennesker og samfunn (Johannessen mfl. 2018, s.

51). Jeg valgte denne metoden fordi den er mer effektiv når man måler erfaringer, forståelse, holdning og forhold til fenomenet kjønnsinkongruens. På den andre siden kunne andre metoder belyst andre dimensjoner av kjønnsinkongruens (Dalland, 2012, s. 59).

En av ulempene med tematisk analyse, som også kan presenteres som kritikk til tematisk analyse, er fokuset på noen deler av det opprinnelige datamaterialet fremfor å ha like stor fokus på alt. Dette kan føre til at noen av barnevernkonsulentene kan oppleve at deres synspunkter er mangelfulle eller feilaktig fremstilt i masteroppgaven. Samtidig vil analysen presentere fellessynspunkter til barnevernkonsulentene som vil bidra til at de kan kjenne seg i en felles forståelse av tema. Videre ivaretar tematisk analyse anonymitet til barnevernkonsulentene slik at de ikke vil bli gjenkjent av andre og seg selv (Johannessen mfl. 2018, s. 279).

3.6 Forskningsetikk

Kvale og Brinkmann (2015, s. 95) beskriver at det knyttes moral til intervjuundersøkelse med tanke på intervjuundersøkelsens midler og dens mål. I et samspill mellom den som intervjuer og de som blir intervjuet foregår det en gjensidig påvirkning. Kunnskapen som produseres påvirker vårt syn på menneskelige opplevelser og på grunn av dette er det viktig å ha et bevisst forhold til forskningsetikk. Slik jeg forstår det går forskningsetikk ut på blant annet å ivareta barnevernkonsulentene. For å ivareta personalopplysninger i forskningsprosessen måtte jeg følge personopplysningsloven og i forkant av rekruttering av barnevernkonsulenter søke om godkjenning hos Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Etter godkjenning og innmelding av min studie til NSD var jeg klar til å rekruttere barnevernkonsulenter for intervju.

3.6.1 Kravet om konfidensialitet

Konfidensialitet er et viktig forskningsetisk prinsipp og omhandler at all informasjon som barnevernkonsulentene har gitt meg forpliktet meg til å behandle det konfidensielt. Med andre ord har jeg et ansvar for å forhindre at bruk og formidling av informasjon kan skade de enkelte barnevernkonsulentene som deltok i mitt masterprosjekt. Jeg har blant annet anonymisert all forskningsmaterialet og fulgt kravene om oppbevaring av samtykker og sensitive opplysninger. Videre har jeg slettet alle lydopptak like etter transkribering. Som forskerstudent har oppgaven min, på lik linje med andre forskere, vært å reflektere over mulige konsekvenser deltagelsen kan ha for barnevernkonsulentene og gruppen de

representerer. Deltakelsen kan potensielt påføre skader, men også medføre fordeler. Som en hovedregel bør fordelene overveie ulempene, og barnevernkonsulentene bør sitte med en opplevelse av at deres bidrag har vært viktige i kunnskapsproduksjonen (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 107). Jeg merket allerede underveis i intervjuene at barnevernkonsulentene opplevde det som positivt å snakke høyt om et tema som ellers er tabubelagt og lite snakket om. De fleste uttrykket at de lærte noe nytt om seg selv og at intervjuet i seg selv var en positiv opplevelse. Samtlige har uttrykket et ønske om å lese masteroppgaven og at de er spent hvordan dette tema blir løftet opp i barneverntjenesten i fremtiden.

3.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg forsøkt å redegjøre for valg av metode og de viktigste prosessene i forskningsprosessen. Videre har jeg beskrevet prosessen før og etter intervjuene og forskningsetiske dilemmaer. Dette med et håp om å øke oppgavens relabilitet. I det neste kapitlet vil jeg presentere funn.

4. Presentasjon av funn

I dette kapittelet skal jeg presentere funnene fra studien. Denne masteroppgaven handler om barnevernkonsulentens forhold til kjønnsidentitet i arbeid med familier der barn og unge opplever kjønnsinkongruens. Det er barnevernkonsulentene sine egne refleksjoner på dette spørsmålet som er i fokus i både problemstillingen og intervju spørsmålene.

Barnevernkonsulentenes svar utgjør grunnlaget for denne oppgaven og hovedtrekkene fra samtalen vil presenteres i dette kapittelet. Kapittelet er delt i de fem deltemaer som er presentert innledningsvis i denne oppgaven med hensikt om å besvare problemstillingen på en grundig måte.

4.1 Hvilke erfaringer har barnevernkonsulentene med tema kjønnsinkongruens?

I det følgende vil jeg redegjøre for tre hovedfunn i forhold til spørsmålet som omhandler informantenes erfaringer knyttet til tema og begrepet, kunnskap som de beskrev at de fikk fra media og avslutningsvis at de ikke har lært noe via arbeidsgiver.

4.1.1 Erfaring med tema og begrepet kjønnsinkongruens

Alex, som den eneste som har erfaring med å ha jobbet med mennesker som opplever kjønnsinkongruens, via en ikke barnevernfaglig jobb som han hadde tidligere, sa følgende: «(..) det var vanskelig (...) for det er på en måte tabubelagt, og man vet at det er en sårbarhet der (...) det er et tema som det er ikke så lett å gripe fatt i». I forhold til begrepet kjønnsinkongruens sa Alex:

«(..)utgangspunktet mitt var den greia om å være «født i feil kropp» (...) men så har jeg skjønt at det er så ufattelig mye mer enn det da (...) det jeg syns har vært vanskelig er mange begreper. Det er ikke-binær, transperson og ikke-binær transperson, og det er mange begreper å forholde seg til. Det er lett å trå feil, si feil, feil kjønn».

Billie som har erfaring fra egen oppvekst der hun stilte spørsmål ved sin egen legning, beskriver en periode i ungdomsårene som var ukomfortabel med tanke på kjønnsutvikling i samfunnet og en generell holdning til kvinner som hun ikke likte. Hun har også personlig erfaring med kjønnsinkongruens via mennesker i sitt nettverk. Verken tema eller begrepet er ukjent.

Chris har studert sexologi og i den forbindelse fått kunnskap om både tema og begrepet. Motivasjon for studiet var et ønske om å lære mer om seksuelle overgrep mot barn, men hun fikk via studiet en bredere interesse for kjønn som tema. Etter endt studie tenkte hun at dette er et tema som det snakkes lite om i det sosionom- og barnevernfaglige feltet. Hennes økte kunnskap om tema, via studiet, sier hun har vist seg å være nyttig i hennes jobb som barnevernkonsulent. Chris har som barnevernkonsulent jobbet med to ungdommer som har gjennomgått kjønnskifte mens de har vært i kontakt med barneverntjenesten. «(..)Jeg kjenner til det egentlig bare profesjonelt på et vis», avsluttet Chris.

Resterende barnevernkonsulenter hadde ikke erfaring med tema og begrepet. For Elis, som ikke hadde noe erfaring med tema i det hele tatt er begrepet ukjent, men hun «(..)skjønte det handlet om noe i disse baner». Samme er det for barnevernkonsulent Max, som hørte om begrepet og definisjonen av begrepet for første gang i dette intervjuet og som opplever at betydningen samsvarte med hva han trodde at det dreide seg om. Han reflekterte videre over at livet kan være vanskelig for mennesker som opplever kjønnsinkongruens. Dale svarte i samme retning som Max da han forklarte at hans inntrykk er at dette tema er omtalt mer de siste årene, der flere og flere personer har stått fram i media. Slik som Max, har ikke Dale heller hørt om begrepet, men har visst om dette tema siden han var barn og sier blant annet: «(..)mens jeg vokste opp var det machokultur og det var nedlatende ting man kunne si om folk som var usikre på sin seksuelle legning».

4.1.2 Media

«Det er kanskje utenfor tema, men jeg synes at NRK har vært flinke til å ta opp tema, og at det blir samtaler omkring dette, selv om det er en liten gruppe i samfunnet, så får de i alle fall litt plass da(..)», sa Alex. I forhold til om dette snakkes om i barneverntjenesten sa Billie følgende: «Det snakkes om tema på jobben når det kommer opp. Når det kommer i media først og fremst tenker jeg(..)». Chris fortalte at:

«(..)det er noe som man nesten ikke har hørt noe om. Man ser det på TV, men ikke at de kommer til oss her, for vi har helt andre problemer, og at man har den forståelsen litt. Men de havner her også, fordi det er noen symptomer der, selv om det ikke er omsorgssvikt i den forstand, så kan det handle om at man trenger støtte i en sånn prosess».

4.1.3 Har ikke lært noe i barneverntjenesten

Til felles har de 6 barnevernkonsulentene helt lik erfaring med at de ikke har lært noe i barneverntjenesten i forhold til tema eller begrepet med tanke på fagutvikling, fokus på tema via ledelsen, eller noe form for opplæring som er ledelsesstyrt. Kun en av barnevernkonsulentene har hatt erfaring med to saker med to ungdom som selv opplever kjønnsinkongruens og har gått gjennom kjønnsbekreftende behandling. Hun sa det slik: *«(..)jeg har ikke lært noe fra arbeidsgiver (...) har lært noe ved å jobbe her, men ikke ledelsesstyrt, nei»*. På samme spørsmål svarte Alex følgende: *«Det nærmeste man kom var vel seksuellegning, men ikke noe kjønnsidentitetsspørsmål»*, mens Billie sa: *«Nei, ingenting overhodet»*.

Hva som er grunnen til at barnevernkonsulentene ikke har noe erfaring med tema fra jobben sin er vanskelig å si. Elis sa: *«Det er vanskelig å si om det er fordi vi ikke møter disse menneskene eller fordi vi ikke avdekker det.»* Det å avdekke det, om noen av barn og ungdom som barneverntjenesten kommer i kontakt med opplever kjønnsinkongruens, er noe som kom naturlig opp ved flere anledningen i intervjuene. Før jeg går inn nærmere på det senere i dette kapitlet, vil jeg først ta for meg det neste spørsmålet jeg stilte som omhandler barnevernkonsulentenes forståelse av kjønn og kjønnsidentitet.

4.1 Hvordan forstår barnevernkonsulentene kjønn og kjønnsidentitet?

«Det er ingen felles forståelse i barneverntjenesten, den personlige erfaringen og forståelsen til barnevernkonsulenter får betydning i møte med familiene», sa Dale. Svarene på dette spørsmålet gikk i retning av at kjønn og kjønnsidentitet baserer seg i hovedsak på en binær tankegang og at dette er et vanskelig tema å forstå.

4.1.1 Binær tankegang

For Alex, som har tidligere jobbet med mennesker som opplever kjønnsinkongruens, er ikke kjønn noe som trenger å være statisk, samtidig som det kan være vanskelig å utfordre samfunnsnormene. Alex sa at han hadde en binær tankegang før: *«Jeg tenkte før at det var mann og kvinne (...) Jeg har også skjønnet at det er på en måte mer enn bare mann og kvinne og at det ikke nødvendigvis er et 3. kjønn som skal til for å omfavne alle»*. Videre reflekterte Alex over at man må være kritisk til hvor og når man spør om kjønn med tanke på hvorfor det er relevant. Og når man først spør om kjønn så bør man ha flere kategorier for kjønn. Mens

Alex hadde en binær tankegang tidligere, har resterende barnevernkonsulenter en binær tankegang i større eller mindre grad fortsatt.

For Billie, Chris og Dale er forståelsen knyttet til et skillet mellom biologisk og selvopplevd kjønn. De beskriver at utgangspunktet for dem er en binær tankegang om at kjønn i hovedsak er mann og kvinne, samtidig som de beskriver at det kan være fleksibelt. Selv om dette ikke er enkelt for de det gjelder så kan kjønn endres på for de som opplever kjønnsinkongruens.

Elis og Max var de som satte mest ord på hvor vanskelig dette er å forstå for dem. Elis beskrev det slik:

«(..)dette er fryktelig vanskelig at jeg ikke helt klarer å forstå. Jeg tenker kanskje at jeg har begynt å få forståelse for dette med å være født i feil kropp (...) dette med å flyte, eller intetkjønn, det med «hen» som jeg ikke klarer å forstå. Det er kanskje fordi jeg ikke klarer å identifisere det i det hele tatt. Jeg klarer ikke helt å skjønne hvordan det går an å ikke være et kjønn. For meg er det svart hvitt. Enten er du gutt eller jente, sånn er det bare (...) man er i utgangspunktet det kjønn man er, og det er utgangspunktet man har (...) samtidig så blir det meg personlig som sliter med å forstå det. Også blir det viktig å skille mellom det å forstå det og det å akseptere det da (...).»

For Max er utgangspunktet det kjønn som er fysisk synlig. Max sa følgende:

«(..)min forståelse av kjønn blir for meg det jeg ser sånn rent fysisk (...) når jeg ser en gutt eller en mann, eller ser en dame eller en jente, så tenker jeg automatisk at det er en gutt eller en jente (...) for meg så blir det sånn forvirrende, fordi jeg kan forstå at man kan føle seg som noe annet enn hva man kanskje er, på mange forskjellige områder, men det er litt krevende i forhold til kjønn».

Samtidig forklarte Max at han var opptatt av at *«(..)folk ikke skal føle seg avvikende, men det blir jo et avvik og jeg tar jo utgangspunkt i normen (...) det er en norm som er innebodene i mange da, og det gjør det vanskelig tror jeg(..)».*

4.1.2 Vanskelig tema

For å finne ut hvorfor dette kunne være et vanskelig tema stilte jeg spørsmål om nettopp det. Chris, som har erfaring fra sitt arbeid med to ungdommer i barneverntjenesten, som opplever kjønnsinkongruens, fokuserte på ungdommens perspektiv. Chris fortalte at de ungdommene

hun kjenner har fortalt at det de selv synes er vanskelig er å vite hva de skal si, fordi det allerede er symptomer og problematikk i møte med barneverntjenesten som ikke omhandler kjønn. Deres utfordring omhandler ofte bekymring for å kunne si hele sannheten, frykt for å bli mistrodd og for å møte en holdning om at så lenge de skifter kjønn så tror de at alt vil ordne seg, når de selv vet at det ikke er fullt så enkelt som det. For de andre barnevernkonsulentene var fokuset på det de selv og ansatte i barnevernet kan oppleve som vanskelig med tema.

Elis fortalte at det er et vanskelig område å snakke om:

«(..)som du blir fort redd for å trække andre på tærne, og er redd for å på en måte å ikke akseptere andre som de er. Du beveger deg i en sånn sone: har jeg lov til å si det, kan jeg mene noe der uten at det er veldig sårende, eller hva gjør jeg med denne personen hvis jeg sier at mann er mann og kvinne er kvinne, også skjønner jeg at du opplever deg sånn og sånn, men du er jo faktisk fysisk en mann eller en dame».

Dale var mer usikker på om dette er vanskelig å snakke med barn og ungdom. Dale sa det slik: *«Jeg vet ikke om det er vanskelig å snakke om, men det blir umulig å skulle snakke med barnet om alle mulige scenarier. Men jeg tenker at hvis barnet opplever en kjønnsforvirring, så må vi legge til rette for at barn skal kunne prate om det».*

Alex reflekterte over at dette tema må behandles som andre temaer og at det ikke må gjøres til noe som er skummelt, fordi *«(..)det merkes hvis man føler at dette er noe vi ikke vil prate om, eller synes at dette er vanskelig(..)».* Samtidig, fordi tema er tabubelagt, sa Alex at han ikke ville tatt det opp i møte med familien med mindre det var helt klart og tydelig en del av bekymringen. Han sammenlignet det med andre tema som vold, rus og seksuelle overgrep som er private temaer å snakke om.

«(..)Det er bare vanskelig for meg, fordi jeg vil være politisk korrekt og møte barn på en god måte. Det enkleste er å spørre hvis man lurere(..)», sa Billie før hun fortsatte med å si: *«...det er ikke vanskeligere å spørre om vold (...) jeg tenker at dette er mer nøytralt (...) det handler om hvordan man blir møtt på det om man utvikler skam (...) hvis man spør i en kartlegging/generell kontekst er det enklere».* Videre forklarte Billie at i barneverntjenesten stilles det private spørsmål. Det som Billie tenkte kunne være vanskelig på grunn av berøringsangst i forhold til tema.

«Hva er ikke et vanskelig tema i barnevernet?», spør Billie før hun avslutter med å si at det er viktig med en felles forståelse fordi mennesker har ulik oppfatning av ting når det gjelder deres holdninger og at det er holdningene som det må jobbes med i barneverntjenesten.

4.2 Hvilke holdninger syns barnevernkonsulentene at deres kollegaer i barneverntjenesten har i forhold til dette tema?

I det følgende vil jeg redegjøre for fire hovedfunn i forhold til dette spørsmålet som omhandler barnevernkonsulentenes forhold til tema i barneverntjenesten, holdninger blant deres kollegaer, holdninger til bruk av språket og pronomener som eksempel og avslutningsvis et spørsmål om kjønnsidentitet er noe som barnevernkonsulenter bør spørre om.

4.2.1 Forhold til tema i barneverntjenesten

Dale, Elis og Max sier tydelig at dette tema ikke eksisterer hvor de jobber. De kan ikke huske å ha drøftet saker som omhandler kjønnsinkongruens, eller at dette er et tema som det snakkes om i lunsjpausen. De beskriver at dette er noe barneverntjenesten ikke har noe forhold til i det hele tatt. Max avslutter med å si: «*Det kan være at det er mange barn eller foreldre som vi møter som står i dette i hverdagen, men uten at vi vet det da(..)*».

Alex delte opplevelsen av at dette tema ikke er et tema på arbeidsplassen, men sa at det for så vidt ikke er unikt for kjønnsinkongruens og gjelder flere andre temaer som ikke løftes fram på arbeidsplassen til Alex. Alex fortalte at han har snakket med en god kollega om tema en gang. I den samtalen var de to enige i at dette er et viktig tema å ta opp barneverntjenesten, og at tema er både tabubelagt og en virkelighet man ikke forholder seg til, som vekker noe i oss og at det var en vei å gå i seg selv med tanke på egen fordommer. Alex avslutter med å si at hvis det var snakk om etnisitet så ville det vært lettere å ta opp for det er forankret i arbeidet til barneverntjenesten i form av kultursensitivitet, mens det med kjønn og kjønnsidentitet er det ingen retningslinjer på.

Selv om Chris er den eneste med erfaring på tema i barneverntjenesten, er hennes opplevelse lik som de andres, at det ikke er noe fokus på dette tema verken i form av fag eller kompetanse heving. Chris forteller at hun har hørt at det snakkes om tema i gangene: «*(..)her har vi noe sånt, og hva gjør vi da, vi kan ikke nok om det(..)*». Chris avslutter med å reflektere

over at holdningen er kanskje at barnevernet skjønner hva det handler om, men at det ikke er noe barnevernet tenker at kan gjøres for å lette for ungdommen.

«Jeg opplever at barneverntjenesten prøver å være «politisk korrekt», men uten stor forståelse for tema». Saker blir fordelt basert på kapasitet og ikke nødvendigvis etter holdning eller erfaring hos barnevernkonsulentene. «Det er jo spennende for de som møter oss(..)», sier Billie med et hint av ironi, før hun avslutter med å si at hun tror at dette ikke vil være en problemstilling i fremtiden.

4.2.2 Holdninger

Så hva er egentlig da holdningen til et tema som det ikke snakkes noe om, ville jeg vite. *«Det er varierende holdninger(..)», sa Billie som forklarte at hun stort sett opplever at hvis noen skulle fremme holdninger som ikke er aksepterende ville den personen få motstand. Dette mente Billie er positivt fordi flesteparten av ansatte i barneverntjenesten ville hatt riktig holdning og sagt ifra dersom noen andre mente noe annet. Samtidig var Billie noe usikker på om det kan bli for mye for folk å skulle forholde seg til dette tema da man også må akseptere det som er normativt i samfunnet.*

Chris viser til TV programmet «Født i feil kropp» som har bidratt til en bredere forståelse i samfunnet og fremmet aksept. Samtidig beskrev hun en holdning på sin arbeidsplass som går ut på at disse menneskene ikke kommer til barnevernet, at det ikke er noe barnevernet skal forholde seg til. Etter fullført studiet, når hun innså at dette tema, sammen med seksualitet, er noe som det bør snakkes mer om i barneverntjenesten foreslo hun for tjenesten å ha en fagdag som løfter fram dette som tema. Hun opplevde at det ikke ble fulgt opp og tror at det handler om en holdning at dette gjelder en liten gruppe og at barneverntjenesten har andre ting som tar større plass.

Elis fortalte at selv om dette ikke snakkes om i barneverntjenesten tror hun at det ville vært aksept for det. Dette fordi barnevernkonsulenter er så like på så mye og har felles aksept for mennesker som har ulike utfordringer. Samtidig fordi hun selv har vanskelig for å forstå akkurat dette tema tenker hun at det kan være at noen vil føle på det men svare «politisk korrekt». Det, sier Elis: *«(..)er jeg lei av i alle sammenhenger. Man kan aldri bli bedre hvis man ikke erkjenner at man har forutatte tanker og fordommer(..)». Noe av motstanden hos*

kollegaer kunne handlet om begrenset tid til å etablere relasjon i barneverntjenesten som mange vil mene trengs for å kunne spørre om akkurat dette, avsluttet Elis.

På samme måte som Max, reflekterer Elis over at hennes kollegaer, inkludert henne selv, er tolerante og åpne mennesker som møter mennesker i ulike situasjoner på en god måte. Hun beskriver seg selv og kollegaer som ivaretakende. Elis sa: *«(..)jeg kjenner ikke akkurat alle de andres indre holdninger (...) at det kan være vanskelig å forstå og snakke om, og vanskelig å spørre om for min del. Men det er kanskje fordi jeg kjenner lite til det(..)».*

Dale snakker også godt om sine kollegaer og sier at selv om tema ikke har blitt pratet om, men med bakgrunn i hvordan han kjenner sine kollegaer, så er de åpne mennesker, og som er åpne for å respektere hva andre mennesker føler. Dale tok opp eksempel om pronomen og sa følgende:

«(..)hvis jeg hadde foreslått en endring i forhold til for eksempel pronomen bruk så tror jeg at folk her er åpne for det hvis man presenterer et godt argument, ikke bare for endringens skyld, men at det er viktig. Jeg føler jeg jobber med veldig «open minded» folk som liker å tenke ikke bare hva som er enklest for oss, men også hva som er best for de vi skal møte (...) vet ikke hvor mange som faktisk hadde fulgt forslagene om pronomen, men det er åpenhet hvor sånne temaer kan løftes».

4.2.3 Pronomen

Som et mer konkret eksempel på holdninger, var språk og bruk av pronomen snakket om da særlig Alex, nevnte pronomen som et tiltak med positivt erfaring i sin tidligere jobb. Han forteller at det ikke er noe tema eller retningslinjer på bruk av pronomen i barneverntjenesten, og at barn og ungdom som kommer i kontakt med barneverntjenesten blir kjønnet automatisk. Dette gjelder både i systemet når bekymringsmeldingen registreres data programmet og i samtalen med de ansatte. Alex mener det er for mye fokus på kjønn, og at det er unødvendig. Fordi Alex har positiv erfaring med bruk av pronomen «hen» fra tidligere jobb, prøver han å bli mer bevisst i dokument skriving ved å skrive barn og ungdom istedenfor jente og gutt og opplever at noen av kollegaene gjør det samme. Alex reflekterer over at det kan være vanskelig for blant annet foreldrene dersom barneverntjenesten brukte pronomen «hen» uten at dette var avklart med foreldrene fordi de blant annet kan syns: *«(..)at det er for tullete(..)»* og avslutter med å si at «hen» er et det begrepet som vil brukes i framtiden hvis det blir offisielt, noe som språkrådet har bekreftet for Alex i hans tidligere jobb.

Billie sa at hun ville skrevet det barnet selv ønsker selv om det var et problem for foreldrene og fortalte at det konsekvent skrives jente og gutt i referater på hennes arbeidsplass. Chris sa det samme, at *«ting er ganske satt i alle ledd, med pronomen i alle fall.. det er opp til den enkelte hva de skriver...»*, og fortalte videre om prosessen med en av de ungdommene hun fulgte som byttet navn og ønsket å bli omtalt som gutt, også i barneverntjenestens sine dokumenter. Hun måtte både drøfte dette flere ganger med sin leder og kollegaer fordi ungdommen ikke hadde endret kjønn via operasjon, samt at det ikke var mulig å endre dette i data programmet som kun forholder seg til endringer av navn og kjønn dersom det er gjort juridisk. På denne måten merket Chris at: *«(..)det er en vei å gå hvis man skal komme til å akseptere alle (...) og det er fra et kjønn til et annet, hva med de som er midt i mellom, de er ingen steder»*. Videre forklarte Chris at hennes inntrykk er at: *«(..)folk har hørt «hen» for eksempel, men at det er mer noe som folk bruker for tull, også at man ikke har noe forhold til å bruke det aktivt (...) men jeg kjenner at det er litt nyttig og at jeg tror at mange ville ha utbytte av det(..)»*.

Både Dale og Elis fortalte at de skrev både gutt og jente, men også barnet dog ikke for å være kjønnsnøytrale. Dale sa videre: *«(..)jeg har ikke tenkt på hvordan det er for barn når de sitter og leser sine dokumenter. At de kan oppleve det som ubehagelig eller på den måten(..)»*. Max reflekterte over det samme og sa: *«Da tenker jeg at det vil være en sann nok en bekreftelse på at omverden ikke tenker det samme som vedkommende. At det er mismatch mellom egne følelser og hva andre sier du er»*. Max sa at begrepet kan være omstridt, men hvis det kan brukes på en fleksibel måte hvor det ivaretar kjønnsnøytralitet og sørger for at alle føler seg inkludert ville det vært en bra ting.

4.2.4 Bør barneverntjenesten spørre om kjønnsidentitet
«Dette er ikke noe jeg har tenkt på før vi to snakker om det nå. Grunnen til at vi ikke snakker om det her tror jeg fordi vi ikke har spurt. Vi har ikke åpnet den døren, den er stengt på en måte(..)», sier Elis før hun fortsetter med å si: *«Vi spør ikke, vi undrer oss ikke. Vi tenker at det bør stå skrevet i bekymringsmeldingen, eller at foreldrene bør si det, eller at ungdommen skal si det, fordi vi spør ikke. Så hvordan skal vi få vite det?»*. Elis forklarer at dette er et ansvar voksne rundt barnet har, og at det også blir barneverntjenestens sitt ansvar å spørre om alt som kan være knyttet til hvordan et barn har det. Elis begrunner det med at barn ikke skal gå alene med tankene sine og at de trenger veiledning på hva som er mulig og ikke. Elis sier samtidig at det er lett å skulle være tålerang, åpen og politisk korrekt og si at

barneverntjenesten bør spørre om det, men har samtidig aldri vært i en samtale hvor hun har spurt selv.

Max på sin side reflekterte på alder til barna og undret seg over det kan være det samme som med seksualitet, at man må vurdere utfra alder og også bygge en relasjon til barnet eller ungdommen er trygge nok på den som spør. Max avslutter med å si: *«(..)sånn teoretisk og politisk korrekt så tenker jeg at man bør gjør det, men så vet jeg ikke hvordan det ville fremstått. Jeg vet egentlig ikke».*

Dale var tydelig på at barneverntjenesten har et ansvar for å tilrettelegge for at barn skal ha det bra og få det bedre etter kontakt med barneverntjenesten. Dale fortalte at han tenker at barneverntjenesten bør ha det som en del av sin mandat å avdekke kjønnsinkongruens, fordi det ikke er barn eller ungdommens ansvar å måtte fortelle om alt for å få hjelp, men barneverntjenesten sin jobb å spørre på lik linje som det blir spurt om andre temaer. Jo mer barneverntjenester er bevisst på alt som det bør stilles spørsmål om, jo mer kan barn og ungdom få bedre hjelp. *«(..)Også er det verdens letteste ting å si, men vanskeligste ting å gjøre(..)»*, avsluttet Dale.

Slik som Dale, mente Chris at barneverntjenesten *«(..)spør om alt mulig rart, som vi kanskje ikke finner(..)»* og derfor at det ikke er noe i veien for å spørre om dette. Chris sa at hun ikke ser noe ulempe med det, men kan være litt i tvil med tanke på antallet barn og ungdom det kan være relevant for. Dersom det gjelder få, reflekterte Chris, så kan barn og ungdom det ikke er relevant for bare svare nei på det spørsmålet slik de svarer på mye annet som ikke gjelder dem. Derfor tenkte Chris at det er lurt å spørre om dette også, spesielt siden flere av symptomene som barn og ungdom kan ha er like for kjønnsinkongruens.

«Jeg tenker at det er et smart spørsmål å stille(..)», sa Billie og begrunnet det med at spørsmål om identitet vil både være mer vanlig i framtiden og kan være et nøytralt spørsmål i samtalen med barn og ungdom, og innledning til spørsmål om seksualitet, kropp, grenser osv. Billie reflekterte videre over at det er hvordan barn og ungdom blir møtt på hva de svarer til barnevernkonsulentene som er avgjørende for hvordan barn og ungdom får det videre, og det er her holdningene til barnevernkonsulentene kommer inn. Bille sa også at det er viktig å spørre om kjønnsidentitet, men at jobben hennes er å finne ut om barnet og ungdommen opplever noe som er skadelig for deres utvikling. For å kunne vurdere barnets

omsorgssituasjon er det viktig å belyse også dette tema, mente Billie. Samtidig sa Billie at hun spør barn og ungdom om kropp, grenser, vold men har aldri har spurt om kjønnsidentitet fordi det ikke ligger i lista hennes over ting å spørre om og avslutter med å si at det burde ligge i lista.

Alex sa noe av det samme som Billie i forhold til at han spør om de temaene som står i malen over spørsmål som skal stilles, og at spørsmål om kjønnsidentitet ikke finnes i en slik mal. Alex sa at barneverntjenesten ikke trenger å ha et ansvar for å avdekke kjønnsinkongruens, men at det kan være med som en del av de temaene som skal tas opp med barn og ungdom og sa at barn og ungdom har krav på å bli spurt om dette. Er spørsmål om dette med i en slik mal vil også foreldrene få informasjon og lettere godta at barneverntjenesten spør om dette slik de blir informert om og godtar at vi spør alle barn og ungdom om vold, seksuelle overgrep og lignende.

4.3 Scenario

I det følgende presenterer jeg et fiktivt eksempel som kan reflektere et scenario fra praksis. Scenario er laget basert på en virkelig hendelse fra barneverntjenesten, men med nødvendige endringer for å ivareta taushetsplikten og anonymitet. Dette kan belyse hvordan barnevernkonsulentene snakker om dette tema med ungdom som forteller om selvopplevd kjønnsinkongruens, og om det blir snakket om dette dersom ungdommen ikke forteller om dette selv. Jeg vil først introdusere scenario som ble lest opp for barnevernkonsulentene før jeg introduserer deres svar og avslutningsvis løfter frem viktigheten av at barnevernkonsulentene spør om kjønnsidentitet.

4.3.1 Scenario basert på en virkelig hendelse fra praksis

Se for deg at det kommer helt ny undersøkelse på en 16 år gammel gutt. Familien er fra Iran og de har en gutt til på 15 år som det foreligger ingen bekymring for som barneverntjenesten kjenner til. Bekymringen for 16 åringen omhandler ungdommens psykiske helse, selvskading, negativ atferd, nettverk og rus. I samtalen med familien er det tydelig at foreldrene er bekymret for sitt barn og har vært det over tid. Foreldrene sammenligner ofte ungdommen med sin bror og sier blant annet at de skulle ønske at ungdommen kunne være mer som sin bror.

Barneverntjenesten gjennomfører en samtale alene med ungdommen. Etter en stund sier ungdommen, helt av seg selv, at ungdommen er trans og vil leve som jente.

- 1 Hvordan gjennomfører du samtalen med ungdommen?
Hva gjør du videre i undersøkelsen og med familien?
2. Hva hvis ungdommen aldri fortalte selv at ungdommen var trans. Hvordan ville du gjennomført samtalen?
Hva ville du gjort videre i undersøkelsen og med familien?

4.3.2 Når ungdommen forteller selv

I en samtale med ungdom der ungdommen selv forteller om opplevelse av kjønnsinkongruens reflekterte samtlige barnevernkonsulenter over hvordan de hadde håndtert samtalen. Det som går igjen hos de fleste er anerkjennelse, brukermedvirkning, utforskning av barnets perspektiv og behov for hjelp, kultursensitivitet, avklare samtalen med foreldrene, sikkerhetsvurdering, nettverk, kartlegge andre symptomer som rus og psykisk helse, planlegge videre samtaler, forventninger og eventuelt henvisning til andre relevante instanser.

4.3.3 Når ungdommen ikke forteller

Dersom barnevernkonsulentene ikke får vite at ungdommen opplever kjønnsinkongruens, så er det ikke en av dem som ville spurt om dette. Max sa det slik: *«Det hadde blitt en helt annen samtale egentlig, for det hadde blitt mer problemløsende fremtoning, uten at jeg da fant ut i det hele tatt hva som var den egentlige bakgrunnen for symptomene(..)»*.

4.3.4 Viktig å spørre om kjønnsidentitet

Etter gjennomgått scenario og erkjennelse på at Billie ikke ville spurt om kjønnsidentitet, sa Billie følgende: *«Jeg synes det er underlig med tanke på at jeg er i berøring med det i privatlivet mitt. Jeg har ikke koblet til at det er viktig. Legning er viktig. Men når jeg tenker etter er dette veldig viktig. Det blir enda en ting som vi skal spørre om»*. Chris sa at selv med hennes utdanning, ville hun ikke automatisk tenkt at ungdommen kunne opplevd kjønnsinkongruens. Derfor mente hun at det er viktig at det blir forankret et sted da barnevernkonsulenter ikke kan spørre om dette av seg selv.

4.4 Hvilken kompetanse vurderer barnevernkonsulentene at trengs i barneverntjenesten?

Helt avslutningsvis ble barnevernkonsulentene spurt direkte om hvilken kompetanse de selv vurderer at trengs i barneverntjenesten for å kunne jobbe med dette tema.

4.4.1 Kompetansen som trengs

«Jeg har lært masse om meg selv i denne samtalen, og det som er fag er ting som jeg visste egentlig, men det med mine holdninger er det jeg har lært mye av. Teoretisk kunnskap trenger man, det er ikke det, men det er ikke første steget å gå», sa Max før han forklarte videre at bevisstgjøring, aksept, forståelse for dette er en utfordring. Han sa at det er fint med mer verktøy, men at det i første omgang er å få et forhold til tema som blir viktig. Chris sa også at dette er tema som barneverntjenesten må først og fremst anerkjenne og innse at barn og ungdom som opplever dette også finnes i barneverntjenesten selv om det kanskje ikke gjelder mange. Alex løftet dette også opp med å forklare at det er viktig at tema blir tatt opp i barneverntjenesten slik at ansatte i barneverntjenesten kan ta oppgjør med egne fordommer og få et forhold til tema. Alex tenkte at normalisering av tema er nøkkelen og må jobbes med slik som det gjøres med andre tabubelagte tema.

Billie var opptatt av at det er viktig med masse kunnskap, forskning og fag. Videre sa hun at fag er viktig for at det skal bli konstruktivt og at rutiner vil også bidra til det samme. Dale la også vekt på at kunnskap om tema er viktig får kunne gjøre en god jobb. Videre sa hun at veiledning, verktøy, refleksjoner og samtaler som denne ville vært nyttig.

Flere av barnevernkonsulentene nevnte behov for kunnskap om hvordan de kan møte foreldrene som står i dette, hvordan snakke med barn og ungdom om ting som er vanskelig, hvilke andre instanser som jobber med dette og familiene kan henvises til, et ønske om å ha tema oppe på fagdager osv. Alex sa: *«Jeg tenker at nå er det ingen kompetanse i utgangspunktet så alt er en forbedring(..)»*.

5. Diskusjon av funn

I denne masteroppgaven har jeg tatt utgangspunkt i følgende problemstilling: «*Hvordan forholder barnevernkonsulenter seg til kjønnsidentitet i deres arbeid med familier hvor barn og unge opplever kjønnsinkongruens?*». Formålet har vært å belyse hvordan barnevernkonsulentene selv beskriver deres erfaringer, forståelse, holdninger og behov for kompetanse i forhold til kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens. I det følgende vil jeg drøfte presenterte funn opp mot presentert forskning og teori.

5.1 Mangler barnevernkonsulentene en felles forståelse?

5.1.1 Et medisinsk felt

Mine funn viser at barnevernkonsulenter sin erfaring med tema og begrepet kjønnsinkongruens varierer, men likevel at samtlige har liten grad av kjennskap til og erfaring med dette tema. Med tanke på at begrepet kjønnsinkongruens er et nytt begrep i historisk sammenheng, og mennesker som har tilhørt denne gruppen har blitt sett på som pasienter i et medisinsk felt, er det kanskje ikke så overraskende at barnevernkonsulenter, som tilhører et annet fagfelt ikke har kjennskap til begrepet. Det er heller ikke lenge siden at WHO har plassert opplevelsen av kjønnsinkongruens innenfor normalen av ulike måter å oppleve kjønn på, et viktig poeng som kanskje ikke har nådd ut til det sosialfaglige feltet, inkludert barnevernkonsulentene (Helsedirektoratet, 2020). På den ene siden har vi kommet lenger med forskning, kunnskap og forståelse i forhold til kjønn og kjønnsidentitet når det avviker fra normene, mens på den andre siden viser svarene til barnevernkonsulentene at dette er et tema som ikke eksisterer i det barnevernfaglige feltet. Det at tema kjønnsinkongruens og barnevern ikke eksisterer i det barnevernfaglige feltet vises også i oversikten over tidligere forskning, slik som beskrevet i første kapitlets punkt 1.4 i denne oppgaven.

5.1.2 Skam og tabu

En av grunnene til at barnevernkonsulentene ikke har erfaring med tema kan knyttes til tabu. Det at tema og begrepet kjønnsinkongruens er tabubelagt kom opp som et av svarene hos Alex som opplevde dette via sin tidligere jobb. Billie som opplevde å stille spørsmål ved egen legning i ungdomsårene forteller om opplevelse av ubehag knyttet til dette. Ifølge Leira (2003, s. 101 og 102) beskrives tabu som alt det som bryter med normene av det som anses for å være normalt i et samfunn. Tabu betyr et kulturelt forbud mot å se, høre og fortelle og har derfor psykologiske konsekvenser for den enkelte (Leira, 2003, s. 14).

Tabuer i samfunnet kan føre til internalisert skam på individnivå. Internalisert skam forteller at mennesker som avviker ikke passer inn, at de ikke hører til. Når barn og unge opplever at deres kjønnsidentitet bryter med normene kan det skapes et ubehag som fører til psykisk smerte og selvforakt som kan føre til selvskading, eller i verste fall selvmord. I en sosialorden vil det som fører til psykisk smerte ofte være det som er tabubelagt, fordi det bryter med normen om å være «normal» (Leira, 2003, s. 87).

De dominerende kjønnsnormene i samfunnet som fører til at barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens blir sett på som avvikere, fører til forakt. Barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens og internaliserer forakten som deres familier og samfunnet har mot personer som bryter med kjønnsnormene, står i fare for å skamme seg (Leira, 2003, s. 101 og s. 102). Tabuperspektivet er ifølge (Leira, 2003) et alternativ til sykdomsmodellen, noe som samsvarer med at opplevelsen av kjønnsinkongruens har tidligere blitt sett på som psykisk lidelse. Opplevelse av skam og tabu vil likevel ikke gjelde alle barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens, verken i samfunnet eller av de som kommer i kontakt med barnevernet. Mange barn, som alltid har kunnet fortelle om sitt indre liv og som har fått anerkjennelse og støtte av sine foreldre og samfunnet, klarer seg helt fint (Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.). På den andre siden viser forskningen at barn og unge som opplever kjønnsinkongruens kan være overrepresentert i barneverntjenesten, og at dette tema kan føre til avvisning eller/og konflikt i familien, og på den måten føre til tabu også innad i familien (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016; Senter for likestilling, 2016). Det å avvike fra samfunns og familiens normer er ikke bare tabubelagt, men kan også være farlig for barn og ungdom i utvikling. Ifølge Leira (2003, s. 83 og 86) kan tabu føre til at familien blant annet ikke vil snakke om dette med barnevernkonsulentene de møter, og på den måten holde skjult deler av det som kan være årsak til deres utfordringer. Det fører til at årsaker til utfordringene hos familiene begrenses til det private rom. Dette viser at samfunnsnormer eller kulturelle krefter er i sving, slik at tabu blir det som hindrer barnevernkonsulentene fra å se hvordan barn og ungdom egentlig har det (Leira, 2003, s. 83 og 86).

Skammen kan også være et uttrykk for symbolsk makt (Leira, 2003, s. 101). Symbolsk makt er ifølge Bourdieu (Aakvaag, 2008, s. 158) det som tilslører ulikhet og urettferdighet i den måten samfunnet organiserer og forstår virkeligheten på. Hvordan barnevernkonsulentene forstår opplevelse av kjønnsinkongruens, er av betydning for hvordan de handler. Manglende forståelse for fenomenet fører til at de ikke forholder seg til fenomenet og opprettholder

eksisterende forståelse av kjønnsidentitet som råder i samfunnet. Den grunnleggende, tause og implisitte enigheten blant barnevernkonsulentene om at dette er et tema som er tabu kan bidra til at barnevernkonsulentene heller ikke spør om dette tema. Med fokus på symptomer og ikke årsaker til utfordringene som barn og ungdom i barneverntjenesten opplever opprettholdes doxa blant barnevernkonsulentene om at dette tema ikke gjelder barn som kommer i kontakt med barneverntjenesten (Aakvaag, 2008, s. 154 – 157). I tillegg vil barnevernkonsulentene kunne gå glipp av viktig informasjon og risikere å gi feil veiledning og type hjelp. Dette samsvarer med konklusjonen gjort Svendsen og Paulsen (2020) i deres forskningsrapport *Rosa kompetanse barnevern*.

5.1.3 Barnevernkonsulentene henter sin kunnskap fra media

Ingen av barnevernkonsulentene hadde lært noe om tema eller begrepet via sin arbeidsgiver. Det kom overraskende på meg at samtlige barnevernkonsulenter viser til media i intervjuene når de skal reflektere over deres kjennskap til tema og hvor de har hentet generell erfaring og kunnskap om tema fra. Samtidig viser forskningen at i et globalt perspektiv har fremstilling av transpersoner i media reflektert og påvirket samfunnets holdninger om og mot transpersoner. I en historisk sammenheng har fremstillingen variert, men den har stort sett vært negativ (Gillig mf., 2017). Ifølge Brown (Brown mf., 2017) har negative holdninger mot transpersoner, som gjenspeiler seg i samfunnet, kommet fra mannlige, heterofile, religiøse og konservative fagpersoner innen mental helse. I dagens samfunn finner vi en mer realistisk og positiv fremstilling som har utviklet seg i takt med nyere forskning og ny forståelse om hva det innebærer å være transperson (Gillig mf., 2017). I USA var det først i 2007 at en transperson ble fremstilt realistisk og positivt, og i 2014 nådde fremstillingen av transperson et punkt av økt representasjon av transpersoner. Forskningen har også vist at positiv fremstilling i media har ført til en mer positiv holdning mot transpersoner fra befolkningen (Glaad, 2016). Dette kan samsvare med at barnevernkonsulentene selv forteller at deres erfaring med programmene som de referer til fra NRK har vært en positivt læringskilde. Samtidig kan dette være problematisk fordi at selv om det finnes eksempler på homofile, trans og ikke-binære mennesker både i medier og ellers i samfunnet, er de likevel underrepresentert og delvis også framstilt på en måte som sender signaler om at de lever et vanskelig og utsatt liv. For noen mennesker vil det å være seg selv være utfordrende, ikke fordi deres kropp eller kjønnsidentitet er problemet i seg selv men fordi den utfordrer den binære diskursen og kjønnsnormene i samfunnet.

Et eksempel er programserien «Født i feil kropp», som barnevernkonsulentene nevner. Programserien er omdiskutert av flere grunner, blant annet for navnet sitt. Navnet sender signaler om at det er kroppen det er noe feil med, og ikke at det også er samfunnet som barna og unge vokser oppi. Med navnet på programmet forsterkes den rådende heternormativiteten i samfunnet som går ut på at det å være mann eller kvinne og i et heterofilt forhold er den vanligste og mest normale måten å leve livet på, og at det å ha en kjønnsidentitet som avviker blir en feil (Mattsson, 2015, s. 32). Selv om noen tans personer vil selv kunne si at de opplever å være født i feil kropp, undrer jeg meg personlig over om programmet kunne liksom godt hatt navnet: «Født i feil samfunn» basert på teorien og forskningen i denne oppgaven.

Videre kan også barnevernkonsulentenes forhold til kjønnsinkongruens og transpersoner være mangelfull, negativ og vanskelig å forstå nettopp på grunn av måten transpersoner har blitt fremstilt i media på historisk. Selv om de programmene som barnevernkonsulentene referer til i nyere tid har begynt å fremstille mennesker som opplever kjønnsinkongruens på en bedre måte har det ikke alltid vært slik. Historisk sett har personer som opplever kjønnsinkongruens blitt fremstilt på negative måter, slik at inntrykket av dem som avvikere har hatt et negativt preg (Glaad, 2016). Og fortsatt i dag er fokuset i programmene stort sett slik at det påpekes hvem som er transpersoner i programmene, fremfor at de blir fremstilt som selvfølgelighet på lik linje med heteroseksuelle cis karakterer.

Like viktig som at barnevernkonsulentene har sagt at de ikke har lært noe via arbeidsgiver, er det som de ikke sier. Ingen av barnevernkonsulentene har sagt at de har lært noe via sosionom eller barnevernspedagog utdanningen, som også samsvarer med forskningsfunn gjort av Kaasbøll og Paulsen (2019). På den måten kan det være problematisk at barnevernkonsulenter, og sosial arbeidere for øvrig, innhenter kunnskap om viktige fenomener via media. Det burde heller kanskje vært omvendt, at media skal hente og spre kunnskap om menneskelige utfordringer fra sosialt arbeid som et felt som har ekspertise på ivaretagelse av utsatte grupper.

5.1.4 «Sånn er det bare»

For Max er utgangspunktet det kjønnen som er fysisk synlig og han strever med å forstå hvordan noen kan føle noe annet. Det samme mente Elis som sa at enten så er man gutt eller jente og «(..)sånn er det bare(..)». At man er i utgangspunktet det kjønnen man er, og at det er utgangspunktet man har. Et slikt utgangspunkt kan ifølge teorien til Bourdieu (Aakvaag,

2008, s. 158) om symbolsk makt forstås som «naturalisering». Makten som barnevernkonsulentene har går ut på at deres forståelse av kjønnsidentitet fremstår som den vanlig, naturlige, selvfølgelige og uproblematiske. Når dominerende grupper organiserer verden på denne måten, opprettholdes de eksisterende makt- og dominansstrukturene i samfunnet og barnevernkonsulentene står i fare for å krenke barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens. Denne selvfølgeligheten kan på den ene siden oppfattes som at barnevernkonsulentene har en oppfatning som samsvarer med heteronormativiteten, og er ikke nødvendigvis er selvsagt for å blindt imøtekomme bestemte rådene normer i samfunnet eller for å krenke noen. Når forståelsen av kjønnsidentitet til barnevernkonsulentene samsvarer med heteronormativitet gjenspeiler det deres posisjon i samfunnet. I sitt arbeid som barnevernkonsulenter vil de videreføre dette utgangspunktet hvor heteronormativiteten forsterkes i de strukturene barneverntjenesten representerer. Dette kan derfor på den andre siden være problematisk. Tanken om at heteroseksualitet og ciskjønn som utgangspunktet for heteronormativitet, med mindre det motsatte er bevist, kan i praksis potensielt føre til at barnevernkonsulentene kan ta feil vurderinger, men også til å handle på en måte som kan krenke andre. Hverdagskunnskapen av kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens kan være av stor betydning for hvordan barnevernkonsulentene handler, og løsningen kan ifølge Bourdieu (Aakvaag, 2008, s. 150 og 151) ligge i bevisstgjøringen av omkring egne forståelser og praksis. Behov for bevisstgjøring foreslås også som en konklusjon i forskningen som viser at barneverntjenesten tar utgangspunkt i heteronormativitet og er i behov av kompetanseheving og bevisstgjøring på dette tema (Kaasbøll og Paulsen, 2019; Svendsen og Paulsen, 2020). Behov for bevisstgjøring uttrykkes av barnevernkonsulentene også i denne masteroppgaven som tyder på at deres forståelse er primært preget av en binær tankegang.

5.1.5 Binær forståelse av kjønn

Slik som kjønnsteorien (Mortensen et al., 2008) viser et spekter av ulike teoretikere og mangfoldet av ulike teoretiske tilnærminger omkring hva kjønn er, kan det delvis samsvare med Alex sin opplevelse om at det er uenighet i fagmiljøet og at ingen er eksperter på dette tema. På den ene siden kan det at det ikke finnes en sannhet om kjønn, eller en felles forståelse blant ekspertene, skape den usikkerheten som Alex uttrykker. Samtidig viser svarene til barnevernkonsulentene at de fleste har en binær forståelse av kjønn, og selv om kanskje de kan forstå at kjønn kan være flytende, viser deres svar at de praktiserer og lever sine liv med et binært utgangspunkt. Diskursen i samfunnet om at de biologiske kjønnene mann og kvinne er de eneste kjønnskategoriene hører til en lang historie og tradisjon hvor den

vante og tradisjonelle måten å tenke omkring kjønn på er binær. På den andre siden viser den medisinske utviklingen i nyere tid at en binær forståelse er begrensende og snever, slik som for eksempel i forhold til naturen med tanke på mange mennesker som fødes som interkjønn (United Nations for LGBTI Equality Free & Equal, u.å.).

Videre viser kjønnsteorien også at de ulike forståelsene av kjønn går i en retning av at kjønn er et fenomen som er en sosial konstruksjon fremfor noe som er selvsagt og naturgitt. Selv blant feministiske kjønnsteoretikere, som for eksempel Simone de Beauvoir (Mortensen et al., 2008, s. 17 og s. 47), er kjønnsforskjellene biologiske, men også kulturelt, sosialt og historisk konstruert. Dette er en viktig tanke i feminismen som har fokus på at mennesker skal være frie og kan selv velge hvordan de vil leve sine liv. Barn og unge som opplever kjønnsinkongruens og som kommer i kontakt med barneverntjenesten har med denne forståelsen ikke et valg i forhold til hvilket kjønn de har fått tildelt ved fødsel, men de skal kunne velge selv hvordan de vil leve sine liv (Mortensen et al., 2008, s. 36).

Ifølge Butler vil utsagn om barnet som fødes er gutt eller jente være et eksempel på en allerede etablert norm og forventning om hvordan barnet skal leve i fremtiden, hvilke interesser det forventes å ha, hvordan livet skal leves. Selv om dette kan variere historisk og kulturelt, bygges det på et allerede etablert sett med normer og gjentakelser av et sett med normer. Denne gjentakelsen skaper en ontologisk effekt, om et kjønn som subjekt, noe som skal bli på en bestemt måte, en jente – et kjønn. Det betyr ikke at barnet vil leve opp til forventningene, og når det er tilfelle konstrueres avviket (Mortensen et al., 2008, s. 83).

Ifølge Butler (1990) er forståelsen av biologisk kjønn noe som er historisk og språklig eller diskursivt konstruert. Butler argumenterer for at måten mennesker forstår biologien og kroppen som noe stabilt er en forståelse som har blitt til via språket. Butler utfordrer forståelsen av at kjønn er noe vi er eller noe vi blir ved å vise til at kjønn er noe vi gjør. Ved bruk av begrepet performativitet, hentet fra talehandlingsteorien, viser Butler til at kjønn er en performativt kategori. Det vil si at det er via våre gjentakende utsagn og handlinger at det skapes og opprettholdes en sannhet om kjønn, en forståelse av kjønn som noe naturlig. Dette fører til at noe annet enn biologisk kjønn avviker fra dette naturlige (Butler, 1990, s. 9, 15 og 33). Via performativitet viser Butler at ingen er et spesielt kjønn i utgangspunktet, men at kjønn er et fenomen som blir produsert og reproduisert hele tiden. Ifølge Butler (1990) kan ingen velge sitt kjønn, og spørsmålet omhandler ikke om det finnes noe biologisk kjønn, men

heller at begrepet biologisk kjønn også er en konstruksjon som opprettholder vår forståelse av kjønn som noe binært. Butler mener at det vi kan gjøre er å søke alternative måter å repetere kjønnsdiskursene som vi alle er en del av (Mortensen et al., 2008, s. 79). Ved hjelp av performativitet kan barnevernkonsulentene øke bevissthet omkring etablerte «sannheter» og forståelser av kjønn på og utfordre seg selv og egne personlige erfaringer i forhold til hvordan språket og handlinger som brukes om kjønn påvirker forståelsen av kjønn.

5.1.6 Personlig erfaring er av betydning for forståelsen

«(..)Det er ingen felles forståelse i barneverntjenesten, den personlige erfaringen og forståelsen til barnevernkonsulenter får betydning i møte med familiene(..)», sa Dale. Det at det ikke finnes en felles forståelse, eller strategi i barnevernet samsvarer med funn i forskningen til NTNU, (Svendsen og Paulsen, 2020). Det som blant annet er felles med deres og mine funn er eksempelvis knyttet til rekrutteringsprosessen. Av flere hundre barnevernkonsulenter som fikk forespørsel om deltakelse i mitt masterprosjekt, var det kun to som viste interesse på første forespørsel. Begge hadde personlig erfaring med tema. Etter nytt forespørsel fikk jeg svar fra ytterligere en informant som hadde personlig erfaring med tema. Her er det snakk om at barnevernkonsulentene kjenner til det på et vis enten via eget liv, tidligere arbeid eller videreutdanning. Resterende tre av mine informanter ble rekruttert via andre som var en krevende del av rekrutteringsprosessen. Samtlige av barnevernkonsulentene jeg intervjuet antok at kjønnsinkongruens handlet om en kjønnsidentitet som avviker fra normene. Så selv om begrepet kjønnsinkongruens var ukjent for noen av dem, var tema omkring dette ikke helt ukjent for noen av barnevernkonsulentene. På den måten kan personlig erfaring, eller mangel av personlig erfaring, være av betydning for forståelsen og videre også interessen for dette tema.

Alex og Chris, som har erfaring med og forståelse av kjønnsinkongruens, praktiserer like lite bevissthet og åpenhet rundt dette tema i barneverntjenesten, som de barnevernkonsulentene uten personlig erfaring. Svarene i intervjuene viser at ingen av barnevernkonsulentene spør eller snakker om dette med barn og unge som de kommer i kontakt med, med mindre barn og ungdommene selv tar opp tema. På den måten kan svarene tyde på at personlig erfaring er av betydning for økt forståelse og bevissthet rundt tema, men er likevel ikke nok for at det implementeres i yrkesutøvelsen.

5.2 Bør barnevernkonsulentene kunne snakke og spørre om kjønnsidentitet?

5.2.1 Vanskelig å snakke om

Elis undret seg over om barnevernkonsulentene ikke møter disse menneskene i barneverntjenesten eller om det ikke avdekkes fordi det ikke snakkes om dette. Det at tema er vanskelig om går igjen som en refleksjon hos samtlige barnevernkonsulenter. Her undres jeg over definisjonsmakten til barnevernkonsulentene til å definere hva som er vanskelig og hvem dette er vanskelig for. Alex var opptatt av at foreldrene kan oppleve det som inngripende å bli spurt om kjønnsidentitet, og samtidig at barn og unge som opplever kjønnsinkongruens har det vanskelig. Hvis det er slik som Alex beskriver kan dette samsvare med teorien om skam og tabu hvor foreldrene vil håndtere tabutemaer som et privatanliggende. Videre at barn og unge som opplever et forbud mot å fortelle, som opplever manglende støtte og aksept om å være seg selv, kan ha det vanskelig. Med dette utgangspunktet kan det på den ene siden være problematisk å skulle ha en forventning om at familier, barn og unge skal selv fortelle eller være klare over hvordan en avvikende kjønnsidentitet kan være underliggende årsak for negativ utvikling. Det kan være slik som Alex beskriver at tema kan være vanskelig for både foreldre og barn å snakke om, men det er samtidig kan ikke barnevernkonsulentene vite sikkert hvor vanskelig dette er for noen andre enn dem selv når de ikke har gjort seg noen erfaringer med å prate om dette med andre.

Selv om opplevelsen av at dette er vanskelig å snakke om er reell for barnevernkonsulentene kan det på den andre siden også tyde på at det kan handle om andre ting.

Barnevernkonsulentene jeg snakket med har uttrykt at det ikke finnes retningslinjer på dette i barneverntjenesten, og at dette ikke er inkludert i noen lister over temaer som skal kartlegges. Tema kan virke irrelevant da den ikke er på agenda over temaer som barneverntjenesten skal undersøke nærmere slik som funnene forskningsrapporten til NTNU (Svendsen og Paulsen, 2020), viser. Alex sa at dersom dette tema blir inkludert sammen med andre temaer som barnevernkonsulentene skal spørre om vil det være lettere for foreldrene å godta at det tas opp, slik som andre temaer som det er vanskelig å snakke om, slik som vold og seksuelle overgrep.

Med scenario som et eksempel fra praksis, i kapittel 4.3, ble det demonstrert at når en ungdom forteller selv om selvopplevd kjønnsinkongruens, så klarer barnevernkonsulentene å reflektere over en rekke ulike ting de ville snakket med ungdommen om uten å nevne at det ville vært vanskelig. Det sender signaler om at det ikke trenger å være vanskelig å snakke om dette med

barn og ungdom. Når tema først blir tatt opp av ungdommen så virker samtlige barnevernkonsulenter å ha kompetanse på hvordan de kan håndtere tema i samtalen. Scenario kan på en side være et eksempel på at tema ikke er vanskelig å snakke om når ungdom selv tar det opp, men at ansvaret plasseres på barn og ungdom. På denne måten kan konklusjonen heller være slik forskningsrapporten til NTNU (Svendsen og Paulsen, 2020) viser at i tillegg til en opplevelse av at dette er vanskelig å snakke om, at det mangler retningslinjer på dette, kan en annen årsak omhandle plassering av ansvar. For å fange opp flere barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens og ha utfordringer knyttet til dette bør ansvaret om å spørre heller ligge hos barnevernkonsulentene. Billie sa at dette er vanskelig å snakke om, samtidig som det enkleste er å spørre hvis man lur.

5.2.2 Vanskelig, men viktig å spørre om
Selv om samtlige barnevernkonsulenter mente at dette er vanskelig å snakke om, konkluderte også samtlige med at dette er viktig å snakke om og at det beste er å spørre barn og unge om deres kjønnsidentitet. Max er tydelig at ansvaret for å snakke om og spørre om dette skal ligge hos barneverntjenesten, men at han har aldri spurt om dette selv. På bakgrunn av svarene etter presenter scenario i kapittel 4.3, kan det se ut som at barnevernkonsulentene mangler et initiativ til å spørre om dette tema. Tema behandles med et utgangspunkt om at barn og unge som kommer i kontakt med barneverntjenesten har en kjønnsidentitet som ikke avviker fra normene, og at tema ikke er relevant. På denne måten kan et heteronormativt utgangspunkt være noe som tas for gitt av barnevernkonsulentene og er til hinder fra å spørre om dette, fremfor at tema trenger å være vanskelig å spørre om. Ifølge Butler (Mortensen et al., 2008, s. 85) innebærer endringen en muligheten til å stille spørsmålet ved heteronormativitet. Utgangspunktet om heteronormativitet kan gjøre at samtale om kjønnsidentitet ikke er normalisert og fører til at barnevernkonsulentene ikke spør om dette tema. Videre kan utgangspunktet om heteronormativitet bidra til at det heller ikke finnes retningslinjer på dette i barneverntjenesten.

5.2.3 Ingen retningslinjer i barnevernet
Samtlige barnevernkonsulenter uttrykker at det er viktig å spørre om kjønnsidentitet, men at ingen gjør det i praksis. Noen av barnevernkonsulentene mener at dette vil bli mer vanlig i fremtiden, slik at spørsmål om kjønnsidentitet kan være et nøytralt spørsmål å stille og fungere som innledning til andre spørsmål om seksualitet, kropp, grenser ol. Noen reflekterer over at måten barn blir møtt på i forhold til dette tema avgjør for hvordan de utvikler seg. Dette

samsvarer med teorien om at kjønnsinkongruens er en del av et spekter av kjønnsidentiteter som er innenfor normalen, men at de negative konsekvensene oppstår når barn og unge ikke blir møtte på dette med aksept og støtte (Helsedirektoratet, 2020; Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, u.å.). Selv om kjønnsinkongruens er en normal kjønnsidentitet, og trenger ikke nødvendigvis er knyttet til utøvelse av skadelig omsorg, er det viktig da å belyse det som tema i barneverntjenesten med tanke på at forskningen viser at barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens kan være overrepresentert i barnevernet og at de er opplever utfordringen på ulike områder i livet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016; McCormick mf., 2016).

Barnevernkonsulentene foreslår at tema skal være en del av retningslinjer og maler/lister over temaer de snakker med barn og unge om som stemmer med funn i forskningsrapporten fra NTNU (Svendsen og Paulsen, 2020). Ifølge Billie og Alex finnes ikke kjønnsidentitet som en kategori i listene eller maler over ting som barnevernkonsulenter skal spørre om, og begge mener at det bør ligge i lista. Alex sier at barn og ungdom har krav på å bli spurt om dette. Chris som har utdanning og bred forståelse omkring tema sier at det er viktig at det blir forankret et sted da barnevernkonsulenter ikke kan spørre om dette selv. Chris som har fått mer kompetanse via videreutdanning i sexologi har opplevd det som nyttig.

Ifølge Butler (1990) er det en automatisk forventning om at kjønnsorganet er avgjørende for utvikling av kjønnsidentitet. Denne diskursen vises i barneverntjenesten sin struktur. Som et eksempel er via data programmet som barnevernkonsulenter bruker for registrering av barnevernssaker hvor det er kun mulig å huke av for kjønnskategoriene gutt og jente, og da basert på deres juridiske kjønn. Det vil si at dersom et barn eller en ungdom ønsker å bli omtalt som noe annet enn sitt juridiske kjønn, kan ikke barneverntjenesten endre på dette i deres system. En slik praksis er en del av det som bekrefter diskursen om heteronormativitet og som forsterker barn og unges opplevelse av at deres kjønnsinkongruente identitet avviker fra normene.

5.2.4 Holdninger

Via spørsmål om barnevernkonsulentenes kollegaer sine holdninger håpet jeg å få til en åpenhet om hva de tenker om det som er annerledes enn dem selv og som har andre verdier enn dem selv. Barnevernkonsulentene kunne beskrive andres posisjoner og egenskaper lettere enn sine egne, og samtidig er det beskrivelser av de som er dem selv like. Når de snakker om holdningene til sine kollegaer viser svarene til barnevernkonsulentene til at de på den ene

siden har en indre tro på at deres kollegaer vil ha gode intensjoner og god nok kompetanse til å møte familiene hvor barn og unge opplever kjønnsinkongruens på en god nok måte. På en annen side stiller barnevernkonsulentene spørsmål om barnevernkonsulentene prøver å være politisk korrekte når tema som dette dukker opp uten egentlig å ha forståelse for tema. Politisk korrekthet kan tolkes som at barnevernkonsulentene vet hva som bør sies, hva som høres riktig ut, men hvis det ikke samsvarer med våre indre verdier, når det ikke er et ærlig svar, er det et spørsmål om hva som skjer da. Handler manglende forhold til tema spørsmål om tidspress i barneverntjenesten, manglende retningslinjer, kunnskap og lignende, eller egne holdninger og personlige tanker omkring tema? En av barnevernkonsulentene undret seg om man kan være politisk korrekt og samtidig ha andre tanker og følelser som fremmer egne holdninger? Det kan være viktig å se på dette i sammenheng med betydning av hvordan barnevernkonsulentenes egne holdninger kommer til uttrykk og påvirker møter med familiene som kommer i kontakt med barneverntjenesten. I det neste vil hvordan barn og unge omtales, bruk av pronomen og hvordan språk er av betydning brukes som et eksempel for å belyse dette.

5.2.5 Barnets rolle og pronomen som eksempler på at språk er av betydning
Barn og ungdom som kommer i kontakt med barneverntjenesten har en spesifikk rolle, på samme måte som barnet for eksempel er «eleven» på en skole, eller «pasient» i helsevesenet, har det barnet som kommer i kontakt med barneverntjenesten en rolle som «barnet» eller «ungdommen». Ifølge Chris er det opp til den enkelte barnevernkonsulent hvordan barn skal omtales for eksempel i referentene og det er vanlig at det skrives «jente» og «gutt» fremfor barn eller ungdom. Selv om ikke alle barnevernkonsulenter skriver jente eller gutt istedenfor barnet, vil det ifølge Dale og Elis likevel ikke være med en bevissthet omkring ivaretagelse av kjønnsnøytralitet. Når barnevernkonsulentene automatisk «kjønner barn», slik som Alex uttalte det, og det kommer til uttrykk i data programmer som brukes eller i referater som skrives ved at det brukes «jente» og «gutt», kan en det være et tegn på holdning om heteronormativitet, og tegn på manglende bevissthet omkring betydning av språket. Ifølge Butler (Mortensen et al., 2008, s. 83) er det etablerte normer og forventninger knyttet til begrepene jente og gutt. Når barnevernkonsulentene omtaler barna på denne måten sender de automatisk en signal om hvordan barneverntjenesten forventer at barna skal leve sine liv. Denne diskursive praksisen er automatisk, gjentakende og er et uttrykk for en forståelse av kjønn som noe biologisk og naturlig (Mortensen et al., 2008, s. 75 og 76). Når barnets og

ungdommens opplevelse avviker den biologiske forståelsen av kjønn kan det bidra til at det blir enda vanskeligere for barn og ungdom å fortelle om opplevelse av kjønnsinkongruens.

Dale sa at han ikke hadde tenkt på hvordan det er for barn når de sitter og leser sine dokumenter, at noen kan oppleve dette som ubehagelig. Max sa at å skrive gutt eller jente fremfor barnet kan oppleves som nok en bekreftelse på at det ikke er samsvar mellom egne følelser og hva verden forteller deg at du er. Ifølge Foucault (Mortensen et al., 2008, s. 72), må sannheten om kjønn forstås som et regime som gjennomsyres av makt, og som utfoldes som en produksjon og en regulering av spesifikke språklige utsagn om kjønn. Det er via språket at kunnskap, sannhet og virkelighet skapes av de som har definisjonsmakt.

Barnevernkonsulentene er i møte med familier der barn og ungdom opplever kjønnsinkongruens den privilegerte gruppen med dominerende tankesett og forståelse av virkeligheten (Mattsson 2015, s. 39). Det er innad deres rammer av en binær tankegang og praksis av bruk av begreper «jente» og «gutt» fremfor «barnet» og «ungdommen» at opplevelsen av kjønnsinkongruens skapes som et avvik, som det som er unormalt (Staunæs 2003, s. 105).

Kjønnsnøytral pronomen «hen» er ikke et tema eller noe som eksisterer i språket verken i systemene eller for eksempel i referatskrivingen i barneverntjenesten. Flere av barnevernkonsulentene uttrykker at begrepet på den ene siden kan være omstridt, «tullete» og noe som få har et forhold til, og samtidig på den andre siden uttrykkes det at det kan være nyttig. Den rådende diskursen om gutt og jente, og pronomener han og hun, skaper en virkelighet om at dette er de eneste kategoriene som eksisterer. Hvis mennesker som opplever kjønnsinkongruens ikke opplever at de tilhører en kjønnskategori som passer for deres opplevelse, og det ikke finnes språk for dette, verken kategorien, normalisering av begreper eller pronomen som er riktig for dem, kan en nesten spørre om de eksisterer i det hele tatt. Selvfølgelig eksisterer de, men forståelsen av dem gjør ikke det. Poenget til Butler og Foucault (Mortensen et al. 2008) er at hvis det hadde vært brukt et annet språk og tolkning i verden, ville forståelsen og virkeligheten også vært annerledes.

Når pronomen «hen» brukes på en fleksibel måte for å ivareta kjønnsnøytralitet kan det gjøre at flere føler seg inkludert. For å ivareta alle, både de som ønsker å bli omtalt som «han» og «hun» og de som foretrekker «hen» er det viktig med et utgangspunkt for barn og ungdom i barnevernet omtales utfra deres rolle som barn, og videre kan barnevernkonsulentene også

spørre om foretrukket pronomen. Spørsmål om kjønnsidentitet kan tenkes å kunne åpne opp muligheten for å mer bevisst praksis omkring bruk av pronomen og skriving i det barnevernfaglige feltet. Det er ikke slik at alle barn og ungdom som opplever kjønnsinkongruens vil ha et behov eller ønske for å bli omtalt med pronomen «hen». I deres reise på å finne ut av kjønnsidentitet vil det kunne være nyttig at de får informasjon om mulighetene som finnes i forhold til dette. Ved å ha et bevisst forhold til hvordan språk og begreper påvirker forståelse av virkeligheten, hvordan det inkluderer og ekskluderer mennesker vil barnevernkonsulenter og deres ledere, barneverntjenesten på alle ledd, kunne få til en endring i måten de forholder seg til mennesker som de skal ivareta og kjempe for. Ingen av barnevernkonsulentene ønsker at barn og unge de møter skal føle seg som avvik, men erkjenner at det blir et avvik når de tar utgangspunkt i normene.

5.2.6 Er kompetanse løsningen?

På spørsmål om hvilke kompetanse barnevernkonsulentene er i behov av for å kunne forholde seg til tema om kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens, svarte de at ulike ting er viktig. Selv om flere reflekterte over at de er i behov over økt kunnskap om tema og hvordan det bør være forankret i det barnevernfaglige feltet, svarte likevel de fleste at bevisstgjøring, refleksjoner og oppgjør med egne fordommer er det som aller først bør føre til at barnevernkonsulentene får et forhold til dette tema. Dette samsvarer med funnene i forskningsrapporten til NTNU (Svendsen og Paulsen, 2020). Noen av barnevernkonsulentene sa at en enkel samtale om tema, slik som intervjuet til denne oppgaven startet en refleksjon og opplevdes som nyttig.

Svarene fikk meg til å undre meg om det er en spesifikk kompetanse som skal til for å løse dette, eller om barnevernkonsulentene er i behov av noe mer, eller noe annet. Jeg undrer meg videre over hvilken diskurs som må til for å romme alle kjønnsidentiteter. Rådene diskurs om kjønn påvirker vår forståelse og samtidig påvirker vår forståelse strukturene. De aksepterte kjønnsnormene og reglene opprettholder strukturen. Hvis mitt argument er at man skal bryte opp strukturene, lurer jeg på hva barnevernkonsulentene kan gjøre for å få det til? Dette skal jeg forsøke å svare på i det følgende.

5.3 Barnevernkonsulentene har makt til å påvirke heteronormativiteten i samfunnet

5.3.1 Normene i samfunnet påvirker barnevernkonsulentene

Ifølge strukturteori til Anthony Giddens slik den er beskrevet av Aakvaag (2008) vil synet på aktøren, i mitt tilfelle barnevernkonsulentene, gå ut på at barnevernkonsulentene er

kompetente handlende aktører som eksisterer i relasjon til samfunnet. Barnevernkonsulentene er ikke atskilte fra eller i motsetningsforhold til samfunnet. Samfunnet og samfunnsnormene påvirker barnevernkonsulentene. Dette vises i de svarene som barnevernkonsulentene har gitt hvor deres erfaringer, forståelse, meninger og holdninger i forhold til kjønnsinkongruens gjenspeiler og samsvarer de normene som er i samfunnet. Selv om barnevernkonsulentene, som handlende aktører, vil ha makt til å kunne påvirke strukturene i samfunnet, vil de ha ulik tilgang på ressurser som påvirker deres handlingsmuligheter fordi deres yrkesutøvelse består av både muligheter og begrensninger. Makten i å påvirke yrkesutøvelsen ligger alltid i de handlingene som barnevernkonsulentene foretar seg. Handlingene til barnevernkonsulentene er preget av rutiner og vaner. Det er av betydning hva som gjentas som opprettholder normene og hva som gjøres for å bryte dem. Det at barnevernkonsulentene ikke forholder seg til tema om kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens og at de ikke stiller spørsmål er eksempler som opprettholder vaner, og normene i samfunnet (Aakvaag, 2008, s. 127 - 129).

Ifølge Aakvaag (2008) hevder Bourdieu at forholdet mellom aktør og struktur er gjensidig muliggjørende og gjensidig begrensende. Barnevernkonsulentene styres av habitus, som igjen er et produkt av deres posisjon i samfunnet. Barnevernkonsulentene er i stor grad formet av sine sosiale miljøer. Habitus rammer både tidligere erfaringer, måter barnevernkonsulentene oppfatter og forstår virkelighetene på, samt deres motivasjon for handling. Habitus kan forklare hvordan barnevernkonsulentene oppfører seg på en måte som er basert på hvordan de forventer at andre skal respondere. Barnevernkonsulentene responderer for det meste ubevisst på de forventningene som stilles til dem. Barnevernkonsulentenes habitus er påvirket av den bestemte posisjonen de har i verden og er et resultat av historie som kommer til uttrykk i deres handlinger i dag. I barneverntjenesten og samfunnet for øvrig er det en forventning til hvordan barnevernkonsulentene skal oppføre seg, og habitus er det som organiserer barnevernkonsulentene. Det er regler i livet som ikke er skrevne, reguleringer av samfunnet som er usagt og som forventes at barnevernkonsulentene følger. Hvordan barnevernkonsulentene oppfører seg, hvordan de er med på å bygge samfunnet, er påvirket av objektive muligheter i strukturene. Habitusen formes av de sosiale betingelsene som de utvikler seg i, og på denne måten vil barnevernkonsulentene være preget av egne preferanser i forhold til hvilke valg og handlinger de foretar seg. Barnevernkonsulentene har meninger, vilje og valgmuligheter som får konsekvenser innenfor de strukturene som de må forholde seg til. Barnevernkonsulentene har mulighet til å være selvstendige i sine valg, men samtidig er det rammer og betingelser som varierer både fra barnevernkonsulent til barnevernkonsulent

og fra barneverntjeneste til barneverntjeneste. Med habitus vil barnevernkonsulentene kunne omsette sin kapital for å realisere sine ønsker, og da er det et spørsmål om hva barnevernkonsulentene selv ønsker og syns er viktig å gjøre i praksis (Aakvaag, 2008, s. 148 – 150).

5.3.2 Barnevernkonsulentene kan påvirke normene

Ifølge Giddens (Aakvaag, 2008) vil barnevernkonsulenter, som individer, ha makt til å influere mennesker rundt seg, og på den måten bruke deres makt i dagliglivet til å gjøre en forskjell. På den ene siden kan barnevernkonsulentene velge å følge de reglene og forventningene ved sine arbeidsplasser. De kan oppleve at de ikke har mulighet til å gjøre en endring. Et eksempel er allerede utarbeidede spørreskjemaer med spørsmål som skal stilles som ikke inneholder spørsmål om kjønnsidentitet. Ved å følge spørreskjema, kan barnevernkonsulentene oppleve at deres makt til å handle utover det som er nedskrevet er redusert. Dette viser seg i svarene de har gitt om at de ønsker at spørsmål om kjønnsidentitet skal være forankret i skjemaer, maler og retningslinjene. Hvis kjønnsidentitet var et tema som var nedskrevet i spørreskjema over ting de skal snakke med familier om, ville det vært mer akseptert og lettere å utføre i praksis. Det kan tyde på at barnevernkonsulentene kan ha et behov for at beslutningene om hva de skal spørre om skal tas på strukturnivå eller «toppnivå». På en annen side viser teorien om aktør/struktur-problemet at de ikke trenger at noen på toppnivå skal fortelle dem at dette tema er viktig, fordi i sin rolle som barnevernkonsulent er det allerede beskrevet et ansvar om ivaretagelse av sårbare grupper, inkludert barn og unge som opplever kjønnsinkongruens. Dette i seg selv muliggjør og åpner opp for at barnevernkonsulentene skal kunne spørre om kjønnsidentitet selv om det ikke er skrevet ned noe sted. Og jo mer barnevernkonsulentene spør om dette, jo mer kan de påvirke strukturene «nedenfra opp» og på den måten påvirke implementering av dette i spørreskjemaer, maler og retningslinjer. Med teori og aktør/struktur-problemet ser vi at det som barnevernkonsulentene gjør i praksis kan påvirke strukturene og det som besluttes på toppnivå.

Barnevernkonsulenter kan handle med en bevissthet om hvordan heteronormativitet gjennomsyrrer det meste rundt dem. Denne bevisstheten kan gi dem en mer sensitiv tilnærming i møte med barn og ungdom i barnevernet. En sensitiv tilnærming vil innebære for eksempel at de stiller spørsmål om kjønnsidentitet. Ved hjelp av strukturasjonsteori kan det være lettere å se at barnevernkonsulenter er viktige aktører, og at deres tanker og handlinger er av betydning.

Bourdieu var opptatt av hvordan mennesker samhandler sosiologisk, hva som smelter samfunnet sammen. Han var opptatt av hvordan vi mennesker kan virke frie, men samtidig begrenset av reglene i samfunnet, og hvordan disse to fenomenene samhandler. Han lurte på i hvor stor grad vi påvirkes av hverandre og samfunnet, og i hvor stor grad vi er frie til å leve livet som vi selv ønsker. Han ønsket at vi skulle tenke over hvordan teori og objektive deler av samfunnet påvirker oss og preger våre subjektive handlinger (Aakvaag, 2008, s. 6 og 30). På en side, som det fremstår i analysen, er barnevernkonsulenter vanlige mennesker, samtidig har de et ansvar, men vet kanskje ikke hvordan de skal bruke makten.

Det er uansett slik at barnevernkonsulentene ikke er hjelpeløse, men heller selvstendige og kompetente samfunnsdeltakere som deltar i utviklingen av samfunnet, både som privat personer og også via sin yrkesutøvelse. I barneverntjenesten kan det virke som lett å falle for felles normen i barnevernet, hvis ikke det er en offisiell føring på å snakke om dette blir det ikke gjort, som er forståelig. Men som aktør kan man gjøre ting som ikke nødvendigvis har føringer enda (Aakvaag, 2008, s. 162 - 164).

5.3.3 Gjensidig påvirkning

Giddens fokuserer på dualiteten ved at aktør og strukturer ikke kan deles fra hverandre.

Giddens mener at sosiale handlinger av individer gjort med vilje eller som vaner er det som utgjør samfunnet. Disse sosiale handlingene produseres og reproduseres i sosiale relasjoner. Handlinger som individer gjør og strukturene de utgjør kan ikke skilles fra hverandre. De utgjør hverandre. Hvordan aktørene handler kan gjøres bevisst eller ubevisst. Når mennesker stiller spørsmål ved sine handlinger, hvorfor de gjøres, hvordan de gjøres osv., handler det om refleksivitet og er en del av det moderne samfunnet. Bare når du er bevisst dine handlinger kan du gjøre en endring og endre strukturen (Aakvaag, 2008, s. 142-144).

Giddens var opptatt av at det er makt i beslutningen barnevernkonsulentene tar i om de ønsker å gjøre en forskjell eller ikke. På individ og gruppe nivå har barnevernkonsulenter mulighet til å mobilisere andre for å endre doxa og diskursen i samfunnet. I tillegg til yrkesutøvelsen, kan politisk organisering og kollektiv handling føre til at barnevernkonsulentene kan forandre strukturen i samfunnet på en planlagt og mer omfattende måte. Barnevernkonsulentenes makt avhenger av deres mulighet til individuell makt og utøvelse av deres egen makt vs. barneverntjenesten som en organisasjon som bestemmer at alle skal gjøre alt eller følger reglene.

På den ene siden kan vi se at selv om kjønn og kjønnsidentitet utgjør en stor del av den politiske debatten og deres rettigheter skal ivaretas, har ikke barneverntjenesten enda tilpasset seg ivaretagelsen av denne gruppen mennesker. På en annen siden viser identitetspolitikk at det som vektlegges i sosialt arbeid og barnevernet styres i stor grad av politikken (Mortensen et al., 2008, s. 21). Det kan på denne måten være problematisk å legge ansvaret på barnevernkonsulentene uten å løfte blikket på den politiske diskursen og hvordan den påvirker utøvelsen av sosialt arbeid.

5.3.4 Barnevernkonsulenter har makt og kan påvirke diskurs om kjønnsidentitet
Ifølge Foucault omhandler modernitet en endring i samfunnet hvor det tidligere var noen få som bestemte over og straffet mennesker dersom de ikke fulgte reglene til at staten har utviklet en måte å lære om mennesker på og tilpasse seg deres behov. Staten ønsker tilbakemeldinger for å utvikle et samfunn som beskytter, hjelper og tilpasser seg de behovene individer og grupper har (Mattsson 2015, s. 39). Den kunnskapen som mennesker kommer frem til skaper diskurs om ulike fenomener og denne diskursen har makt over oss. Makt utvikles med menneskers behov og interesser, den muliggjør, produserer og regulerer ulike praksiser hvor den moderne staten har hovedoppgaven til å løse sosialproblemer (Aakvaag, 2008, s. 317).

Diskurser som oppstår er ikke statiske og varierer i ulike samfunn og endrer seg med tid. Barnevernkonsulentene har ulike erfaringer og opplevelser av virkeligheten som bidrar til ulike fortolkninger og praksiser. For barnevernkonsulenter vil det være av betydning å ha kunnskap om fenomener for å kunne endre egne forståelser, holdninger og skape nye erfaringer. Manglende kunnskap om kjønnsidentitet og kjønnsinkongruens bidrar til manglende mulighet til å stille spørsmål og reflektere over fenomenet, som også er hele poenget ved moderniteten. Det å stille spørsmål, være kritisk og utfordre egne og andres forståelser er et kjennetegn ved det moderne samfunnet (Mortensen et al., 2008, s. 72).

Kunnskap om kjønnsinkongruens kan bidra til økt bevissthet omkring hvem dette gjelder, hvor mange det gjelder, hvilken utfordringer det kan føre til og hvordan barnevernkonsulenter kan bidra til å forebygge negativ utvikling for barn og unge de møter. Diskurs påvirker også utvikling av normer og forståelse av normer. I barnevernet opprettholdes normer og diskurser gjennom lover, retningslinjer og den enkelte barnevernkonsulentens oppfatninger (Mattsson,

2015, s. 40). Den siste tiden har vi sett at kunnskapen og diskursen omkring kjønnsidentitet er i endring i vår samfunn. Vi lærer om at det er flere normale måter å være menneske på enn bare mann og kvinne. Slik kan denne kunnskapen endre normer, motivere og engasjere barnevernkonsulentene til å handle på nye måter. Med kunnskap kommer også makten til å kunne gjøre ting på spesielle måter. Gjennom kunnskap skapes rammer for handling. Makten som utøves av barnevernkonsulentene innebærer blant annet produksjon av kunnskap om feil og mangler i samfunnet slik at kunnskap om kjønnsinkongruens vil kunne bidra til utvikling av ny praksiser som ivaretar og beskytter barn og unge som opplever utfordringer knyttet til deres opplevelse av kjønnsinkongruens (Aakvaag, 2008, s. 318).

6. Avslutning

Formålet med denne masteroppgaven har vært å undersøke og besvare problemstillingen om hvordan barnevernkonsulentene forholder seg til kjønnsidentitet i sitt arbeid med familier hvor barn og unge opplever kjønnsinkongruens. Tema er aktuelt på grunn av en økende andel barn og unge som opplever kjønnsinkongruens, hvor de sårbare barna som kommer i kontakt med barneverntjenesten kan oppleve dette som en utfordring i sitt liv. På denne måten aktualiseres tema sett opp mot et helhetsperspektiv i barnevernfaglig arbeid, hvor alle utfordringene til barn og unge skal kartlegges for å kunne komme frem til riktig hjelp til riktig tid. I dette kapitlet vil jeg forsøke å svare på problemstillingen ved å oppsummere funn som ble gjort via seks individuelle kvalitative intervjuer. Funnene ble drøftet opp mot teori og tidligere forskning i forrige kapittel.

Oppsummert viser funn at barnevernkonsulentene ikke har et bevisst og aktivt forhold til dette tema i barneverntjenesten. Denne konklusjonen er basert på at barnevernkonsulentene har liten erfaring med tema og ingen har lært noe om kjønnsinkongruens via sin arbeidsgiver. Kunnskap om tema hentes fra media og ikke via utdanning eller praksis. Det ser ut til å være savn etter en felles forståelse av kjønn og kjønnsidentitet, og at det er liten bevissthet i forhold til tema i barneverntjenesten. Barnevernkonsulentene tenker at de selv og deres kollegaer har gode holdninger, er politisk korrekte og vil kunne forholde seg til tema på en god måte. Samtidig uttrykker majoriteten av barnevernkonsulentene at de opplever tema som vanskelig å snakke om. Selv om tema er vanskelig å snakke om konkluderer barnevernkonsulentene med at tema er viktig å snakke med barn og unge om, og at barneverntjenesten har et ansvar i å ta opp alle temaer som kan bidra til utfordringer og påvirke barn og unges utvikling negativt. Videre etterspør informantene mer kunnskap om tema og retningslinjer fra arbeidsgiver slik at de kan forholde seg til tema i sin arbeidshverdag.

Med kjønnsteori og forståelsen av kjønn som noe som er sosialt konstruert er det mulig å utvide forståelsen omkring kjønn og kjønnsidentitet på slik at barnevernkonsulentene kan øke bevissthet omkring kjønnsnormene og rådende diskurs om kjønn i samfunnet. En binær forståelse av kjønn som det mannlige og kvinnelige er utilstrekkelig og utdatert. Utvidet kunnskap om kjønn kan bidra til nye måter å tenke omkring kjønn og kjønnsidentitet på, som igjen vil kunne påvirke yrkesutøvelsen til barnevernkonsulentene til å forholde seg til kjønnsidentitet på en sensitiv måte i deres møte med barn og unge som opplever kjønnsinkongruens.

Med aktør/struktur-problemet har det vært spennende å se på om det er kunnskap om fenomenet barnevernkonsulentene trenger, eller om det er å anerkjenne egen rolle, ansvar og personlig makt som kan overføres over hele yrkesutøvelsen. Med kunnskap får barnevernkonsulentene makt til å kunne handle på nye måter. Samtidig kan kunnskap om kjønn virke å være utilstrekkelig ettersom barnevernkonsulentene etterspør endring på strukturnivå, ovenfra ned. Dermed kan oppgavens tema om kjønnsinkongruens være et eksempel på hvordan barnevernkonsulentene ser på sin egen rolle, ansvar og personlig makt. Anerkjennelse av egen rolle, ansvar og personlig makt kan anvendes i forhold til ulike temaer og diskrimineringsgrunnlag hvor poenget med aktør/struktur-problemet ville vært like relevant.

Sett opp mot forskningsprosjektet Rosa kompetanse i barnevernet, og deres funn som kan knyttes til lignende spørsmål og tema som belyses i denne oppgaven er funnene våre nokså like. Dette kan øke relabiliteten til masteroppgaven og være en styrke ved dette masterprosjektet. Samtidig er forskning, kunnskapsutvikling, diskurs og lovverk i forhold til kjønnsinkongruens i stadig endring, noe som gjør at funn og konklusjon i denne oppgaven vil kunne endre seg i takt med samfunnsutviklingen. Dette gir et håp om at dette tema blir satt på agenda i barneverntjenesten og vil være noe som barnevernkonsulenter har et bevisst og aktivt forhold til i fremtiden.

I denne oppgaven har jeg hatt fokus på barnevernkonsulentene som aktører på mikro nivå. For videre forskning kunne det ha vært nyttig å se på barneverntjenesten som institusjon på makronivå. Hvilken forståelse foreligger det av kjønnsinkongruens i strukturene? Hva skal til for å sette kjønnsinkongruens på agenda i barneverntjenesten slik som barnevernkonsulentene etterspør? Et annet innfallsvinkel til videre forskning kan omhandle identitet som fenomen. Underveis i masterprosjektet begynte jeg å undre meg nemlig over i hvor stor grad omhandler spørsmålet om kjønnsinkongruens et spørsmål om kjønnsidentitet og ikke identitet i seg selv? Identitet som et fenomen, og kompleksitet av ulike kryssninger av identiteter, omfatter grunnlag for ulike former av diskriminering. Et spørsmål kan være å se på hvordan barnevernkonsulenter forholder seg til identitet som fenomen.

Helt til slutt ønsker jeg å informere deg, som leser denne oppgaven og som jobber i eller med barnevern, om nettressurs i LHBTI barnevern som kan være en praktisk kilde til kunnskap i en hektisk arbeidshverdag - <https://lhbtibarnevern.no>.

Litteraturliste

- Aadnanes, Margrete. (2017). *Social workers' challenges in the assessment of child abuse and maltreatment: intersections of class and ethnicity in child protection cases*. Vol. 5, hefte 3, s. 334 – 350. Critical and Radical Social Work.
- Aakvaag, Gunnar C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag AS.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2016). *Safety, diversity, openness. The Norwegian Government's action plan against discrimination based on sexual orientation, gender identity and gender expression 2017 – 2020*. Oslo: BLD. Hentet 18.03.2021 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6e1a2af163274201978270d48bf4dfbe/safety-diversity-openness.pdf>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100)*. Lovdata. Hentet 18.03.2021 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Brown, Suzanne. Jo Kucharska & Magdalena Marczak. (2017). Mental health practitioners' attitudes towards transgender people: A systematic review of the literature. *International Journal of Transgenderism*. Hentet 20.04.2021 fra https://www.researchgate.net/publication/320342154_Mental_health_practitioners%27_attitudes_towards_transgender_people_A_systematic_review_of_the_literature
- Bufdir. (2015, 12. mars). *Heteronormativitet*. Hentet 21.03.2021 fra https://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/H/Heteronormativitet/
- Butler, Judith. (1999). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. Routledge. New York and London.
- Dalland, Olav. (2012). *Metode og Oppgaveskriving*. (5. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fellesorganisasjonen. (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Hentet 13.03.2021 fra <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Forebygging blant barn og unge. Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelse tiltak. En kunnskapsoversikt*. Hentet 18.03.2021 fra https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/barn_og_unges_psykiske_helse_forebyggende.pdf
- Frambu Kompetansesenter for sjeldne diagnoser. (2018, 21. juni). *ICD-11 er lansert!* Hentet 08.03.2021 fra <https://frambu.no/aktualiteter/icd-11-er-lansert/>

- Gillig, Traci K., Erica L. Rosenthal, Sheila T. Murphy & Kate Langrall Folb. (2017). *More than a Media Moment: The Influence of Televised Story on Viewers' Attitudes toward Transgender People and Policies*. Springer Link. Sex Roles 78, 515-527 (2018).
Hentet 09.03.2021 fra <https://link.springer.com/article/10.1007/s11199-017-0816-1>
- GLAAD (2016, 3. november). GLAAD's «Where we are on TV» report finds progress in LGBTQ representation on TV, but much work still to be done. Hentet 09.03.2021 fra <https://www.glaad.org/blog/glaads-where-we-are-tv-report-finds-progress-lgbtq-representation-tv-much-work-still-be-done>
- Helsedirektoratet. (2020). 6. Om retningslinjen. Hentet 10.03.2021 fra <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/kjonnsinkongruens/om-retningslinjen>
- Johannessen, Lars E. F., Tore Witsø Rafoss og Erik Børve Rasmussen. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Kaasbøll, Jannike og Vernoika Paulsen. (2019, 8. september). *What is known about the LGBTQ perspective in child welfare services? A scoping review protocol*. The National Center for Biotechnology Information.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6738672/>
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utgave). Oslo: Gyldendal.
- Kvello, Øyvind. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag AS. Oslo.
- Leira, Halldis Karen. (2003). *Det gode nærvær: Kulturpsykologiske betydning*. (1. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lov om endring av juridisk kjønn. (2016). Lov om endring av juridisk kjønn. (LOV-2016-06-17-46) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-06-17-46>
- M. Fernández Rodríguez, M. Menéndez Granda & Villaverde González. (2018, 18. september). *Gender Incongruence is No Longer a Mental Disorder*. Journal of Mental Health & Clinical Psychology. Hentet 08.03.2021 fra <https://www.mentalhealthjournal.org/articles/gender-incongruence-is-no-longer-a-mental-disorder.html>
- Madsen, Bent. (2015). *Sosialpedagogikk*. Universitetsforlaget.
- Mattsson, Tina. (2015). *Interseksjonalitet i sosialt arbeid. Teori, refleksjon og praksis*. (2. oppl.) Gleerups Utbildning AB.
- McCormick, Adam, Kathryn Schmidt & Samuel Terrazas. (2016). *LGBTQ Youth in the Child*

- Welfare System: An Overview of Research, Practice, and Policy*. Journal of Public Child Welfare. Volume 11, 2017 – Issue 1.
- Mortensen, Ellen. Cathrine Egeland, Randi Gressgård, Cathrine Holst, Kari Jegerstedt, Sissel Rosland og Kristin Sampson. (2008). *Kjønnteori*. Gyldendal Akademisk.
- Oslo universitetssykehus. (2019, 9. desember). *Kjønnsinkongruens- utredning og behandling av barn og unge under 18 år*. Hentet 12.04.2021 fra <https://oslo-universitetssykehus.no/behandlinger/kjonnsinkongruens-utredning-og-behandling-av-barn-og-unge-under-18-ar#innledning>
- Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens. (u.å.). *Familie og nære: Informasjon til deg som er nær noen med kjønnsinkongruens*. Hentet 12.04.2021 fra <https://kjonnsinkongruens.no/familie-og-naere/>
- Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens. (u.å.). *Grunnleggende begreper og termer*. Hentet 08.03.2021 fra <https://kjonnsinkongruens.no/ressurser/begreper/>
- Prop. 66 L (2019 – 2020). *Endring i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern, skyting mot politiet mv.): 8.3 Kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk som diskrimineringsgrunnlag i straffeloven*. Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 29.03.2021 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-66-l-20192020/id2696290/?ch=8>
- Ringdal, Kristen. (2013). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (3. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandberg, Kristen. (2015). The Rights of LGBTI Children under the Convention on the Rights of the Child. *Nordic Journal of Human Rights*. Hentet 20.04.2021 fra <https://www-tandfonline-com.ezproxy.oslomet.no/doi/full/10.1080/18918131.2015.1128701>
- Senter for likestilling. (2016). *Redd barna, LLH og Skeiv Ungdom. Rettane til LHBTI-barn i Noreg. Vurdering og tilrådingar i lys av FN sin barnevernkonvensjon*. Hentet 18.03.2021 fra <https://senterforlikestilling.org/wp-content/uploads/2016/03/Redd-Barna-rapport-om-LHBTI-barn-og-deres-rettigheter-i-lys-av-barnekonv....pdf>
- Staunæs, Dorthe. (2003). *Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification*. Vol. 11, hefte 2, s. 101 – 110. Nora.
- Sullivan, T. Richard. (1994). *Obstacles to effective child welfare service with gay and lesbian youths*. Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program, 73(4), 291-304. Arlington.

- Svendsen, Stina og Veronika Paulsen. NTNU Samfunnsforskning. 2020. *Rosa kompetanse barnevern – Evaluering av kompetansehevende tiltak*.
<https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Rosa-kompetanse-barnevern---Evaluering-av-kompetansehevende-tiltak.aspx>
- Thagaard, Tove. 2018. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. (5. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- United Nations for LGBTI Equality Free & Equal. (u.å). *Fact sheet. International Human Rights Law and Sexual Orientation & Gender Identity*. Hentet 10.03.2021 fra <https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2018/05/International-Human-Rights-Law-English.pdf>
- United Nations for LGBTI Equality Free & Equal. (u.å). *Intersex*. Hentet 09.03.2021 fra <https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2017/05/UNFE-Intersex.pdf>
- Van der Ros, Janneke. (2013). *Alskens folk : levevilkår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitets-tematikk*. Oslo: Likestillingssenteret Hentet 13.04.2021 fra <https://likestillingssenteret.no/wp-content/uploads/2016/02/Alskens-folk.pdf>
- World Health Organization Europe. (u.å.). *What is transgender and what are the main health concerns of transgender people?* Hentet 13.04.2021 fra <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/gender/gender-definitions/who-europe-brief-transgender-health-in-the-context-of-icd-11#402873>

Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Intervjuguide

«Barnevernkonsulent i møte med familier der barn og ungdom opplever kjønnsinkongruens»

Beregnet tid: 1,5-2 timer

Båndopptaker

Ha med samtykke til båndopptaker og informasjon om taushetsplikt

1. Uformell prat (5 min)

- Informer om og legg inn pause

2. Informasjon (5-10 min)

- Tema for samtalen (Bakgrunn og formål):
Økning av barn og ungdom som formidler at de opp kjønnsinkongruens i samfunnet og hvordan barnevernkonsulenter kan jobbe med det
- Forklare at intervjuet skal brukes i masteroppgave, og gi informasjon om taushetsplikt og anonymitet
- Spørre om noe er uklart og om det er spørsmål
- Informere om båndopptak, innhente samtykke til dette og starte opptak
- Start av opptak

3. Overgangsspørsmål (15 min)

- **Hva slags erfaring har du med tema kjønnsinkongruens?**

(kan være både privat og i forhold til jobb)

Oppfølgingsspørsmål:

- Kjenner du til definisjonen av kjønnsinkongruens?

Vil du at jeg skal lese definisjonen for deg?

Kjønnsinkongruens er mangel på samsvar mellom det kjønn kjønnsorganene tilsier og ens egen oppfatning om hvilket kjønn man har.

- Kan du fortelle om ditt møte med begrepet kjønnsinkongruens
- Har lært noe om tema i barneverntjenesten siden det første møtet med begrepet?

4. Nøkkelspørsmål 3-5 spørsmål (50 – 60 min)

- **Hvordan forstår du kjønn og kjønnsidentitet (og seksualitet hvis dette blir relevant)?**
- **Hvordan vurderer du at barneverntjenesten der du jobber forholder seg til kjønnsinkongruens og/eller til familier der barn opplever kjønnsinkongruens?**
*Stikkord: refleksjon rundt normativitet, språkbruk og praksis. (eks. Pronomen)
Paralleller til andre vanskelige temaer. Ansvar for å avdekke dette hos familier.
Tanker om hvorfor det kan være viktig å snakke om kjønnsinkongruens i forhold til andre viktige temaer. Refleksjon rundt egne verdier, normer, språkbruk og praksis*

- **Hvilke holdninger synes du at barnevernkonsulenter der du jobber har i forhold til dette tema?**

Stikkord: Inkludert egne holdninger, arbeidsmiljø og kultur der tematikken er noe som det snakkes åpent om og normaliserers.

PAUSE

SCENARIO:

Se for deg at det kommer helt ny undersøkelse på en 16 år gammel gutt. Familien er fra Iran og de har en gutt til på 15 år som det foreligger ingen bekymring for som barneverntjenesten kjenner til. Bekymring for 16 åringen omhandler ungdommens psykiske helse, selvskading, negativ atferd, nettverk og rus. I samtalen med familien er det tydelig at foreldrene er bekymret for sitt barn og har vært det over tid. Foreldrene sammenligner ofte ungdommen med sin bror og sier blant annet at de skulle ønske at ungdommen kunne være mer som sin bror.

Barneverntjenesten gjennomfører en samtale alene med ungdommen. Etter en stund sier ungdommen, helt av seg selv, at ungdommen er trans og vil leve som jente.

1. Hvordan gjennomfører du samtalen med ungdommen?
Hva gjør du videre i undersøkelsen og familien?
2. Hva hvis ungdommen aldri fortalte selv at ungdommen var trans. Hvordan ville du gjennomført samtalen?
Hva ville du gjort videre i undersøkelsen og familien?

Stikkord: refleksjon rundt praksis i forhold til kasus

- **Hvilken kompetanse vurderer du at trengs i barnevernet for å kunne jobbe med tema?**

Stikkord: når bør det snakkes om dette?, hva er konsekvenser av kjønnsinkongruens for barn, ung og deres foreldre, har du kunnskap om andre instanser, hvordan avdekke kjønnsinkongruens, få til endringen og viktigheten av dette. Interseksjonelt perspektiv, hvilke utfordringer kan barnevernkonsulenter møte på i dette arbeidet?

5. Avslutning (15 min)

- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe du vil legge til?
- Eventuelt: takk for deltakelsen

Forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjekt

«Barnevernkonsulent i møte med familier der barn og ungdom opplever kjønnsinkongruens»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et mastergradsprosjekt hvor formålet er å belyse hva slags kompetanse barnevernkonsulenter kan være i behov av i forhold til dette tema i sitt arbeid, samt studere hvordan barnevernkonsulenter oppfatter og reflekterer over kjønnsinkongruens. I dette skrivet får du informasjon om målene for mastergradsprosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg er en mastergradsstudent som skal skrive en masteroppgave der jeg vil blant annet lære mer om refleksjoner, personlige og faglige, i forhold til arbeid med kjønnsinkongruens. Jeg vil stille spørsmål som kan belyse dine erfaringer, opplevelser, tanker, holdninger, ditt nivå av kunnskap om tema og hva du opplever/kan oppleve som utfordrende i ditt arbeid med dette tema. Problemstillingen for dette studiet er følgende:

«Hvilke kompetanse trenger barnevernkonsulenter i møte med familier der barn og ungdom opplever kjønnsinkongruens».

Spørsmålene vil omhandle i hovedsak tema om kjønnsinkongruens og kan bevege seg innom spørsmål som omhandler for eksempel: *holdninger og kompetanse*.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget i denne studien er minst 10 barnevernkonsulenter som jobber i barneverntjenesten i Oslo.

Hva innebærer det for deg å delta?

Ved deltagelse i dette prosjektet vil du bli intervjuet av mastergradsstudent Ivana Klavis. Intervjuet vil vare ca. 1 - 2 timer. Alle spørsmål du vil bli stilt er knyttet til mastergradsprosjektet. Det vil bli benyttet lydopptaker under intervjuet. Denne informasjonen vil kun være tilgjengelig for mastergradsstudenten.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Student og veileder ved OsloMet vil har tilgang på dine opplysninger i en begrenset periode.*
- *Personopplysninger som skal behandles er kun signering av samtykkeskjema. Samtykkeskjema vil oppbevares elektronisk på kryptert minnepinne. Ingen av*

personopplysningene skal tas på lydopptak. Jeg vil låne diktafon med eksternt minnekort fra OsloMet som brukes til lydopptak, deretter overføres til minnepinne og lagres med sikkerlagring ved å skru av tårdløst nett/trekke ut nettkabel på en av OsloMet sine PCer. Videre vil jeg kryptere minnepenn og lagre transkribert intervju som vil gjøres om til å være helt anonym på onedrive under konfidensielt mappe og til slutt destruerer minnekort.

- *Deltagere i denne studien vil ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon*
- *Opplysninger om utdanning, yrke og arbeidserfaring vil kunne bli publisert på gruppenivå, ingen individer vil kunne bli gjenkjent på bakgrunn av dette*

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 30. juni 2020, men kun muligens utvides med et årstid med tanke på retten til utvidet studietid. Dataen som har blitt samlet inn under prosjektperioden vil etter endt prosjektperiode destrueres.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- *innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,*
- *å få rettet personopplysninger om deg,*
- *få slettet personopplysninger om deg,*
- *få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og*
- *å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.*

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet- Sttorbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig mastergradsstudent Ivana Klavis

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*hvilke kompetanse trenger barnevernkonsulenter i møte med familier der barn og unge opplever kjønnsinkongruens?*» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- *å delta i intervju*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 30.06.2020, eller senest 30.06.2021

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 – Godkjenningsbrev fra NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Barnevernkonsulenter i møte med familier der barn og unge opplever kjønnsinkongruens

Referansenummer

463135

Registrert

24.09.2019 av Ivana Klavis - s197586@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Nicole Hennem, nicohe@oslomet.no, tlf: 93891096

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Ivana Klavis, s197586@oslomet.no, tlf: 40105246

Prosjektperiode

30.09.2019 - 21.06.2021

Status

19.08.2020 - Vurdert med vilkår

Vurdering (3)

19.08.2020 - Vurdert med vilkår

NSD har vurdert endringen registrert 19.08.2020. Vi har nå registrert 21.06.2021 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. Vi gjør oppmerksom på at ytterligere forlengelse ikke kan påregnes uten at utvalget informeres om forlengelsen. NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til videre med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Elizabeth Blomstervik
Tlf. personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

09.10.2019 - Vurdert med vilkår

NSD bekrefter å ha mottatt et revidert informasjonsskriv/endret dokument. Vi gjør oppmerksom på at vi ikke foretar en vurdering av skrevet/dokumentet, og vi forutsetter at du har foretatt de endringene vi ba om. Dokumentasjonen legges ut i Meldingsarkivet og er tilgjengelig for din institusjon sammen med øvrig prosjektdokumentasjon. Vurderingen med vilkår gjelder fortsatt.

26.09.2019 - Vurdert med vilkår

NSD har vurdert at personvernulempen i denne studien er lav. Du har derfor fått en forenklet vurdering med vilkår.

HVA MÅ DU GJØRE VIDERE?

Du har et selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i denne vurderingen. Når du har gjort dette kan du gå i gang med datainnsamlingen din.

HVORFOR LAV PERSONVERNULEMPE?

NSD vurderer at studien har lav personvernulempe fordi det ikke behandles særlige (sensitive) kategorier eller personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser, eller inkluderer sårbare grupper. Prosjektet har rimelig varighet og er basert på samtykke. Dette har vi vurdert basert på de opplysningene du har gitt i meldeskjemaet og i dokumentene vedlagt meldeskjemaet.

VILKÅR

Vår vurdering forutsetter:

1. At du gjennomfører datainnsamlingen i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet
2. At du følger kravene til informert samtykke (se mer om dette under). Informasjonsskrivet ditt mangler opplysninger om de registrertes rettigheter. Se punkt 7 og 8 nedenfor.
3. At du laster opp oppdatert(e) informasjonsskriv i meldeskjemaet og sender inn meldeskjemaet på nytt.
4. At du ikke innhenter særlige kategorier eller personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser
5. At du følger retningslinjene for informasjonssikkerhet ved den institusjonen du studerer/forsker ved (behandlingsansvarlig institusjon)

KRAV TIL INFORMERT SAMTYKKE

De registrerte (utvalget ditt) skal få informasjon om behandlingen og samtykke til deltakelse.

Informasjonen du gir må minst inneholde:

1. Studiens formål (din problemstilling) og hva opplysningene skal brukes til

2. Hvilken institusjon som er behandlingsansvarlig
3. Hvilke opplysninger som innhentes og hvordan opplysningene innhentes
4. At det er frivillig å delta og at man kan trekke seg så lenge studien pågår uten at man må oppgi grunn
5. Når behandlingen av personopplysninger skal avsluttes og hva som skal skje med personopplysningene da: sletting, anonymisering eller videre lagring
6. At du behandler opplysninger om den registrerte (utvalget ditt) basert på deres samtykke / At du behandler opplysningene om dine deltagere basert på deres samtykke
7. At utvalget ditt har rett til innsyn, retting, sletting, begrensning og dataportabilitet (kopi)
8. At utvalget ditt har rett til å klage til Datatilsynet
9. Kontaktopplysninger til prosjektleder (evt. student og veileder)
10. Kontaktopplysninger til institusjonens personvernombud

Ta gjerne en titt på våre nettsider og vår mal for informasjonsskriv for hjelp til formuleringer:

http://www.nsd.uib.no/personvernombud/hjelp/informasjon_samtykke/informere_om.html

Når du har oppdatert informasjonsskrivet med alle punktene over laster du det opp i meldeskjemaet og trykker på «Bekreft innsending» på siden «Send inn» i meldeskjemaet.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2020.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Dersom du benytter en databehandler i prosjektet, må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

NSD SIN VURDERING

NSDs vurdering av lovlig grunnlag, personvernprinsipper og de registrertes rettigheter følger under, men forutsetter at vilkårene nevnt over følges.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Forutsatt at vilkårene følges, er det NSD sin vurdering at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Forutsatt at vilkårene følges, vurderer NSD at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet, vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19) og dataportabilitet (art. 20).

Forutsatt at informasjonen oppfyller kravene i vilkårene nevnt over, vurderer NSD at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Elizabeth Blomstervik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)